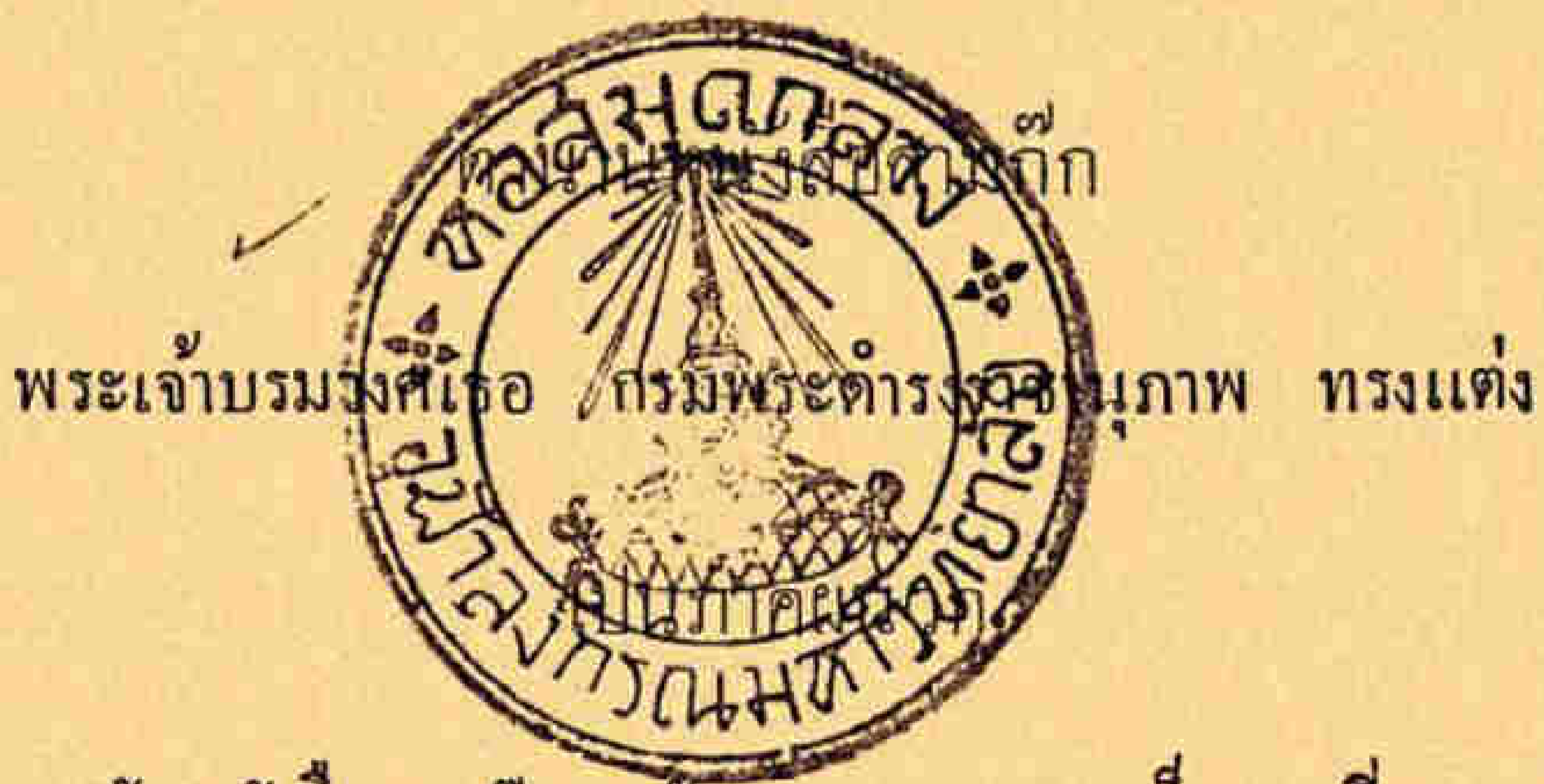

895. 13
ก 267

๕๕๕ ๐๐๐๕
jm
๕๕๕

ประกอบด้วยหนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระบิตูจนาเจ้า ฯ

พิมพ์ที่โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๑

๕๕๕

สารบัญ

คำนำ	หน้า ๑
อธิบายว่าด้วยหนังสือสามก๊ก	” ๗
ว่าด้วยแปลหนังสือสามก๊ก	” ๘
ว่าด้วยจำนวนแปลหนังสือสามก๊ก	” ๒๘
ว่าด้วยพิมพ์หนังสือสามก๊กภาษาไทย	” ๓๓
ว่าด้วยวินิจฉัยเรื่องสามก๊ก	” ๔๗
ว่าด้วยรูปภาพสามก๊ก	” ๕๕
ว่าด้วยแผนที่สามก๊ก	” ๕๗
ชื่อภูมิประเทศในเรื่องสามก๊ก	” ๖๓

คำนำ

สมเด็จพระปิตุจฉาเจ้า สุกุมารคำศรี พระอัครราชเทวี เสด็จ
ประทับอยู่ด้วยสมเด็จพระโอรสธนะวังบางขุนพรหมมาแต่รัชกาลที่ ๖ ทรง
ประสูติพระชนม์เมื่อวันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๗๐ พระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดฯ ให้เชิญพระศพเข้าไปประดิษฐานไว้บนพระ
ที่นั่งดุสิตมหาปราสาท ในพระบรมมหาราชวัง แล้วดำรัสสั่งให้สร้าง
พระเมรุที่ท้องสนามหลวง กำหนดจะพระราชทานเพลิงพระศพในต้น
พ.ศ. ๒๔๗๓ สมเด็จพระเจ้าพี่นางเธอ เจ้าฟ้ากัลยาณิวัฒนา กรมพระ
นครสวรรค์ดิพัทธ์ฯ ทรงปรารภการพระกุศลอันจะทรงบำเพ็ญสนอง
พระคุณสมเด็จพระชนนี ดำรัสปลุกษาข้าพเจ้าถึงเรื่องหนังสือซึ่งจะทรง
พิมพ์เป็นมิตรพดด้สำหรับประทานในงานพระเมรุ โปรดเรื่องสามก๊ก ด้วย
ทรงพระดำริว่าเป็นหนังสือซึ่งนับถือกันมาว่าแต่งดีทั้งตัวเรื่องแต่สำนวนที่
แปลเป็นภาษาไทย ถึงได้ใช้เป็นตำราเรียนอยู่อีกเรื่องหนึ่ง แต่ทุกวันนี้
จะหาฉบับดีไม่ได้เสียแล้ว ด้วยเป็นแต่พิมพ์ต่อ ๆ กันมาได้ชำระต้นฉบับ
ที่พิมพ์ในชั้นหลัง ดำรัสว่าถ้าหากราชบัณฑิตยสภาจะชำระต้นฉบับแต่
จัดการพิมพ์ใหม่ให้ทันได้ทั้งเรื่อง ก็ทรงรับบริจาคทรัพย์พิมพ์เรื่อง
สามก๊กเป็นหนังสือสำหรับประทานเรื่องหนึ่งในงานพระเมรุสมเด็จพระชนนี
ข้าพเจ้าได้ฟังมีความยินดีรู้สึกว่าเป็นหน้าที่ของราชบัณฑิตยสภาจะต้องรับ

สนองพระประสงค์ ด้วยหนังสือสามก๊กเป็นหนังสือเรื่องสำคัญ แต่เป็น
หนังสือเรื่องใหญ่ถึง ๔ เล่มสมุดพิมพ์ จะหาผู้นิพนธ์บทเพลงยาว
ยิ่งนัก ถ้าพ้นโอกาสนี้แล้ว ก็ไม่สามารถกำหนดได้ว่าเมื่อใดจะได้ชำระ
แต่พิมพ์หนังสือเรื่องสามก๊กให้กลับคืนดังเก่า ข้าพเจ้าจึงกราบทูลรับ
จะทำถวายให้ทันตามพระประสงค์

เมื่อกราบทูลรับแล้วมาพิจารณาเหตุ เห็นว่าการที่จะพิมพ์หนังสือ
สามก๊กฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า ฯ ครองนี้ มีข้อสำคัญ
ซึ่งควรคำนึงอยู่ ๒ ข้อ ข้อหนึ่งคือนักเรียนทุกวันนี้การเรียนแต่ความรู้
กว้างขวางกว่าแต่ก่อน หนังสือสามก๊กฉบับพิมพ์ใหม่จะต้องให้ผู้อ่าน
ได้ความรู้ยิ่งซึ้งกว่าอ่านฉบับที่พิมพ์ไว้แต่เดิม จึงจะนับว่าเป็นฉบับดี
สมกับที่พิมพ์ในงานพระเมรุสมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า ฯ ความซึ้งเห็นทางที่
จะทำให้มีอยู่ ด้วยอาจตรวจสอบหนังสือต่าง ๆ หากความรู้อันเป็นเครื่อง
ประกอบหนังสือสามก๊กมาแสดงเพิ่มเติม แต่การส่วนนี้ละเอียดมีผู้สามารถ
อยู่ในราชบัณฑิตยสภา คืออำมาตย์โท พระเจนจันทรอักษร (สุกใจ
คันทากาศ) ซึ่งเชี่ยวชาญทั้งภาษาจีนแท้ได้เคยอ่านหนังสือจีนเรื่อง
ต่าง ๆ มาก รับเป็นผู้เสาะหาความรู้ทางฝ่ายจีน และมีศาสตราจารย์ ยอร์ช
เซเดส์อีกคนหนึ่งรับช่วยเสาะหาทางประเทศอื่น คือข้าพเจ้าเสาะหาทาง
ฝ่ายไทย ช่วยกันค้นคว้าหาความรู้เองด้วยเรื่องหนังสือสามก๊ก อันยัง
มิได้ปรากฏแพร่หลายมาแต่ก่อนได้อีกหลายอย่าง ถ้าว่าตามแบบที่เคยทำมา
ความรู้ที่ได้เพิ่มเติมเช่นนี้มักแสดงไว้ใน “คำนำ” หรือ “คำอธิบาย”

ข้างหน้าเรื่อง แต่ความนี้จะฟังกล่าวด้วยเรื่องสามก๊ก ถ้าเรียบเรียงให้
 สั้นกระชับซึ่งจะเป็นประโยชน์ในทางความรู้ เห็นจะเป็นหนังสือมากเกิน
 ขนาดที่เคยลงในคำนำหรือคำอธิบาย เมื่อคิดใคร่ครวญว่าจะทำอย่างไรดี
 ข้าพเจ้าหวาดถึงครั้งสมเด็จพระมโหฬารเจ้า ๆ ทรงบำเพ็ญพระกุศลฉลอง
 พระชนม์สาครบ ๖๖ ปี เมื่อปีระกา พ.ศ. ๒๔๖๕ โปรดให้พิมพ์หนังสือ
 บทละครเรื่องอิเหนา พระราชนิพนธ์พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้า
 นกาทย์ ปรทานเป็นนิครพดี ครั้งนั้นข้าพเจ้าได้แต่งเรื่องตำนานละครคน
 อิเหนาพิมพ์เพิ่มเป็นภาคผนวกถวายอีกเล่มหนึ่ง สมเด็จพระมโหฬารเจ้า ๆ
 โปรด งานพระเมรุครั้งนั้นข้าพเจ้าก็นึกปราถนาอยู่ว่าจะรับหน้าที่ทำการ
 อย่างไม่อย่างหนึ่ง พอสนองพระคุณสมเด็จพระมโหฬารเจ้า ๆ ซึ่งได้มีมา
 แก่ตัวข้าพเจ้าตลอดจนเหล่าศิลาหาที่จะเปรียบปานได้ โดยยาก ก็นึกขึ้นได้ว่า
 ถัดตรงแต่งตำนานหนังสือสามก๊กพิมพ์เพิ่มเป็นภาคผนวกถวายบูชาพระศพ
 เหมือนอย่างเคยแต่งเรื่องตำนานละครคนอิเหนาถวายเมื่อพระองค์ยังเสด็จ
 ดำรงพระชนม์อยู่ เห็นจะสมควรยิ่งกว่าอย่างอื่น อันนี้แต่เป็นเหตุให้
 ข้าพเจ้าแต่งตำนานหนังสือสามก๊กซึ่งพิมพ์ในเล่มมุดเล่มนี้

ความสำคัญอีกข้อหนึ่งนั้น คือการที่จะชำระต้นฉบับแต่พิมพ์
 หนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุครั้งนั้น ด้วยหนังสือสามก๊กเป็นเรื่องใหญ่
 ถึง ๕ เล่มสมุดพิมพ์ และจะต้องพิมพ์ให้แล้วภายในเวลาที่กำหนด ตัว
 พนักงานการพิมพ์หนังสือซึ่งมีประจำอยู่ในราชบัณฑิตยสภาไม่พอการ ต้อง
 หาบุคคลภายนอกช่วย ละเอียดได้มหาเสวกโท พระยาพจนปรีชา (ม.ร.ว.

ดำริง อิศร์ศักดิ์ ฌอยุทธยา) ซึ่งเป็นนักเรียนมีเกียรติมาแต่ก่อน มีแก้ไข
รับหน้าที่เป็นบรรณาธิการ ด้วยเห็นว่ากรพิมพ์หนังสือสามก๊กจะเป็น
สาธารณประโยชน์อย่างสมเด็จเจ้าพระยาฯ ทรงพระดำริ ข้าพเจ้า
จึงได้มอบการให้พระยาพจนปรีชาทำตั้งแต่ชำระต้นฉบับตลอดจนตรวจ
ฉบับพิมพ์ แต่ให้รองอำมาตย์ตรี ชุนวรรณรักษ์ วิจิตร (เชย ชุมกร
เปรียญ) รองบรรณารักษ์ ในหอพระสมุดวชิราวุธเป็นผู้ช่วยในการนี้ (๑)

หนังสือซึ่งใช้เป็นต้นฉบับชำระ ใช้หนังสือสามก๊กฉบับหมอบรัดเด
พิมพ์ครั้งแรกฉบับ ๓ หนังสือนี้ที่ในหอพระสมุดฯ มิได้บริบูรณ์ ต้อง
เที่ยวสืบหาตามบ้านตาท่านผู้ที่สะสมหนังสือ ทั้งฝ่ายในพระบรมมหาราชวัง
แต่ฝ่ายหน้า ข้าพเจ้าขอถือโอกาสนี้แสดงความขอบคุณ ด้วยไม่ว่าท่าน
ผู้ใด เมื่อได้ทราบว่าต้องการฉบับเพื่อจะพิมพ์ในงานพระเมรุสมเด็จ
พระบิตุจณาเจ้าฯ ก็ยินดีให้ยืมตามประสงค์ทุกราย ที่ยอมยกหนังสือ
ให้เป็นสิทธิ์แก่หอพระสมุดฯ ที่เดียวกันนี้ อาศัยเหตุนี้จึงได้ฉบับพิมพ์
ครั้งแรกของหมอบรัดเดมาครบถ้วน นอกจากนั้นให้เขาหนังสือฉบับเขียน
ของเก่าสอดด้วยอีกฉบับ ๓ บ้านตาฉบับเขียนที่มีอยู่ในหอพระสมุดฯ
ฉบับของกรมหลวงวรวงศ์สุธาดา ซึ่งสมเด็จเจ้าพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา

(๑) เคยให้อำมาตย์โท พระพิณิจวรรณการ (แสง สาลิตุล
เปรียญ) เลขาธิการราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้ตรวจฉบับพิมพ์ แต่
พระพิณิจฯ ทำงานเหลือกำลังจนมีอาการป่วย จึงผ่อนงานนี้ให้ทำ
เพียงแต่งสารบรรณ

วิริยญาณวโรรสประทานไว้ ในหอพระสมุด ฯ เป็นบริบูรณ์ดีกว่าเพื่อน ได้ใช้ฉบับนี้สลับกับฉบับพิมพ์ครั้งแรกของหมอบรัดเลย์เป็น ๒ ฉบับด้วยกัน แลยังได้อาศัยฉบับพิมพ์ภาษาจีนด้วยอีกฉบับ ๑ สำหรับสลับในเมื่อมีความบางแห่งเป็นที่สงสัย หรือค้นฉบับภาษาไทยแย้งกันแต่ชี้ไม่ได้ว่าฉบับไหนถูก

เนื่องในการชำระต้นฉบับนี้ ข้าพเจ้าคิดเห็นว่าสิ่งซึ่งควรจะเพิ่มเติมเข้าไปในฉบับพิมพ์ใหม่ ให้ดียิ่งขึ้นโดยไม่ต้องแก้หนังสือฉบับเดิมมีอยู่บางอย่าง เป็นต้นว่าศักราชซึ่งอ้างถึงในฉบับเดิม บอกเป็นปีรัชกาลของพระเจ้าแผ่นดินตามประเพณีนับศักราชอย่างจีน ไทยเราเข้าใจได้ยาก จึงให้คำนวณเป็นพุทธศักราชพิมพ์แทรกลงไป ให้เข้าใจง่ายขึ้น อย่างหนึ่ง อีกอย่างหนึ่งในฉบับเดิมความบางแห่งกล่าวเข้าใจยาก ได้ให้ตั้งอธิบายหมายเหตุพอให้เข้าใจความง่ายขึ้น อนึ่งข้าพเจ้าคิดเห็นว่าหนังสือไทยเรื่องต่าง ๆ ซึ่งพิมพ์กันในปัจจุบันนี้ ที่นับว่าดีก็มีรูปภาพ แตรูปภาพ เรื่องสามก๊กก็จีนก็ชอบเขียนไว้พอจะหาแบบอย่างได้ ไม่ยาก จึงได้เลือกรูปภาพในหนังสือสามก๊กจีนจำลองมา พิมพ์รูปภาพตัวบุคคลไว้ในสมุดคำนานี้ แลพิมพ์รูปภาพแสดงเรื่องไว้ในหนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุ ให้เป็นฉบับมีรูปภาพ ผิดกับฉบับอื่นซึ่งเคยพิมพ์มาแต่ก่อนด้วย

การพิมพ์นั้นได้ตกลงให้ โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒชนากรพิมพ์ เพราะฝีมือดีแต่ทำเร็ว ฝ่ายรองเสวกเอก พระโสภณอักษรกิจ (เล็ก สมิติศิริ) ผู้เป็นเจ้าของ โรงพิมพ์ เมื่อทราบว่าข้าพเจ้าแต่งคำานานเป็นภาคผนวก

จะพิมพ์ อีกเรื่อง ๓ มาขอพิมพ์เป็นส่วนของคนถวายในงานพระเมรุ
สมเด็จพระบ็อบุจณาเจ้า ฯ ครอง^{๒๕} ส่วนการทำรูปภาพ นายพลตรี พระยา
ภักดีภูธร เจ้ากรมแผนที่ทหารบก รับทำแม่พิมพ์ ตลอดจนรับพิมพ์แผนที่
ประเทศจีนสมัยสามก๊กสำหรับหนังสือตำนาน^{๒๕} ๒

นอกจากที่ได้พรรณนามา ยังมีท่านผู้^{๒๕}อื่นได้ช่วยเมื่อแต่งหนังสือ^{๒๕}
ขอแสดงความขอบคุณ คือท่านกุญชรโร ฮ่ายาซี อัครราชทูตญี่ปุ่น ได้
ช่วยสืบเรื่องแปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาญี่ปุ่น พระวิทย์ประจง (จ้าง
โชติจิตรกะ) ได้ช่วยเขียนอักษรไทยเต็มจีน แลรองอำมาตย์ตรี สัมบุญ
โชติจิตร นายเวรวิเศษราชบัณฑิตยสภาเป็นผู้เขียนแต่ตัดพิมพ์หนังสือให้
ข้าพเจ้าด้วย

ราชบัณฑิตยสภามั่นใจว่าท่านทั้งหลายบัณฑิต^{๒๕}ที่ได้รับประทานหนังสือ
สามก๊กฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระบ็อบุจณาเจ้า ฯ ตลอดจนผู้^{๒๕}ซึ่งจะได้อ่าน
ด้วยประการอย่างอื่น คงจะถวายอนุโมทนาในการที่สมเด็จพระเจ้าพี่ยาเธอ
เจ้าฟ้า ฯ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตได้ โปรดให้พิมพ์หนังสือสามก๊ก
ฉบับ^{๒๕}นี้เป็นส่วนหนึ่งเนื่องในการกุศลบุญราศีทักษิณานุประทาน ซึ่งทรง
บำเพ็ญสนองพระคุณสมเด็จพระชนน^{๒๕}ครอง^{๒๕}ทวกัน

ตง ๒๖ ๒๕๒๐

นายกราชบัณฑิตยสภา

วันที่ ๓๓ มีนาคม พระพุทธศักราช ๒๔๗๐

ตำนานหนังสือสามก๊ก

๑ ว่าด้วยหนังสือสามก๊ก

หนังสือสามก๊กไม่ใช่เป็นพงศาวดารสามก๊ก จีนเรียกว่า “สามก๊กจี” แปลว่าจดหมายเหตุเรื่องสามก๊ก เป็นหนังสือซึ่งนักปราชญ์จีนคนหนึ่ง ได้ออกเอาเรื่องในพงศาวดารตอนหนึ่งมาแต่งขึ้น โดยประสงค์จะให้เป็นตำราสำหรับศึกษาอุบายการเมืองและการสงคราม แต่แต่งดีอย่างยิ่ง จึงเป็นหนังสือเรื่องหนึ่งซึ่งนับถือทั่วไปในประเทศจีน แด่ตลอดไปจนถึงประเทศอื่น ๆ

ต้นตำนานของหนังสือสามก๊กนั้น ทราบว่าเดิมเรื่องสามก๊กเป็นแต่ นิทานสำหรับเล่ากันอยู่ก่อน เมื่อถึงสมัยราชวงศ์ถัง (พ.ศ. ๑๑๖๓—๑๕๕๘) เกิดมีการเลื่องวุ่นในเมืองจีน พวกจึงก็ชอบเอาเรื่องสามก๊กไปเล่นด้วย เรื่องหนึ่ง ต่อมาถึงสมัยราชวงศ์หงวน (พ.ศ. ๑๘๕๐—๑๘๓๐) การแต่งหนังสือจีนเฟื่องฟูขึ้น มีผู้ชอบเอาเรื่องพงศาวดารมาแต่งเป็นหนังสือ อ่าน แต่ก็ยังไม่ได้อเอาเรื่องสามก๊กมาแต่งเป็นหนังสือ (๑) จนถึงสมัยราชวงศ์ใต้เหม็ง (พ.ศ. ๑๘๓๓—๒๑๘๖) จึงมีนักปราชญ์จีนชาวเมืองฮังโจวคนหนึ่งชื่อต้อกวนทง คิดแต่งหนังสือเรื่องสามก๊กขึ้น เป็นหนังสือ ๑๒๐ ตอน ต่อมามีนักปราชญ์จีนอีก ๒ คน คนหนึ่งชื่อเม่าจงกั้งคิดจะ

(๑) ในคำนำเรื่องสามก๊กภาษาอังกฤษของมิสเตอร์บริเวตเตเลอ ว่าหนังสือสามก๊กแต่งครั้งสมัยราชวงศ์หงวน แต่พระเจ้าเงินอักษร ได้สอบว่าหาเป็นเช่นนั้นไม่

พิมพ์หนังสือสามก๊ก จึงแต่งคำอธิบายแด่พงศาวดาร (๑) เพิ่มเข้า แล้วให้
นักปราชญ์จีนอีกคน ๑ ชื่อกิมเสี้ยต่างอ่านตรวจ กิมเสี้ยต่างเล่มมใส่
ในหนังสือเรื่องสามก๊ก ช่วยแก้ไขคำพงศาวดารของเม่าจงกั๋ง แล้วแต่ง
คำอธิบายของกิมเสี้ยต่างเองเป็นทำนองคำนำ (๒) มอบให้เม่าจงกั๋งไปแกะ
ตัวพิมพ์ ตพิมพ์หนังสือเรื่องสามก๊กจน หนังสือสามก๊กจึงได้มีฉบับพิมพ์
แพร่หลายในประเทศจีน แล้วได้ฉบับต่อไปถึงประเทศอื่น ๆ

๒ ว่าด้วยแปลหนังสือสามก๊ก

ได้ดองตีบส่วนดูเมื่อจะแต่งคำนำนั้น ได้ความว่าหนังสือสามก๊ก
ได้แปลเป็นภาษาต่าง ๆ ถึง ๓๐ ภาษา (๓) คือ

- ๑ แปลเป็นภาษาญี่ปุ่นเมื่อ พ.ศ. ๒๒๓๕
- ๒ แปลเป็นภาษาเกาหลีพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๒
- ๓ แปลเป็นภาษาญวนพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๒
- ๔ แปลเป็นภาษาเขมร แปลเมื่อใดหาทราบไม่ ยังไม่ได้พิมพ์

(๑) พงศาวดารนั้นเป็นทำนองพงศาวดาร มักเรียกในภาษาไทยว่า
“คำกลาง” แปลไว้ในหนังสือสามก๊กภาษาไทยหลายแห่ง แต่ว่า
ไม่หมดที่เม่าจงกั๋งได้แต่งไว้

(๒) คำอธิบายของกิมเสี้ยต่าง จะปรากฏในหนังสือนี้ต่อไป
ข้างหน้า

(๓) เชื่อว่าจะได้แปลเป็นภาษาอื่นซึ่งยังสืบไม่ได้ความมีอยู่อีก
เช่นภาษามงโกลเป็นต้น

- ๕ แปลเป็นภาษาไทยเมื่อราว พ.ศ. ๒๓๔๕
 ๖ แปลเป็นภาษามาดายูพิมพ์^(๑) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕
 ๗ แปลเป็นภาษาละติน มีฉบับเขียนอยู่ในรอยตัดอาเซย์ติคโซไซเซอ์
 แต่จะแปลเมื่อใดไม่ปรากฏ

- ๘ แปลเป็นภาษาละตินเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๓
 ๙ แปลเป็นภาษาฝรั่งเศสเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘
 ๑๐ แปลเป็นภาษาอังกฤษพิมพ์^(๒) เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘

(๑) พวกเกาหลีกับพวกญวนใช้หนังสือจีนเป็นหนังสือสำหรับ
 บ้านเมืองอยู่แล้ว บางทีจะใช้หนังสือสามก๊กที่จีนพิมพ์อยู่ก่อน พิมพ์
 เองต่อชั้นหลัง ที่แปลเป็นภาษาเขมรนั้น เข้าใจว่าแปลจากฉบับพิมพ์
 ภาษาไทยที่ได้ไปจากกรุงเทพฯ ๗ ที่แปลเป็นภาษามะลายูพิมพ์ที่เมือง
 สิงคโปร์ แต่จะได้ฉบับมาแต่ไหนและแปลเมื่อใดหาทราบไม่

(๒) หนังสือสามก๊กที่แปลเป็นภาษาละตินนั้น บาคหลวง
 โรมันคัททอลิกคน ๑ ซึ่งได้มียศเป็นบิชอปอยู่ในเมืองจีนเป็นผู้แปล
 ที่แปลเป็นภาษาอังกฤษนั้น เคยแปลช้านานแล้ว แต่ว่าแปลเพียง
 บางตอน มีสเกอรวริเวตเตเลอพิ้งแปลตลอดทั้งเรื่องแล้วพิมพ์เมื่อ
 พ.ศ. ๒๔๖๘ สมเด็จพระเจ้าฟ้า ๗ กรมพระนครสวรรค์วรพินิตเสด็จ
 ไปได้มาจากเมืองสิงคโปร์ ประทานแก้หอพระสมุดสำหรับพระนคร

คำนำ การแปลหนังสือสามก๊ก เป็นภาษาไทยมีคำบอกเล่าสืบกันมา
 ว่าเมื่อในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก มีพระราช
 ดำรัสสั่งให้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเป็นภาษาไทย ๒ เรื่อง คือ เรื่อง
 ไชยอันเรื่อง ๑ กับเรื่องสามก๊กเรื่อง ๑ โปรดฯ ให้สมเด็จพระเจ้าหลานเธอ
 กรมพระราชวังหลังทรงอำนวยการแปลเรื่องไชยอัน แต่ให้เจ้าพระยาพระคลัง
 (หน) อำนวยการแปลเรื่องสามก๊ก คำที่เล่ากันมาดังกล่าวนั้น ไม่มีใน
 จุดหมายเหตุ แต่เมื่อพิจารณาเหตุเห็นมีหลักฐานควรเชื่อได้ว่าเป็นความจริง
 ด้วยเมื่อในรัชกาลที่ ๓ พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกทรงเอาเป็น
 พระราชธุระชวนขยายสร้างหนังสือต่าง ๆ ขึ้นเพื่อประโยชน์สำหรับพระนคร
 หนังสือซึ่งเป็นต้นฉบับสำหรับตำราในกรุงรัตนโกสินทร์นี้ ทั้งที่รวบรวม
 ของเก่า ที่แต่งใหม่ แต่ที่แปลมาจากภาษาต่างประเทศ เกิดขึ้นในรัชกาล
 ที่ ๓ มีมาก แต่ว่าในสมัยนั้นเป็นหนังสือเขียนในสมุดไทยทั้งนั้น ฉบับ
 หดงมก็มีบานแผนกแสดง ว่าโปรดฯ ให้สร้างขึ้นเมื่อปีใด แต่หนังสือ
 เรื่องไชยอันกับสามก๊ก ๒ เรื่องนี้ ต้นฉบับที่ยังปรากฏอยู่มีแต่ฉบับ
 ขเดยศึกัดขาดบานแผนกข้างต้น จึงไม่มีลายลักษณอักษรเป็นสำคัญว่า
 แปลเมื่อใด ถึงกระนั้นก็ตามเคาเงอนอนส์ได้เห็นชัดว่าหนังสือเรื่องไชยอัน
 กับเรื่องสามก๊กแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๓ ทั้ง ๒ เรื่อง เป็นต้นว่าสังเกตเห็น
 ได้ในเรื่องพระอภัยมณีที่สุนทรภู่แต่ง ซึ่งสมมติให้พระอภัยมณีมีวิชา
 ชำนาญการเบาบ ก็คือเอามาแต่เดี๋ยวยเหตุยงในเรื่องไชยอัน ขอน
 ยิงพิจารณาคุณค่าเพดงบของเดี๋ยวยเหตุยงเทียบกับค่าเพดงบของพระอภัยมณี

ก็ยิ่งเห็นได้ชัดว่าถ่ายมาจากกันเป็นแท้ ด้วยเมื่อรัชกาลที่ ๓ สุนทรภู่
เป็นข้าอยู่ในกรมพระราชวังหลัง คงได้ทราบเรื่องไซ้สนั้นมาแต่เมื่อแปล
ที่วังหลัง ส่วนเรื่องสามก๊กนั้นเค้าเงื่อนก็มีอยู่เป็นสำคัญในบทละครนอก
นอกเรื่องคาวี ซึ่งพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยทรงพระราชนิพนธ์
บทหนึ่ง ว่า

“๐ เมื่อนั้น	ไวยทักทวนหันไม้ทันตรึก
ขอตรวจจดหนักชกชก	ข้าเคยพบรบศึกมาหลายยก
จะเข้ ออกยกยกย่อนผ่อนปรน	เด่หักถวณอย่าวิตก
<u>ทั้งพิไชยสงครามสามก๊ก</u>	ไต่เรียนไว้ ในอกสำรพัด
ยายกลับไปทูลพระเจ้าบ้า	ว่าเรารับอาสาไม่ช้องขัด
คำวันนั้นคอยกันเป็นวันนัด	จะเข้าไปจับมัดเอาตัวมา ”

พึงเห็นได้ในบทละครนอกนี้ ว่าถึงรัชกาลที่ ๒ หนังสือสามก๊กที่แปล
เป็นภาษาไทยได้อ่านกันจนนับถืออยู่แล้ว สัมกับที่อ้างว่าแปลในรัชกาลที่ ๓
ไซ้แต่เท่านั้น มีเค้าเงื่อนที่จะสันนิษฐานต่อไปอีก ว่าความนับถือเรื่อง
สามก๊กตั้งในพระราชนิพนธ์นั้น เป็นมูลเหตุให้แปลหนังสือพงศาวดารจีน
เรื่องอื่น ๆ ในรัชกาลภายหลังต่อมา ขอนมจตหมายเหตุเป็นหลักฐานอยู่
ในบานแผนก ว่าถึงรัชกาลที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธ
เลิศหล้านภาลัยโปรด ฯ ให้แปลเรื่องเตี้ยดก๊กอีกเรื่อง ๓ แต่ปรากฏ
นามผู้รับสั่งให้เป็นพนักงานการแปลตัวนี้ผู้มีความรู้สูงแต่ทรง ความสามารถ

ถึง ๑๒ คน คือ กรมหมื่นนเรศวรโยธี ๑ เจ้าพระยาวงศาสุรศักดิ์ ๑
 เจ้าพระยามหา ๑ พระยาโชฎ๊กราชเศรษฐี ๑ พระทองหล่อ ๑ จมื่น
 วยวณาก ๑ นายจ่าเรศ ๑ นายเด่ห้าอวุธ ๑ ทดวงดิชิตปรีชา ๑
 ทดวงวิเชียรปรีชา ๑ ทดวงญาณปรีชา ๑ ขุนมหาสิทธิโวหาร ๑ พึ่ง
 ต้นนิษฐานว่าเพราะทรงพระราชดำริเห็นว่าหนังสืออันสมควรแปลไว้เพื่อ
 ประโยชน์ราชการบ้านเมือง เช่นเดียวกับที่พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
 จุฬาโลกโปรดฯ ให้แปลเรื่องไซ่ฮั่นแลสามก๊ก ยังมีหนังสือเรื่องห้องสิน
 กับเรื่องตั้งฮั่นอีก ๒ เรื่อง ฉะบับพิมพ์ที่ปรากฏอยู่ไม่มีบานแผนกบอกว่า
 แปลเมื่อใด แต่สำนวนแต่งเห็นเป็นสำนวนเก่า อาจแปลเมื่อในรัชกาลที่ ๒
 ก็ได้ ด้วยเรื่องห้องสินอยู่ข้างหน้าคือเรื่องเตี้ยดก๊กแลเรื่องตั้งฮั่นอยู่ใน
 ราวเรื่องไซ่ฮั่นกับเรื่องสามก๊ก แต่ประหลาดอยู่อย่างหนึ่งที่ไม่ปรากฏว่า
 ได้แปลหนังสือพงศาวดารจีนเรื่องใดเรื่องหนึ่งเมื่อในรัชกาลที่ ๓ น่าจะเป็น
 ด้วยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริว่าในรัชกาลแต่
 ก่อนมาได้สร้างหนังสือเพื่อประโยชน์ในทางคดีโลกย์มากแล้ว หนังสือคดี
 ชรรมยังบกพร่องอยู่ เป็ลียนไปทรงอุดหนุนการแปลพระไตรปิฎกจากภาษา
 บาลีมาเป็นภาษาไทย จึงมีหนังสือเรื่องต่าง ๆ ซึ่งแปลจากภาษาบาลีเกิดขึ้น
 ในรัชกาลที่ ๓ เป็นอันมาก แต่อย่างไรก็ดีบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีน
 ที่ปรากฏอยู่ทุกวันนี้ นอกจาก ๕ เรื่องที่ได้บอกชื่อมาแล้ว เป็นหนังสือ
 แปลตั้งแต่รัชกาลที่ ๕ มาทั้งนั้น ได้ลองสำรวจเมื่อแต่งตำนานนมจำนวน
 หนังสือพงศาวดารจีนที่ได้แปลแลพิมพ์เป็นภาษาไทยถึง ๓๕ เรื่อง คือ

แปลในรัชกาลที่ ๑

๑ เรื่องใช้ชั่ง แปลเมื่อก่อน^(๑) พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นหนังสือ ๓๗ เล่ม
สมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗
แปลสมุด ๒ เล่ม

๒ เรื่องสามก๊ก แปลเมื่อก่อน^(๑) พ.ศ. ๒๓๕๘ เป็นหนังสือ
๘๕ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๐๘ แปลสมุด ๕ เล่ม

แปลในรัชกาลที่ ๒

๓ เรื่องเตี้ยต๊ก พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยโปรดฯ
ให้แปลเมื่อ พ.ศ. ๒๓๖๒ เป็นหนังสือ ๓๕๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ แปลสมุด ๕ เล่ม

๔ เรื่องห้องดิน สันนิษฐานว่าแปลเมื่อรัชกาลที่ ๒ เป็นหนังสือ
๔๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๘ แปลสมุด ๒ เล่ม

๕ เรื่องตั้งชั่ง สันนิษฐานว่าแปลในรัชกาลที่ ๒ เป็นหนังสือ ๓๐ เล่ม
สมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘
แปลสมุด ๑ เล่ม

(๑) กรมพระราชวังหลังทวงศเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘ เจ้าพระยา
พระคลัง (หน) ถึงอสัญกรรมเมื่อ พ.ศ. ๒๓๕๘

แปลในรัชกาลที่ ๕

๖ เรื่องใช้เงิน ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หลวงพิชัยวาริ์แปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๓ เป็นหนังสือ ๓๕ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๗ เรื่องตงจน สันนิษฐานว่าจะแปลเนื่องกันกับเรื่องใช้เงิน เป็นหนังสือ ๓๘ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๘ เรื่องนำชอง ส้มเด็จพระเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเป็นหนังสือ ๕๕ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๕ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๙ เรื่องชยุตัง เจ้าพระยาทิพากรวงศ์ ให้จันบันกิม กับจันเพงแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๘ กล่าวกันว่าสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (จี่) วัดประยูรวงศาวาสเป็นผู้แต่งภาษาไทย เป็นหนังสือ ๖๐ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๑๐ เรื่องนำบักชอง หลวงพิศาคศุภผลให้จันบันกิมแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นหนังสือ ๒๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๑ เรื่องหงอโต ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๘ เป็นหนังสือ ๒๐ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวงพิมพ์
ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๒ เรื่องบัวน้อยเหตุด้านนิชฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ ให้แปล (คราวเดียวกับเรื่อง โหงว ไช้วเพงหน้า) เป็นหนังสือ
๓๓ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ
พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๓ เรื่องโหงวไช้วเพงไซ่ ด้านนิชฐานว่าสมเด็จพระยาบรมมหา
ศรีสุริยวงศ์ ให้แปล (คราวเดียวกับเรื่อง โหงว ไช้วเพงหน้า) เป็นหนังสือ
๓๔ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๔ เรื่องโหงวไช้วเพงหน้า ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ให้จีนโตแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๐๐ เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๘ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๕ เรื่องชวยงัก ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้จีนโต
กับจีนแฉอนับนอันแปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นหนังสือ ๓๘ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์หลวงพิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๖ เรื่องชองกั้ง ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล
เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ เป็นหนังสือ ๘๒ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเตพิมพ์
ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมุด ๕ เล่ม

๑๗ เรื่องเม่งเฉียว ส้มเต๋จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปล
(เมื่อบิดาไม่ปรากฏ) เป็นหนังสือ ๑๗ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หลวง
พิมพ์ครั้งแรกในรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๔ เป็นสมุด ๒ เล่ม

แปลในรัชกาลที่ ๕

๑๘ เรื่องโคเก๊ก เจ้าพระยาภาณุวงศ์ ๑ ให้หลวงพิพิธภัณฑ
วิจารณ์^(๑) แปลเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๐ เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๑๙ เรื่องช่วยถัง โครแปลหาทราบไม่ เป็นหนังสือ ๒๓ เล่ม
สมุดไทย โรงพิมพ์ศิริเจริญพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖ เป็นสมุด
๑ เล่ม

๒๐ เรื่องเส้าบัก ส้มเต๋จเจ้าพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้แปลเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์
ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๒๑ เรื่องชียนกุยเจงตัง สันนิษฐานว่าส้มเต๋จเจ้าพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ให้แปล (ในคราวเดียวกับเรื่องตีเตงซันเจงไซ) เป็นหนังสือ
๑๒ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๖
เป็นสมุด ๓ เล่ม

(๑) พระยาโชฎ๊ก (พัก) เคยเป็นหลวงพิพิธภัณฑวิจารณ์
แลเป็นผู้ชำนาญหนังสือจีน บางทีจะเป็นผู้แปลเรื่องโคเก๊ก

๒๒ เรื่องชิตางชันเจงไซ ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้
จันโตแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๒ เป็นหนังสือ ๑๔ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๗ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๒๓ เรื่องเองเตียดควน ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ให้แปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ เป็นหนังสือ ๒๐ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๒๔ เรื่องอิวกังหน้า สันนิษฐานว่าส้มเด็จพระยาบรมมหา ศรี
สุริยวงศ์ ให้แปด เป็นหนังสือ ๑๔ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเล
พิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ เป็นสมุด ๑ เล่ม

๒๕ เรื่องไต้องเฒ่า ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้หดวง
พิชยวารแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๒ เป็นหนังสือ ๒๗ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๒ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๒๖ เรื่องเขี้ยวอิงเฒ่า ส้มเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ ให้
หดวงพิชยวารแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๓ เป็นหนังสือ ๑๓ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์อุตสาหกรรมเจริญพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ เป็นสมุด
๑ เล่ม

๒๗ เรื่องเนยหน้าอิดชื่อ สันนิษฐานว่าส้มเด็จพระยาบรมมหาศรี
สุริยวงศ์ ให้แปด เป็นหนังสือ ๒๖ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์
ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๒ เล่ม

๒๗ เรื่องเม่งมวดเซงฉ้อ สมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์
ให้หลวงพิชัยวาริแปดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๓ เป็นหนังสือ ๓๗ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์หมอบรัดเลพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๒๘ เรื่องไซอิ๋ว พระโศภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตศิริ) ให้นำยค้น
แปด แด่นายเทียนวรรณโก เรียบเรียง เป็นหนังสือ ๖๕ เล่มสมุดไทย
โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒชนากรพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นสมุด
๔ เล่ม

๓๐ เรื่องเปาเต่งกุกงอน นายหยอง อยู่ในกรมทหารปืนใหญ่แปด
นายเทียนวรรณโก เรียบเรียง เป็นหนังสือ ๑๘ เล่มสมุดไทย โรงพิมพ์
บำรุงนุกุลกิจพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ เป็นสมุด ๒ เล่ม

แปลในรัชกาลที่ ๖

๓๑ เรื่องเซงเฉียว พระโศภณอักษรกิจ (เล็ก สมิตศิริ) ให้
ขุนจันภาคบริวัตร (โชวคั่นจ้อ) แปล พระยาอุดมพงศ์พงษพิณสวสดี
(ม.ร.ว. ประยูร อิศรศักดิ์ อนุชญา) เรียบเรียง (ประมาณขนาด
๓๒ เล่มสมุดไทย) โรงพิมพ์ โสภณพิพรรฒชนากรพิมพ์ครั้งแรกเมื่อ
พ.ศ. ๒๔๕๘ เป็นสมุด ๓ เล่ม

๓๒ เรื่องง่วนเฉียว นายชู้ยเทียม ตันเวชกุต แปล (ประมาณ
ขนาด ๔๖ เล่มสมุดไทย) โรงพิมพ์เดดีเมตพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ เป็น
สมุด ๒ เล่ม

๓๓ เรื่องบุเช็กเทียน คณะหนังสือพิมพ์สยามแปล (ประมาณขนาด ๓๘ เต็มสมุดไทย) แด่พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นสมุด ๑ เต็ม

๓๔ เรื่องโหวงฮั่วเพ็งปัก แปลพิมพ์ในหนังสือพิมพ์สยามราษฎร์ (ประมาณขนาด ๓๘ เต็มสมุดไทย) แด่คณะหนังสือพิมพ์ศรีกรุงรวมพิมพ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ เป็นสมุด ๒ เต็ม (๑)

หนังสือเรื่องต่าง ๆ ที่แปลจากพงศาวดารจีนตั้งพรรณนามา ถ้าลำดับเทียบกับสมัยในพงศาวดารจีน ตรงกันดังแสดงต่อไปนี้

<u>ศักราชพงศาวดารจีน</u>	<u>ชื่อเรื่องหนังสือ</u>
(๑) พระเจ้าอึ้งตี้ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๓๐๐ ปี แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๒๑๕๔ ปี	เรื่องโคเก็ก
(๒) พระเจ้ากมเต็กฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๘๔ ปี แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๒๐๕๔ ปี	”
(๓) พระเจ้าจวนยกตี้ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๗๔ ปี แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๑๘๗๐ ปี	”
(๔) พระเจ้าคิ่คอกฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๗๐ ปี แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๑๘๘๒ ปี	”

(๑) ยังมีหนังสือพิมพ์เรื่องจีนซึ่งมีผู้แปลเป็นภาษาไทยลงพิมพ์อีกหลายเรื่อง แต่เป็นเรื่องเบ็ดเตล็ดชั่วแต่อ้างพงศาวดาร มิใช่เอาเรื่องพงศาวดารจีนมาแต่งอย่างทำนองเรื่องสามก๊ก จึงมิได้กล่าวถึง

- (๕) พระเจ้าจู่เต๋ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๕ ปี เรื่องไคเก็ก
 แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๑๘๒๒ ปี
- (๖) พระเจ้าเงี้ยวเต๋ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๓๐๐ ปี ”
 แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๑๘๓๔ ปี
- (๗) พระเจ้าถันเต๋ฮ่องเต้ครองราชสมบัติอยู่ ๔๘ ปี ”
 แต่เมื่อก่อน พุทธกาล ๑๗๑๒ ปี

๑ ราชวงศ์เฮ่

พระเจ้าอู่เต๋ปี่ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ ถึงพระเจ้าเกียด
 รวม ๓๗ พระองค์ จำนวนรัชกาล ๔๒๓ ปี ตั้งแต่ก่อน
 พุทธกาล ๑๖๖๒ ถึง ๑๒๔๐ ปี

๒ ราชวงศ์เซียง

พระเจ้าเซียงทางปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องไคเก็กตอนปลาย
 พระเจ้าติวอ๋องรวม ๒๘ องค์ จำนวนรัชกาล ๖๕๐ ปี เรื่องห้องสินตอนต้น
 ตั้งแต่ก่อน พุทธกาล ๑๒๔๐ ถึง ๕๘๐ ปี

๓ ราชวงศ์จิว

พระเจ้าจิวบูอ๋องปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องห้องสิน
 พระเจ้าจิวหมั่นอ๋องรวม ๓๕ องค์ จำนวนรัชกาล เรื่องเตยตกก
 ๘๘๗ ปี ตั้งแต่ก่อน พุทธกาล ๕๘๑ ปี ถึง พ.ศ. ๒๘๗

๔ ราชวงศ์จิ้น

พระเจ้าจันชี่ฮ่องเต้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องไซ่ฮั่นตอนต้น
 พระเจ้าชาชี่ฮ่องเต้รวม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๔๐ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๘๘ ถึง ๓๓๗

๕ (๑) ราชวงศ์ฮั่น

พระเจ้าฮั่นโกโจปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องไซ่ฮั่นตอนปลาย
 พระเจ้าจูเอ็งรวม ๓๓ องค์ จำนวนรัชกาล ๒๓๕ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๗ ถึง ๕๕๑

แซก

ฮ่องมั่งครองราชสมบัติ ๓๕ ปี	เรื่องตงฮั่นตอนต้น
ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๕๒ ถึง ๕๖๖	
ฉยเอียงฮ่องครองราชสมบัติ ๒ ปี	เรื่องตงฮั่นตอนต้น
ตั้งแต่ พ.ศ. ๕๖๖ ถึง ๕๖๘	

๕ (๒) ราชวงศ์ฮั่น

พระเจ้ายู่วี่สืบราชวงศ์ฮั่นถึงพระเจ้าเหียนเต้ เรื่องตงฮั่นตอนปลาย
 รวม ๓๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๘๖ ปี ตั้งแต่ เรื่องสามก๊กตอนต้น
 พ.ศ. ๕๖๘ ถึง ๗๖๓

หอสมุดกลาง
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

๖ ราชวงศ์วуй

พระเจ้าโจฉีป๋อประชุมกษัตริย์สิบราชวงศ์ถึง เรื่องสามก๊กตอนกลาง
พระเจ้าโจช้วนรวม ๕ องค์ จำนวนรัชกาล ๔๕ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๗๖๓ ถึง ๘๐๗

๗ ราชวงศ์จิ้น

พระเจ้าตู่มาเอียนประชุมกษัตริย์สิบราชวงศ์ เรื่องสามก๊กตอนปลาย
ถึงพระเจ้ากรงเต๋รวม ๑๕ องค์ จำนวนรัชกาล เรื่องไซจีน เรื่องตงจิน
๑๕๕ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๘๐๘ ถึง ๙๖๒ เรื่องน้ำซ่ง

เอกราชภาคเหนือแต่เอกราชภาคใต้

๘ ราชวงศ์ซ่ง

พระเจ้าชองเกาโจ้ประชุมกษัตริย์สิบราชวงศ์ถึง เรื่องน้ำซ่ง
พระเจ้าตุนเต๋รวม ๗ องค์ จำนวนรัชกาล ๕๘ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๙๖๓ ถึง ๑๐๒๑

๙ ราชวงศ์ซุ

พระเจ้าชู่เกาเต๋ประชุมกษัตริย์สิบราชวงศ์ถึง เรื่องน้ำซ่ง
พระเจ้าฮั่วเต๋รวม ๕ องค์ จำนวนรัชกาล ๒๓ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๐๒๒ ถึง ๑๐๔๔

๑๐ ราชวงศ์เหลียง

พระเจ้าเหลียงบูเต๋ปฐุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ ถึง เรื่องนำฮ่อง
พระเจ้าเกงเต๋รวม ๔ องค์ จำนวนรัชกาล ๕๖ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๐๔๕ ถึง ๓๓๐๐

๑๑ ราชวงศ์ตัน

พระเจ้าตันบูเต๋ปฐุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ ถึง เรื่องนำฮ่อง
พระเจ้าเอ๋อจู่รวม ๕ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๓ ปี
ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๐๐ ถึง ๓๓๓๒

๑๒ ราชวงศ์ซุข

พระเจ้าอ๋องบุนเต๋ปฐุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง เรื่องล้วยถัง
พระเจ้าเกงเต๋รวม ๓ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๐ ปี เรื่องซุขถัง
ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๓๒ ถึง ๓๓๖๑

๑๓ ราชวงศ์ถัง

พระเจ้าถังคัพฐุมกษัตริย์ สืบราชวงศ์ถึง เรื่องซุขถังคองนปถาย
พระเจ้าถังเจียวจงรวม ๒๐ องค์ จำนวน เรื่องเล่าบัก เรื่องชียนกุ้ย
รัชกาล ๒๘๐ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๓๖๓ ถึง ๓๔๕๐ เรื่องชิตองซัน เรื่องไซอิว
เรื่องบูเซ็กเทียน

๑๔ ราชวงศ์เหลียง

พระเจ้าเหลียงไทโจ้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องหงอโต้ว
 พระเจ้ามะเต้รวม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๗ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๕๐ ถึง ๑๔๖๖

๑๕ ราชวงศ์ถัง

พระเจ้าจ้งจ้งฮงเต้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องหงอโต้ว
 พระเจ้าฮุยเต้รวม ๕ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๓ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๖๖ ถึง ๑๔๗๘

๑๖ ราชวงศ์จิ้น

พระเจ้าเกาโจ้ฮงเต้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องหงอโต้ว
 พระเจ้าชุตเต้รวม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๒ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๗๘ ถึง ๑๔๘๐

๑๗ ราชวงศ์ฮั่น

พระเจ้าเคียนฮ้วนปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องหงอโต้ว
 พระเจ้าฮั่นเต้รวม ๒ องค์ จำนวนรัชกาล ๕ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๘๐ ถึง ๑๔๘๕

๑๘ ราชวงศ์จิว

พระเจ้าไทโจ้วเกาเต้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง เรื่องหงอโต้ว
 พระเจ้าตรองเต้รวม ๓ องค์ จำนวนรัชกาล ๑๐ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๔๘๕ ถึง ๑๕๐๓

๑๙ ราชวงศ์ซ่ง

พระเจ้าไท่โจวฮ่องเต้ปฐมกษัตริย์
 สืบราชวงศ์ ถึงพระเจ้าซ่งกงจงฮ่องเต้
 รวม ๑๖ องค์ จำนวนรัชกาล ๓๓๗ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๕๐๓ ถึง ๓๘๓๘

เรื่องน้ำบักซ่ง
 เรื่องบัวนช่วยเหตา
 เรื่องโหวงไช้วเพงไซ
 เพงหน้า, เพงบัก,
 เรื่องชวยงัก เรื่องซ่งกั้ง
 เรื่องเปาเต่งถูกงอน

๒๐ ราชวงศ์หงวน

พระเจ้าจวนตี้โจวฮ่องเต้ปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์
 ถึงพระเจ้าจวนซุนเคี้ยวรวม ๘ องค์ จำนวนรัชกาล ๘๒ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๘๒๐ ถึง ๓๘๓๓

เรื่องจวนเฉียว

๒๑ ราชวงศ์เหม็ง

พระเจ้าซ่งบูปฐมกษัตริย์สืบราชวงศ์ถึง
 พระเจ้าซ่งเจงรวม ๓๖ องค์ จำนวนรัชกาล ๒๗๖ ปี
 ตั้งแต่ พ.ศ. ๓๘๓๓ ถึง ๒๓๘๖

เรื่องเม้งเฉียว
 เรื่องเองเตยดัตวน
 เรื่องเองเตกฮวกงหน้า
 เรื่องไตฮงเฝ้า
 เรื่องเซียวฮงเฝ้า
 เรื่องเนยหน้าฮิดซื่อ

๒๒ ราชวงศ์เซง

พระเจ้าไทโจเกาฮองเต้ปฐมกษัตริย์ เรื่องเม่งมวคเซงฉ้อ
 ดั้บราชวงศ์ถึงพระเจ้าซุงทงรวม ๑๐ องค์ จำนวน เรื่องเซงเฉียว
 รัชกาล ๓๑๗ ปี ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๓๘๗ ถึง ๒๔๕๔

เรื่องพงศาวดารจีนที่ได้แปลเป็นภาษาไทยนั้น ไม่ใช่แต่แปลเป็น
 หนังสืออ่านอย่างเดียว บางเรื่องถึงมีผู้เอาไปแต่งเป็นกลอนแต่เป็นบท
 ตะคอง ได้ดองสำรวจตุที่มีฉบับอยู่ในหอพระสมุดสำหรับพระนครขณะเมื่อ
 แต่งตำนานนี้ มีบทที่พิมพ์แต่อย่างเดียวไม่ได้พิมพ์หลายเรื่องหลายตอน คือ

บทละครรำ

(สำหรับเล่นตะคองนอกอย่างเก่า)

๑ เรื่องห้องสิน ตอนพระเจ้าติวฮองไปไหว้เทพารักษ์ที่เขาอิสาน
 จนถึงพระเจ้ายูฮองคี่ได้เมืองฮิวโก๋ หวดวงพัฒนพงศ์ภักดี (ทิม สุธยางค์)
 แต่งให้เจ้าพระยามหินทรศักดิ์ธำรงเล่นตะคอง เป็นหนังสือ ๕ เล่มสมุดไทย
 ยังไม่ได้พิมพ์

๒ เรื่องไต้ฮัน ตอนพระเจ้ายูฮองเต้ ให้นางเต็กเอียงกงจูเด็กคู่
 จนถึงเคียวเห่าไปตำเนื้อในป่า หวดวงพัฒนพงศ์ ๗ แต่งให้เจ้าพระยา
 มหินทร์ ๗ เล่นตะคอง เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

๓ เรื่องสามก๊ก (ก) ตอนพระเจ้าเตนเต้ประพาสสวน จนถึง
ตั้งโต๊ะเข้าไปสู่พระเจ้าเหียนเต้ หดวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
มหินทร์ ฯ เต้นละครคอน เป็นหนังสือ ๓๖ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ข) ตอนอ๋องอู่ก่าจัดตั้งโต๊ะ หดวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้
เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เต้นละครคอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

(ค) ตอนจิวอี้คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิว หดวงพัฒนพงศ์ ฯ
แต่งให้เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เต้นละครคอน เป็นหนังสือ ๒ เล่มสมุดไทย
ยังไม่ได้พิมพ์

(ฆ) ตอนจิวอี้คิดอุบายจะเอาเมืองเกงจิว หมิ่นเส่นานูชิต (เจต)
แต่งตงพิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖

(ง) ตอนจิวอี้รากเลือด หดวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
มหินทร์ ฯ เต้นละครคอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๓ ยังไม่ได้พิมพ์

(จ) ตอนนางซุนฮูหยิน หนักตับไปเมืองกังตั้ง หดวงพัฒนพงศ์ ฯ
แต่งให้เจ้าพระยามหินทร์ ฯ เต้นละครคอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๓
ยังไม่ได้พิมพ์

๔ เรื่องซุขดง ตอนเซ่งจ้อเกณฑ์ทัพ จนถึงนางย่องอันกงจูจับ
นางบักถันกับทักกเขียนได้ หดวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
มหินทร์ ฯ เต้นละครคอน เป็นหนังสือเล่มสมุดไทย ๓ ยังไม่ได้พิมพ์

๕ เรื่องหงอโต้ ตอนฮ่องเฉาสามีกักค้อพระเจ้ากวางเผิง หลวง
พัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยามหินทร ฯ เต้นละครอน เป็นหนังสือเล่ม
สมุดไทย ๓ ยังไม่ได้พิมพ์

๖ เรื่องบัวนช่วยเหลา ตอนพวกฮ้วนตี่ด้านเมืองหลวง จนถึง
นางไปยเหลงจะทำร้ายเพ็งไซอ่อง หลวงพัฒนพงศ์ ฯ แต่งให้เจ้าพระยา
มหินทร ฯ เต้นละครอน เป็นหนังสือ ๖ เล่มสมุดไทย ยังไม่ได้พิมพ์

๗ เรื่องชวยงัก ตอนกิมิงคตุตตี้เมืองตูอันจิว กรมพระราชวังบวร
วิชัยชาญทรงพระนิพนธ์ (สันนิษฐานว่าเพื่อให้เจ้าคุณจอมมารดาเฮมเต้น
ละครอน) พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๒

บทละครเรื่อง

(เต้นบนเวทีอย่างละครอนปราโมไทย)

๓ เรื่องสามก๊ก (ก) ตอนนางเคี้ยวเตียนตวงตั้งโต๊ะ ผู้แต่งใช้
นามปากกาว่า “ นายบุญสอาด ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

(ข) ตอนตั้งโต๊ะหลงนางเคี้ยวเตียน ผู้แต่งใช้นามว่า “ เหม็ง
ก้วยบุน ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

(ค) ตอนเจ้าปีเต่างาน จนจิวยี่รากเลือด ผู้แต่งใช้นามปากกาว่า
“ ทิดโช่ง ” พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๓

กลอนสุภาพ

(แต่งตามแบบสุนทรภู่)

๑ เรื่องห้องสิน ขุนเส่นานุชิต (เจต) แต่งค้างอยู่ เป็นหนังสือ
๓ เล่มสมุดไทย

๒ เรื่องสามก๊ก ตอนนางเตียวเสียนตวงตังโต๊ะ หลวงธรรมา
ภิมณฑ์ (ถึก จิตรกถึก) แต่ง พิมพ์เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘

๓ ว่าด้วยสำนวนแปลหนังสือสามก๊ก

ลักษณะการแปลหนังสือจีนเป็นภาษาไทยแต่โบราณ (หรือแม้จน
ชั้นหลังมา) อยู่ข้างลำบาก ด้วยผู้รู้หนังสือจีนไม่มีใครชำนาญภาษาไทย
ผู้ชำนาญภาษาไทยก็ไม่มีใครรู้หนังสือจีน การแปลจึงต้องมีพนักงานแปล
สองฝ่ายช่วยกันทำ ฝ่ายผู้ชำนาญหนังสือจีนแปลความออกให้เต็มย่นจดลง
แล้วผู้ชำนาญภาษาไทยเอาความนั้นเรียบเรียงแต่งเป็นภาษาไทยให้ถ้อยคำ
แต่สำนวนความเรียบร้อยอีกชั้นหนึ่ง เพราะฉะนั้นจึงต้องมีผู้ ซึ่งทรงความ
สามารถ เช่นกรมพระราชวังหลังแต่เจ้าพระยาพระคลัง (หน) เป็นต้น
จนเมื่อชั้นหลังสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เป็นผู้อำนวยการแปล
ท่านผู้อำนวยการบางที่จะไม่ได้เป็นผู้แต่งภาษาไทยเองทุกเรื่อง แต่เห็นจะ
ต้องสนนินษฐานทุกท่วงแก ไขทงข้อความแต่ถ้อยคำที่แปลมากอยู่ ชอน
พึงสังเกตได้ ในบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีนที่แปลนั้น ถ้าเป็นเรื่องที่
ผู้แปลดาศักดิ์สูงอำนวยการแปล สำนวนมักดีกว่าเรื่องที่บุคคลสามัญแปล
แต่สำนวนแปลคงจะไม่สู้ตรงกับสำนวนที่แต่งไว้ในภาษาจีนแต่เดิม เพราะ

ผู้แปลมิได้รู้สนทททั้งภาษาจีนแถมภาษาไทยรวมอยู่ในคนเดียว เหมือน
เช่นแปลหนังสือฝรั่งกันทุกวันนี้

ในบรรดาหนังสือเรื่องพงศาวดารจีนที่ได้แปลเป็นภาษาไทย นับถือ
กันว่าจำนวนหนังสือเล่มก่อกว่าเรื่องอื่น ด้วยใช้ถ้อยคำแต่เรียงความ
เรียบร้อยสำเภาอ่านเข้าใจง่าย ถึงมีผู้ชอบยกเอาประโยคในหนังสือ
เล่มก่อกไปพูดเล่นเป็นภาสคติในเมื่อจะกล่าวถึงจำนวนหนังสือเรื่องอื่นซึ่งไม่
ยกเยื้อง มักกล่าวว่าเป็นจำนวนอย่าง “สามเพตงตกม้าตาย” หรือ
“ไต่พงดงนกกักรช” ดังนี้ แต่มิใช่แต่เพียงจำนวนหนังสือเล่มก่อก ย่อม
ว่าเป็นจำนวนที่ช่วยกันทงนนั้น จึงได้ใช้หนังสือเล่มก่อกเป็นแบบสำหรับ
หัดเรียงความในโรงเรียน แต่เมื่อข้าพเจ้าอ่านหนังสือเล่มก่อกคราวหลัง
มาสังเกตเห็นชั้นใหม่อย่างหนึ่งซึ่งมิได้เคยรู้มาแต่ก่อน ว่าหนังสือเล่มก่อก
นั้นจำนวนที่แต่งคำแปลเป็นสองจำนวน จำนวนหนึ่งแต่งตั้งแต่ต้นไป
จนในสมุดพิมพ์เล่มที่ ๓ ตามฉบับเดิม หรือที่เปลี่ยนเป็นตอนที่ ๕๕
ในฉบับพิมพ์ใหม่นี้ แต่นั้นไปจนหมดเรื่องเป็นอีกจำนวนหนึ่งต่างหาก
แต่งก็ไม่แถวแต่ไม่ตเหมือนจำนวนที่แต่งตอนต้น^(๑) ซึ่งหนังสือเล่มก่อกเป็น
สองจำนวนดังกล่าวนี้ น่าสันนิษฐานว่าจะเป็นเพราะเจ้าพระยาพระคลัง
(หน) อำนวยการแปลอยู่ไม่ทันตลอดเรื่อง ถึงอสังกรรมเสีย (เมื่อ
พ.ศ. ๒๓๕๘) มีผู้อื่นอำนวยการแปลต่อมา จำนวนจึงผิดกันไป

(๑) ข้าพเจ้าได้ชวนพระยาพจนปริชาให้ช่วยพิเคราะห์อีกคนหนึ่ง
ก็เห็นว่าเปนสองจำนวนเช่นเดียวกันกับข้าพเจ้า

อนึ่งการแปลภาษาจีนเป็นภาษาไทยผิดกับแปลภาษาอื่นอีกอย่างหนึ่ง
ด้วยจีนต่างเหล่าอ่านหนังสือจีนสำเนียงผิดกัน เช่นหนังสือเรื่องสามก๊ก
จีนต่างเหล่าต่างเรียกชื่อเมืองแต่ละชื่อบุคคลผิดกัน ดังจะแสดงพอให้เห็น
เป็นตัวอย่างต่อไปนี้

ราชอาณาจักรของพระเจ้าโจโฉ คำหวง (คือจีนเมืองหวง
เดิม)^(๑) เรียกว่า ไวโกะ จีนฮกเกี้ยนเรียกว่า วุกก๊ก จีนแต้จิ๋ว
เรียกว่า งุกก๊ก จีนกวางตุ้งเรียกว่า ง่ายโกะ จีนไหหลำเรียกว่า
หงุกก๊ก

ราชอาณาจักรของพระเจ้าเต๋าบ คำหวงเรียกว่า จักโกะ จีน
ฮกเกี้ยนเรียกว่า จักก๊ก จีนแต้จิ๋วเรียกว่า จวกก๊ก จีนกวางตุ้ง
เรียกว่า ชกโกะ จีนไหหลำเรียกว่า ตักก๊ก

ราชอาณาจักรของพระเจ้าซุนกวน คำหวงเรียกว่า ฮูโกะ จีน
ฮกเกี้ยนเรียกว่า งอกก๊ก จีนแต้จิ๋วเรียกว่า โห่งก๊ก จีนกวางตุ้ง
เรียกว่า ฮือโกะ จีนไหหลำเรียกว่า โงวกก๊ก

เต๋าบ คำหวงเรียกว่า ลัวปี่ จีนฮกเกี้ยนเรียกว่า เต๋าบ จีน
แต้จิ๋วเรียกว่า เต๋าบ จีนกวางตุ้งเรียกว่า เหล่าปี่ จีนไหหลำเรียกว่า
ลัวปี่

(๑) เมืองหลวงเดิมอยู่แถวเมืองน้ำกึ่ง เมืองบักกึ่งเป็นเมือง
หลวงชั้นหลัง สำเนียงชาวบักกึ่งเพี้ยนไปอีกอย่างหนึ่ง

โจโฉ คำหวดวเรียกว่า ฉะเซ้า จิ้นฮักเกียนเรียกว่า โจโฉ
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า เซ้าฉะ จิ้นกวางตุ้งเรียกว่า ไช้วเซา จิ้นไหหลำ
 เรียกว่า เซาเซ้า

ซุนกวน คำหวดวเรียกว่า ซุนชยง จิ้นฮักเกียนเรียกว่า ซุนกวน
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า ชิงชวณ จิ้นกวางตุ้งเรียกว่า ซุนคิน จิ้นไหหลำ
 เรียกว่า คุนเซียน

ซงเม้ง คำหวดวเรียกว่า ซงหมิง จิ้นฮักเกียนเรียกว่า ซงเม้ง
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า ซงเหมง จิ้นกวางตุ้งเรียกว่า หงเม้ง จิ้นไหหลำ
 เรียกว่า ซงเหม้ง

สุ่มาฮี้ คำหวดวเรียกว่า ซือมาฮี้ จิ้นฮักเกียนเรียกว่า สุ่มาฮี้
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า ซือเมฮี้ จิ้นกวางตุ้งเรียกว่า สือหม่าฮี้ จิ้นไหหลำ
 เรียกว่า ซือมาฮี้

จิวยี้ คำหวดวเรียกว่า เจี้ยวหยี้ จิ้นฮักเกียนเรียกว่า จิวยี้
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า จิวหยู จิ้นกวางตุ้งเรียกว่า จาวหยี้ จิ้นไหหลำ
 เรียกว่า จิวยี้

กวนอู คำหวดวเรียกว่า กวานฮี้ จิ้นฮักเกียนเรียกว่า กวนอู
 จิ้นเต้จิวเรียกว่า กวานฮี้ จิ้นกวางตุ้งเรียกว่า กวานฮี้ จิ้นไหหลำเรียกว่า
 กวานฮี้

เตี้ยวหุย คำหลวงเรียกว่า เจียงฟูย จีนฮกเกี้ยนเรียกว่า เตี้ยวหุย
 จีนแต้จิ๋วเรียกว่า เตี้ยวฮุย จีนกวางตุ้งเรียกว่า จาง } พุย จีนไหหลำ
 เรียกว่า เจียงฮุย ตงน

หนังสือเรื่องจีนที่แปลเป็นภาษาไทย บางเรื่องเรียกชื่อตามสำเนียง
 ฮกเกี้ยน บางเรื่องเรียกตามสำเนียงแต้จิ๋ว เพราะจีนในประเทศสยามนี้
 มีจีนเหล่าฮกเกี้ยนกับเหล่าแต้จิ๋วมากกว่าเหล่าอื่น ผู้แปลเป็นจีนเหล่าไหน
 อ่านหนังสือสำเนียงเป็นอย่างใดไทยเราก็จัดลงอย่างนั้น หนังสือสามก๊กที่
 แปลเป็นไทยเรียกชื่อต่าง ๆ ตามสำเนียงจีนฮกเกี้ยน เมื่อเทียบกับหนังสือ
 สามก๊กที่แปลเป็นภาษาอื่นชื่อที่เรียกจึงผิดเพี้ยนกัน เพราะเขาเรียกตาม
 สำเนียงจีนเหล่าอื่น มักทำให้เกิดงงด้วยเหตุนี้

๔ ว่าด้วยพิมพ์หนังสือสามก๊กภาษาไทย

หนังสือไทยแม่พิมพ์ ไตตงแคร์ชกาดที่ ๓ กี้ดี มาใช้การพิมพ์แพร่หลาย
 ต่อเมื่อในรัชกาดที่ ๕ ก็ในสมัยเมื่อก่อนพิมพ์หนังสือไทยได้นั้น หนังสือ
 ที่แปลจากเรื่องพงศาวดารจีนมีแต่ ๕ เรื่อง คือเรื่องห้องสิน เรื่องเตี้ยดก๊ก
 เรื่องไซฮัน เรื่องตงฮัน กับเรื่องสามก๊ก แต่คนทั้งหลายชอบเรื่องสามก๊ก
 ยิ่งกว่าเรื่องอื่น ผู้มบนดาคักกิดซึ่งสะสมหนังสือก็มักคัดลอกเรื่องสามก๊ก
 ไว้ในห้องสมุดของตน ด้วยเหตุนี้หนังสือเรื่องสามก๊กจึงมีฉบับมากกว่า

เพื่อน (๑) ครั้นถึงรัชกาลที่ ๕ หมอบรัดเลย์ชื่อนานาหรืออเมริกันย้ายโรงพิมพ์ มาตั้งที่ปากคลองบางกอกใหญ่ เริ่มพิมพ์หนังสือไทยเรื่องต่าง ๆ ขาย ได้คนละฉบับหนังสือเรื่องสามก๊กของผู้ขึ้นมา ๒ ฉบับ แล้วไปยืมต้นฉบับ ของสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์ เมื่อยังเป็นเจ้าพระยาศรีสุริยวงศ์ ที่สมุหพระกลาโหมมาต่อกันเป็น ๓ ฉบับ พิมพ์หนังสือสามก๊กจนเป็น ต้นฉบับพิมพ์ & เต็มตลอดเรื่อง ดำเนินเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๐๘ ขายราคา ฉบับละ ๒๐ บาท พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงรับซื้อ ช่วยหมอบรัดเลย์เห็นจรรยาดี ๕๐ ฉบับ พระราชทานพระราชโอรสธิดา พระองค์ละฉบับทั่วกัน (๒) เหตุอันนักเห็นจะพระราชทานผู้อื่นต่อไป การ ที่หมอบรัดเลย์พิมพ์หนังสือสามก๊กครั้งแรกนั้น เมื่อมาพิจารณาดูเห็น ควรนับว่าเป็นการสำคัญในทางพงศาวดารอย่างหนึ่ง ด้วยเรื่องสามก๊ก เป็นเรื่องที่ไทยชอบอยู่แล้ว บุคคลชั้นสูงได้เคยอ่านหนังสือก๊กนี้ แถบบุคคล ชั้นต่ำได้เคยดูวุ่นงันมาก ครั้นเกิดมีหนังสือสามก๊กฉบับพิมพ์ออกจะพึง ชอบหาหรือหยิบยืมกันอ่านได้ง่าย ก็ทำให้มีผู้ชอบอ่านหนังสือมากจน เคย เป็นปัจจัยต่อออกไปถึงให้มีผู้พิมพ์หนังสือขายมากขึ้น แต่ให้ ผู้มีศรัทธา

(๑) หอพระสมุดวชิรญาณได้ไว้ก็หลายฉบับ มีทั้งฉบับที่ เขียนด้วยเส้นหรดาน เขียนด้วยเส้นฝู่น แลเขียนด้วยเส้นคินสอ

(๒) เมื่อข้าพเจ้าได้พระราชทานหนังสือสามก๊กเป็นเวลาฟังอ่าน หนังสือออก ยังจำได้ว่าอ่านสนุกมาก แต่สนุกประสาเด็ก ไม่เข้าใจความเท่าใดนัก

เช่นสมเด็จพระยาบรมมหาศรีสุริยวงศ์เป็นต้น เขาเป็นพระสร้างหนังสือ
 สำหรับให้พิมพ์มากขึ้น ที่ชอบแปลแต่เรื่องจีนเป็นพินอินก็ไม่แปลลา
 อื่นใด ด้วยในสมัยนั้นผู้รู้ภาษาฝรั่งมีน้อยนัก ถึงเรื่องจีนก็ทำให้เกิดปัญหา
 ความรู้เจริญแพร่หลายยิ่งชกว่าแต่ก่อน จึงควรยกย่องหนังสือเล่มนี้
 ว่าได้ทำให้เกิดประโยชน์แก่การศึกษาในประเทศนี้ด้วยอีกสถานหนึ่ง

หนังสือไทยที่ตีพิมพ์ฉบับแพร่หลายเมื่อตอนปลายรัชกาลที่ ๔ พอถึง
 รัชกาลที่ ๕ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดบำรุงการศึกษา
 ทรงอุดหนุนซ้ำ การพิมพ์หนังสือไทยก็เจริญขึ้นโดยรวดเร็ว ก็ในสมัย
 เมื่อแรกขึ้นรัชกาลที่ ๕ นั้น มีโรงพิมพ์อันนับว่าเป็นโรงใหญ่อยู่ ๓ โรง
 คือโรงพิมพ์หลวงตั้งอยู่ที่ในพระบรมมหาราชวัง (ตรงบริเวณสวนศิลา
 บัดนี้) กรมหลวงบดินทรไพศาลโสภณ เมื่อยังดำรงพระยศเป็นกรมหมื่น
 อักษรศาสตร์โสภณ เป็นตำแหน่งจางวางกรมพระอาทิตย์ได้ทรงบัญชา
 การโรง ๓ โรงพิมพ์ของหมอบรัดเดมิชชันนารีอเมริกัน ตั้งอยู่ที่ริม
 ปากคลองบางกอกใหญ่ โรง ๓ โรงพิมพ์ของหมอสมิชชันนารีชาติอังกฤษ
 ตั้งขึ้นที่บางคอแหลมโรง ๓ โรงพิมพ์หลวงนั้น เมื่อขึ้นแรกในรัชกาลที่ ๕
 ก็พิมพ์หนังสือเรื่องพงศาวดารจีนจำหน่ายหลายเรื่อง ดังปรากฏอยู่ใน
 บัญชีหนังสือเรื่องจีนซึ่งได้แสดงมาแล้ว แต่ต่อมาเมื่อต้องพิมพ์หนังสือ
 แบบเรียนสำหรับโรงเรียนหลวง แล้วต้องพิมพ์หนังสือราชกิจจานุเบกษา
 ก็ต้องงดพิมพ์หนังสืออื่น คงพิมพ์หนังสือเรื่องต่าง ๆ ขาดแต่โรงพิมพ์
 หมอบรัดเดมิชชันนารีกับโรงพิมพ์หมอสมิชชันนารีต่างไปขอต้นฉบับที่สมเด็จพระยา ฯ

ท่านจึงไถ่เกดีย์ให้หมอบรัดเตเอาแต่หนังสือจำพวกความร้อยแก้ว เช่นเรื่อง
พงศาวดารจีนไปพิมพ์ ส่วนหมอส้มอิให้พิมพ์หนังสือจำพวกบทกถอน^(๑)
ต่างคนต่างพิมพ์มาเช่นนั้นหลายปี ที่หลังเกิดมีฝรั่งพิมพ์หมอส้มอิใน
ศาลกงสุตอังกฤษ ว่าพิมพ์หนังสือไม่เป็นคือเป็นธรรมเนียมจำหน่ายหาประโยชน์
ใจที่ย่างพวกมิชชันนารีอเมริกันที่รู้ภาษาไทยเป็นพยาน แดขอให้เป็นผู้
แปลหนังสือบทกถอนที่หมอส้มอิพิมพ์บางแห่ง เช่นบทเสภาเรื่องขุนช้าง
ขุนแผนตอนที่อยู่ข้างหยาบ และบทตะคอนตอนเข้าห้องสังวาส เป็น
ภาษาอังกฤษพิสดารในศาล ๆ ตัดสินให้หมอส้มอิแพ้ ห้ามมิให้พิมพ์
หนังสืออย่างนั้นจำหน่ายอีกต่อไป หมอส้มอิก็ต้องเลิกพิมพ์หนังสือ
บทกถอน แต่เมื่อถูกห้ามนั้นหมอส้มอิรวยเลยแล้ว ในว่าแต่หนังสือ
พระอภัยมณีของสุนทรภู่เรื่องเดียวพิมพ์ขายได้กำไรงามจนพอสร้างคึกได้
หลังหนึ่ง หมอส้มอิก็ไม่เคียดร้อน ส่วนหมอบรัดเตนั้นตัวเองอยู่มา
ในรัชกาลที่ ๕ เพียง พ.ศ. ๒๔๑๗ ก็ถึงแก่กรรม แต่บุตรภรรยายังทำการ
โรงพิมพ์ต่อมา พิมพ์หนังสือจำพวกความร้อยแก้วขายก็ได้กำไรมาก ครั้น

(๑) มีหนังสือสามก๊กหมอส้มอิพิมพ์ยังปรากฏอยู่ แต่ว่ามี
ฉะเพาะเล่มที่ ๑ เล่มเดียว ข้อนี้เป็นเค้าเงื่อนให้สันนิษฐานว่า ชรอย
หมอส้มอิเห็นคนชอบซื้อหนังสือสามก๊กก็พิมพ์ขายบ้าง คงเกิดเกียด
แย้งกับหมอบรัดเต สมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ จึงไถ่เกดีย์ให้พิมพ์
หนังสือคนละประเภทดังกล่าว ทั้งสองฝ่ายก็จำยอม เพราะต้อง
อาศัยหนังสือของสมเด็จพระเจ้าพระยา ฯ เป็นต้นฉบับอยู่ด้วยกัน

นานมาไม่มีคนผู้ที่จะจัดการก็ต้องเลิก โรงพิมพ์ การพิมพ์หนังสือขาย
จึงกระจายไปตาม โรงพิมพ์ อื่น ๆ ซึ่งตั้งขึ้นใหม่ (๑)

การพิมพ์หนังสือเรื่องสามก๊ก โรงพิมพ์หมอบรัดเตได้พิมพ์ ๓ ครั้ง
แล้วโรงพิมพ์อื่นพิมพ์ต่อมาอีก ๓ ครั้ง รวมเบ็ดเสร็จได้พิมพ์ ถึง ๖ ครั้ง
ด้วยกัน แต่การที่พิมพ์ต่อ ๆ กันมาเป็นแต่อาศัยระบบที่พิมพ์ก่อนเป็น
ต้นระบบ ไม่ได้ตรวจชำระเหมือนอย่างเมื่อหมอบรัดเตพิมพ์ครั้งแรก แต่
บางระบบชำมีผู้แก้ไขเพิ่มเติมถ้อยคำตรงตามอำเภอใจ หนังสือสามก๊ก
ที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดสมัยนี้จึงวิปลาสคดาคดเคลื่อนจากระบบเดิมด้วย
ประการฉะนี้

๕ ว่าด้วยรูปเรื่องสามก๊ก

ข้าพเจ้าผู้แต่งตำนานนี้ได้เคยอ่านหนังสือสามก๊กหลายครั้ง แต่อ่าน
ครั้งก่อน ๆ ประสงค์เพียงจะรู้เรื่องเป็นสำคัญ ต่อมาอ่านเมื่อจะแต่ง
ตำนานนี้ จึงได้ตั้งใจพิจารณาเหตุการณ์ในเรื่องสามก๊ก รู้ลึกว่า

(๑) ได้ยินว่าเมื่อหมอสมิธถูกศาลห้ามมิให้พิมพ์หนังสือ
บทกลอนขายนั้น บรรดาหนังสือซึ่งพิมพ์ไว้แล้ว แลกำลังพิมพ์
ค้างอยู่ นายเทพ ทรรทรานนท์ อยู่แพที่หน้าโรงเรียนราชินีเดี๋ยวนี้
รับซื้อจากหมอสมิธเอามาพิมพ์จำหน่ายที่โรงพิมพ์ของตน แล้ว
โรงพิมพ์อื่นจึงพิมพ์จำหน่ายบ้าง ส่วนโรงพิมพ์หมอบรัดเตนั้น หลวง
คำรองธรรมสาร (มี อรรมาชีวะ) เจ้าของโรงพิมพ์บำรุงนุกุลกิจรับซื้อ
หนังสือค้างมาพิมพ์จำหน่าย แล้วโรงพิมพ์อื่นจึงพิมพ์จำหน่ายบ้าง

ตามที่เคยลำเลียงมาแต่ก่อนเป็นความเข้าใจผิดอยู่หลายอย่าง บางที
 ผู้อื่นซึ่งเข้าใจผิดเช่นเดียวกับข้าพเจ้า หรือที่ยังไม่เข้าใจรูปเรื่องสามก๊ก
 ก็จะมีอยู่ไม่น้อย เพราะฉะนั้นข้าพเจ้าจะต้องบอกอธิบายรูปเรื่องสามก๊ก
 ไว้ในตำนานนี้ พอให้ผู้อ่านหนังสือสามก๊กที่แปลเป็นภาษาไทยเข้าใจ
 ได้ง่ายขึ้น

ประเทศจีนเมื่อเริ่มเรื่องสามก๊กนั้น กษัตริย์ราชวงศ์ฮั่นเป็นใหญ่
 ตั้งราชธานีอยู่ณเมืองตงเอียง ได้ครอบครองแผ่นดินจีนทั่วทั้งประเทศ
 แด่ลักษณะการปกครองบ้านเมืองนั้น รัฐบาลกลางบังคับบัญชาการทุกอย่าง
 อยู่เพียงในมณฑลราชธานี นอกนั้นออกไปเป็นหัวเมือง อำนาจการ
 ปกครองทั้งฝ่ายทหารแหว่พลเรือนเป็นลัทธิขาดอยู่กับผู้เป็นเจ้าของ (๑) เป็น
 แต่พึ่งบังคับบัญชารัฐบาลกลางที่ราชธานี เวลามีศึกสงครามที่ใดก็เกณฑ์
 ให้เจ้าเมืองคุมกำลังเมืองของตนไปรบพุ่ง หรือถ้าเจ้าเมืองไหนกำเริบ
 เป็นกบฏ ก็มีกองตราสั่งให้เจ้าเมืองอื่นยกกำลังไปปราบปราม หรือ
 บางที่เกิดจลาจลขึ้นในเมืองหลวง ให้พวกเจ้าเมืองอื่นเข้าไปช่วยปราบปราม
 ก็มี พวกเจ้าเมืองชนมีอำนาจเช่นนั้นก็ถือเอาประโยชน์ตนเป็นอันหนึ่ง
 อันเดียวกันกับหน้าที่ในตำแหน่ง บางทีถึงเกิดรบพุ่งแย่งชิงประโยชน์กัน
 หรือบังอาจขัดแข็งต่อรัฐบาลกลางเพื่อรักษาประโยชน์ของตน รัฐบาลกลาง

(๑) ที่เรียกว่าเมืองในเรื่องสามก๊กนั้น เป็นเมืองใหญ่อย่าง
 หลายมณฑลรวมกันก็มี เป็นเมืองอย่างกลางเช่นมณฑลเดียวก็มี
 เป็นแต่อย่างเมืองเดียวก็มี

จำต้องมีไหวพริบคอยระวังมิให้พวกเจ้าเมืองชนมก้าตงถึง อาจระดมเมิดหรือ
 คอสู้อำนาจรัฐบาดกตางได้ วิชาการปกครองอย่างว่ามานจำต้องมีพระเจ้า
 แผ่นดินซึ่งทรงอาณาภาพมาก หรือมีฉะนเนกคองมอกรรมหาเด้นาบค้ออันมี
 ความสามารถเปนนทึบเดออย่าเกรงของคณฑทหลายท่วไป การปกครอง
 แผ่นดินจึงจะเรียบร้อย ถ้าชาติทง ๒ อย่างบ้านเมืองกมกเกิดจตุจตุ

หนังสือสามก๊กกล่าวความเริ่มเรื่องตงแต่พระเจ้าเตนเต้ ใ้รับรัชทายาท
 เมื่อ พ.ศ. ๗๑๓ เพราะปฐมเหตุที่ประเทศจีนจะแยกกันเปนนสามก๊ก เกิด
 แต่พระเจ้าเตนเต้ปราชจากความสามารถ หตงเชื่อถ้อพวกชนทึบในราชสำนัก
 พวกชนทึบจึงกำเรบเขบเขมแส้วงหาอำนาจในราชการบ้านเมืองด้วยอุบาย
 ต่าง ๆ ชุนนางผู้ใหญ่ในเมืองหลวงเวลานั้นกไม่มีคนสำคัญอันเปนนทึบถ้อ
 ฆ่าเกรงของคณฑทหลาย มีชุนนางบางคนทึบซ้อสคย คคจะกำจัตพวกชนทึบ
 กคคคด้วยพระเจ้าเตนเต้บองกันไว้ การปกครองแผ่นดินจึงวิปริตฉนแปร
 แดเกิดโจรผู้ร้ายชุกชุมยั้งฉนเปนนันค้บมาฉนพระเจ้าเตนเต้ ส่นพระชนม์ตง
 มีราชบุตร ๒ องค์คตางชนนิกัน แดยงเปนเด็กอยู่ด้วยกัน ราชบุตรองค์ใหญ่
 ซ้อห้องจุเปียนใ้รับรัชทายาท นางโฮเฮ่ามะเหยี่ผู้เปนชนนึเปนนผู้ว่าราชการ
 แผ่นดิน ราชบุตรของคณอยนนซ้อห้องจุเหยียบกำพร้าชนนึ นางตงไทฮ้อ
 ผู้เปนอัยยกาเดยงมาค่นอย แดชวนชวายจะใ้ใ้ใ้ราชส่มบค้คแต่หาใ้ไม่
 นางทงสองจึงเปนอริกแก่น เมื่อพระเจ้าเตนเต้ ส่นพระชนม์แฉ้ว โฮ่ฉน
 ฟีนางโฮ่เข้าใ้เปนชุนนางผู้ใหญ่ใ้ห้ตอบฉ่านางตงไทฮ้อเสี่ย แฉ้วคคจะ
 กำจัตพวกชนทึบค้อไป แต่นางโฮ่เข้าบองกันพวกชนทึบใ้ใ้เหมือนอย่างพระเจ้า

เตนเต้ โฮจิ้นจะทำการเองไม่ถนัด จึงมีหนังสือไปถึงตั้งโต๊ะเจ้าเมืองช้หลง
 ให้ยกกองทัพเข้าไปปราบพวกซันที่ ก้ตั้งโต๊ะนั้นวิสัยเป็นคนพาดสันดานชั่ว
 เห็นได้ชองจะเป็นประโยชน์แก่ตนก็ยกกองทัพเข้าไปยังเมืองหลวง ครั้น
 พวกซันที่รู้ว่าโฮจิ้นคิดอ่านกับตั้งโต๊ะจะกำจัดพวกของตน ก็จึงทำกตอุบาย
 ดวงโฮจิ้นเข้าไปในวัง แล้วบีบประตูดวงช่วยกันจับโฮจิ้นฆ่าเสีย ฝ่าย
 พรรคพวกโฮจิ้นพากัน โกรธแค้น เอาไฟเผาวังพังประตูเข้าไปได้จับพวก
 ซันที่ ในเวตจาจับกุมฆ่าพ่นกันนั้น ไฟเผาไหม้ทุกตามเกิดอดหม่านทั้ง
 พระราชวัง ถึงพระเจ้าแผ่นดินกับราชกุมารองคนอยตองพากันหนีออก
 จากเมืองไปอาศัยอยู่ที่อื่น ฝ่ายตั้งโต๊ะได้ชองก็เข้าจัดการระงับจลาจล
 แล้วเลยกำจัดพระเจ้าแผ่นดินกับนางโฮเฮาซันนี้เสีย ยกห้องจูเหียบ
 ราชกุมารองคนอยชานเป็นพระเจ้าแผ่นดิน ทรงนามว่าพระเจ้าเหียนเต้
 ตั้งโต๊ะก็ได้เป็นที่ “เซียงก๊ก” ดำรงราชการแผ่นดิน (๑) เพราะเป็น
 ผู้ยกพระเจ้าเหียนเต้ขึ้นทรงราชย์ แต่พอตั้งโต๊ะได้เป็นเซียงก๊กซันก็
 ประพฤติพาดทุจริตต่าง ๆ พวกขุนนางในเมืองหลวงไม่มีใครสามารถจะ

(๑) ผู้แปลหนังสือสามก๊กเป็นภาษาไทย แปลศัพท์เซียงก๊กว่า
 “พระยามหาอุปราช” (เห็นจะเอานามซึ่งมีอยู่ในกฎหมายทำเนียบ
 ศักดินาพลเรือนมาใช้) แต่ชอบใช้โดยย่อว่า “มหาอุปราช” มักทำ
 ให้ฉงนว่าจะเป็นตำแหน่งรัชทายาทหรืออย่างไร ที่แท้ตำแหน่งเซียงก๊ก
 นั้น เป็นเอกอัครมหาเสนาบดีที่เรียกอย่างอังกฤษว่า ปริมิเอ หรือ
 ไปรมมินิสเตอร์ เท่านั้น

กำจัดตั้งโต๊ะได้ ก็พากันหลัดหนีไปอยู่ตามหัวเมืองเบนอันมาก (๓) ก็ใน
 พวกที่หนีตั้งโต๊ะไปนั้น คนหนึ่งชื่อโจโฉไปคิดอ่านชวนเจ้าเมืองชนทลาย
 เมืองให้ยกกองทัพเข้าไปปราบตั้งโต๊ะ แต่การก็ไม่สำเร็จ เพราะพวก
 เจ้าเมืองเหล่านั้นต่างถือเปรียบเกียงแย่งไม่เป็นสามัคคีกัน มัวคิดหา
 อำนาจบ้างเกิดเป็นอริต่อกันบ้าง การครั้งนี้เป็นต้นเหตุอันหนึ่งซึ่งเจ้าเมือง
 ต่าง ๆ เกิดรบพุ่งซึ่งอำนาจอาณาเขตต่อกันต่อมาในเรื่องสามก๊ก

ส่วนตั้งโต๊ะนั้น แม้พวกหัวเมืองไม่สามารถกำจัดได้ด้วยกำลังทหาร
 กัด ต่อมาไม่ช้าของอุ้นขุนนางในเมืองหลวงก็กำจัดได้โดยใช้กตส์ตรี
 แต่เมื่อกำจัดตั้งโต๊ะได้แล้ว อองอุ้นไม่สามารถจะทำอย่างไรให้บ้านเมือง
 เรียบร้อยได้ แลพระเจ้าเหียนเต็นนักชาเป็นกษัตริย์ปราศจากความสามารถ
 อีกองค์หนึ่ง พรรคพวกของตั้งโต๊ะมีถนุกุยกี้เป็นหัวหน้า จึงอาจ
 ทำการแก้แค้นฆ่าอองอุ้นเสีย แล้วยังคบพระเจ้าเหียนเต้ให้ตั้งพวกของตน
 เป็นขุนนางผู้ใหญ่มีอำนาจในเมืองหลวงต่อมา แล้วยทรยศต่อพระเจ้า
 เหียนเต้ด้วยประการต่าง ๆ ที่สุดถึงพยายามจะกำจัดพระเจ้าเหียนเต้ ๆ
 ต้องทั้งเมืองหลวงหลบหนีมีความเดือดร้อนเป็นสาหัส จึงมีรับสั่งให้หา
 โจโฉ ซึ่งได้เป็นเจ้าเมืองตงกู่อยู่ในเวदानั้นเข้าไปช่วย โจโฉเข้าไป
 ปราบปรามพวกกบฏได้ราบคาบ ก็ได้เป็นที่เซียงก๊กอยู่ในเมืองหลวงต่อมา
 แต่ในเวदानั้นหัวเมืองที่กระต้างกระเดียงมาแต่ครั้งตั้งโต๊ะแลครั้งถนุกุยกี้

(๑) พวกเจ้าเมืองที่มีชื่อเสียงในเรื่องสามก๊กตอนหลังเป็นผู้
 ที่หลัดหนีจากเมืองหลวงไปในคราวนี้หลายคน

ยังมีมาก พวกผู้คนที่หันตงโต๊ะไปจากเมืองหลวงในคราวเดียวกันกับโจ โฉก็ได้ไปเป็นเจ้าของอยู่หลายคน เมื่อโจโฉได้เป็นเซียงก๊กชน ที่อ่อนน้อมต่อโจโฉก็มี ที่เฉย ๆ อยู่คอยดูว่าโจโฉจะทำอย่างไรก็มี

โจโฉเป็นคนฉลาดมีสติปัญญาสามารถติดกับตงโต๊ะ อาจปกครองบังคับบัญชาการบ้านเมืองแต่ทำนุบำรุงกำลังวิพลให้มณฑลราชธานีมีอำนาจขึ้นกว่าแต่ก่อน แต่มักทำการตามอำเภอใจ ขุนนางที่มีใช้พรรคพวกของโจโฉจึงมักเกลียดชัง แต่ก็ไม่มีใครสามารถจะกำจัดได้ ด้วยคนทั้งหลายในราชธานีนิยมกันอยู่โดยมาก ว่าโจโฉทำการเพื่อรักษาราชอาณาจักรในเวลาเมื่อพระเจ้าแผ่นดินอ่อนแอ แต่โจโฉใช้อำนาจเพijinไปจนถึงทำให้พระเจ้าเหียนเต้ ได้ความคับแค้น ถึงเอาพระโอรสที่เขียนเป็นหนังสือถึงร้องทุกข์ขอให้ผู้มีความจงรักภักดีช่วยกำจัดโจโฉ ความทราบไปถึงหัวเมือง พวกเจ้าเมืองที่มีกำลังแถมมิได้เป็นพรรคพวกของโจโฉ ก็ถือว่าโจโฉเป็นศัตรูของพระเจ้าแผ่นดินเหมือนอย่างตงโต๊ะ แล้วพากันกระด้างกระเดื่องขึ้น ฝ่ายโจโฉก็ถือว่าตัวเป็นเซียงก๊ก มีหน้าที่จะต้องปราบปรามหัวเมืองที่กระด้างกระเดื่องเป็นเสี้ยนหนามแผ่นดิน จึงเกิดรบกันขึ้น ทั้งสองฝ่ายประกาศอ้างเหตุได้ความข้อเดียวกัน ฝ่ายโจโฉว่าพวกเจ้าเมืองเป็นกบฏต่อพระเจ้าเหียนเต้ ฝ่ายพวกเจ้าเมืองก็ว่าโจโฉเป็นกบฏต่อพระเจ้าเหียนเต้ ในเวลากำลังรบพุ่งกันนั้น ต่างก็ถือว่าเป็นข้าของพระเจ้าเหียนเต้ด้วยกัน เวลาโจโฉมีท้องตราอ้างรับสั่งพระเจ้าเหียนเต้ออกไปถึงหัวเมืองที่เป็นข้าศึก หัวเมืองเหล่านั้นก็เคารพนบนอบต่อท้องตรา เป็นแต่

ไม่ยอมฟังบังคับบัญชาของโจโฉ การที่พวกหัวเมืองต่อสู้ทหารเมืองหลวง หรือบางที่ก็เข้าไปจนแดนเมืองหลวง ก็ถือว่ารบกับอัครมหาเสนาบดี หาได้คิดร้ายต่อพระเจ้าแผ่นดินไม่ ผลของการที่รบพุ่งกันนั้น ฝ่ายโจโฉ มีชัยชนะปราบหัวเมืองได้ โดยมาก ปราบไม่ลงแต่หัวเมืองที่ซุนกวนกับ เต่าปี่ปกครอง

ซุนกวนเป็นเจ้าของกั๋ง อั่นเป็นหัวเมืองใหญ่อยู่ทางทิศตะวันออก ได้ครองเมืองโดยสืบสกุล แต่เป็นผู้อยู่ในศีลธรรมปกครองบ้านเมืองดี จึงมีกนิษฐาเป็นพวกจนมีกำลังมาก เต่าปี่นั้นเดิมเป็นคนอนาถา แต่สกุลสูงเป็นเชื้อสายในราชวงศ์ฮั่น แต่เป็นผู้มีอชยาศัยโอบอ้อมอารี กับ ละเอียดได้คนดีมีฝีมือไว้เป็นนายทหารหลายคน จึงมีชื่อเสียงปรากฏ แต่พวกเจ้าเมืองมักเชิญให้ ไปช่วยในเวลาเกรงศัตรู แต่เต่าปี่เป็นคน อากัปกัฏ แม้ได้นายทหารดกมากถาวรพลน้อย มักต้องหลบหนีเอาตัวรอด หนีง ๆ จึงไม่สามารถตั้งมั่นเป็นหลักแหล่ง จนได้ขงเบ้งเป็นที่ปรึกษา แนะนำให้ ไปเป็นสัมพันธมิตรกับซุนกวน ช่วยกันต่อสู้ โจโฉจึงรักษาตัวได้ และต่อมาจึงไปได้เมืองเสฉวนเป็นที่มั่นอยู่ทางทิศตะวันตก เรื่องราวตอนนั้น แม้พระเจ้าเหียนเต๋เป็นแต่อย่างเจ๋วชอยู่ในศาล ในพงศาวดารก็ยังนับว่า เป็นพระเจ้าแผ่นดินทั่วทั้งประเทศจีน

ครั้นโจโฉตายลง โจโฉมีลูกโจโฉได้เป็นที่เขียงก๊กแทน เหยยถอด พระเจ้าเหียนเต๋เสียดจากราชสมบัติ เมื่อ พ.ศ. ๗๖๓ แล้วตั้งตัวซุนกวนเป็น พระมหากษัตริย์ราชวงศ์ใหม่ เรียกว่าราชวงศ์วุย ฝ่ายเต่าปี่ถือว่าเป็น

สยามิกราชวงศ์ชั้น ก็ตั้งตัวเป็นพระมหากษัตริย์ สยามราชวงศ์ชั้นชนนเมือง
 เสดวน ชนกวณไม่อยากยอมชนแก่ใจผีหรือเต่าปี ก็ตั้งตัวเป็นเอกราช
 ชนทเมืองกตตบวง (๑) ตั้งแดนประเทศจีนจึงแยกกันเป็นสามก๊ก คือ ๓
 ราชอาณาจักรชั้นเป็นอิสสระแก่กัน อาณาเขตต์ของพระเจ้าใจผีได้นามว่า
 “วุกก” อาณาเขตต์ของพระเจ้าเต่าปีได้นามว่า “จกกก” อาณาเขตต์
 ของพระเจ้าชนกวณได้นามว่า “งอกก” เป็นอยู่อย่างนั้นไม่นานเท่าใด
 พอลันพระเจ้าเต่าปีพระเจ้าใจผีแต่พระเจ้าชนกวณแล้ว เชื้อสายที่รับ
 รัชทายาทสืบมากเลื่อมความสามารถตงด้วยกันทงสามก๊ก สุ่ม้าเจียวชง
 เป็นผู้สำเร้จราชการวุกกปราบจกกกไต่ก่อน แล้วสุ่ม้าเขียนตูกสุ่ม้าเจียว
 ชิงราชสมบัติวุกก ตั้งราชวงศ์ใหม่เรียกว่าราชวงศ์จีน พระเจ้าสุ่ม้าเขียน
 ปราบงอกกไต่ อกกกหนึ่ง แผ่นดินจีนก็กตบรววมกันเป็นราชอาณาจักร
 เดียวสืบมา สันเรื่องสามก๊กเทานี้

ตำดับเหตุการณ์ ในเรื่องสามก๊กตามศักราชเป็นตงอธิบายต้อไปนี้

พระเจ้าเตนเต้ครองราชสมบัติบวอก พ.ศ. ๗๑๓

พระเจ้าเหียนเต้ครองราชสมบัติบมะเม็ย พ.ศ. ๗๓๓

โจ โนรบทัพเรือกับพวกชนกวณแต่เต่าปีบชวด พ.ศ. ๗๕๓

จิวี้ตาย บิขาน พ.ศ. ๗๕๓

(๑) ชนกวณตั้งตัวเป็นเอกราชใช้นามแต่ว่าวุกกก่อน ต้อ
 เมื่อพระเจ้าเต่าปีแลพระเจ้าใจผีสืบพระชันม์แล้ว จึงราชาภิเศกเป็น
 พระมหากษัตริย์

เจ้าโตเมืองเสฉวน บีมะเม็ย พ.ศ. ๗๕๗

กวนอูเสี่ยเมืองเกงจิ๋วแก่ซุนกวน บี้กุน พ.ศ. ๗๖๒

โจโฉถอดพระเจ้าเหียนเต้ แดวกชนครองราชสมบัติเป็นพระเจ้าโจโฉ

บิชวด พ.ศ. ๗๖๓

เจ้าตงตงเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองเสฉวน บินถุ พ.ศ. ๗๖๔

ซุนกวนตั้งตัวเป็นเอกราชเมืองกังกัง บี้ชาน พ.ศ. ๗๖๕

พระเจ้าโตบี่สนพระชนม์ พระเจ้าโตเลี่ยนรับรัชทายาทครองจ๊กก๊ก

บิเถาะ พ.ศ. ๗๖๖

พระเจ้าโจโฉสนพระชนม์ พระเจ้าโจยอยรับรัชทายาทครองวุยก๊ก

บีมะเม็ย พ.ศ. ๗๖๘

ซุนกวนตั้งตัวเป็นพระเจ้าแผ่นดินเมืองกังกัง ตบศึกกษัตริย์

กษัตริย์ใหม่บี่ระกา พ.ศ. ๗๗๒ เป็นศึกกษัตริย์พระเจ้าซุนกวนทรงราชย์

(แต่ในหนังสือสามก๊กที่แปล เขาบี่เขาบี่ชาน เมื่อพระเจ้าซุนกวนตั้งเป็น

เอกราชเป็นต้น)

ชงเบ้งตาย บี้ชาน พ.ศ. ๗๗๗

พระเจ้าโจยอยสนพระชนม์ พระเจ้าโจยอยรับรัชทายาทครองวุยก๊ก

บีมะแม พ.ศ. ๗๘๒

สูมาอิตาย บีมะแม พ.ศ. ๗๘๔

พระเจ้าซุนกวนสนพระชนม์ พระเจ้าซุนเหลียงรับรัชทายาทครอง

ง่อก๊ก บิวอก พ.ศ. ๗๘๕

พระเจ้าโจฮองถูกถอดจากราชสมบัติด้วยก๊ก พระเจ้าโจมอซันครอง
ราชสมบัติ ปีจอ พ.ศ. ๗๘๗

พระเจ้าซุนเหตยงถูกถอดจากราชสมบัติตั้งอ๊กก พระเจ้าซุนฮิวซัน
ครองราชสมบัติ ปีชาน พ.ศ. ๘๐๓

พระเจ้าโจมอตันพระชนม์ พระเจ้าโจฮวนซันครองราชสมบัติด้วยก๊ก.
ปีมะโรง พ.ศ. ๘๐๓

พระเจ้าเต่าเสียนเสียบ้านเมืองแก่ด้วยก๊ก ปีมะแม พ.ศ. ๘๐๖

พระเจ้าโจฮวนถูกถอดจากราชสมบัติ สู่มาเขียนซันครองราชสมบัติ
ด้วยก๊ก เปนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จิน ปีระกา พ.ศ. ๘๐๘

พระเจ้าซุนฮิวเสียบ้านเมืองแก่ราชวงศ์จิน ปีชวด พ.ศ. ๘๒๓

สามก๊กรวมเข้าเปนก๊กเดียว อยู่ในปกครองของพระเจ้าสู่มาเขียน
ต้นราชวงศ์จิน ปีชวด พ.ศ. ๘๒๓

หรืออีกนัยหนึ่งถ้ากำหนดจำนวนปีเป็นต่างสมัยในเรื่องสามก๊กก็แบ่ง
ได้เป็น ๓ สมัย คือ

สมัยราชวงศ์ฮั่นซุดโทรม ในรัชกาลพระเจ้าเตนเต้ ๒๓ ปี

สมัยตั้งก๊กในรัชกาลพระเจ้าเหียนเต้ ๓๐ ปี

สมัยสามก๊ก ๖๐ ปี

คำนวณเวลาของพงศาวดารเรื่องสามก๊กรวมเป็น ๓๑๓ ปี

หนังสือสามก๊กคืออยู่ที่พิศควม อันกล่าวถึงอุบายการเมืองแฉการ

สงคราม ควรนับว่าเป็นหนังสือซึ่งน่าอ่านอย่างยิ่งเรื่องหนึ่ง

๖ ว่าด้วยวินิจฉัยเรื่องสามก๊ก

ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้ในตอนข้างต้น ว่านักปราชญ์จีนคนหนึ่งชื่อ
กิมเสี้ยต่างแต่งคำอธิบายคล้ายคำนำเรื่องสามก๊กไว้ คำอธิบายนั้นมีอยู่ใน
หนังสือสามก๊กภาษาจีน ปรากฏว่ากิมเสี้ยต่างแต่งเมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๗
แปลออกเป็นภาษาไทยดังต่อไปนี้ (๑)

ข้าพเจ้าอ่านหนังสือเรื่องต่าง ๆ เห็นเป็นเรื่องที่นักปราชญ์แต่งดี
๖ เรื่อง คือเรื่องจิงจื่อเรื่อง ๑ ถี่ถั่วเรื่อง ๑ ซ้อมาเขียนชื่อก็เรื่อง ๑
โต้วโพ้วตุดชื่อเรื่อง ๑ ซ่องกิ่งเรื่อง ๑ ไช้เซี่ยเรื่อง ๑ ข้าพเจ้าได้แต่ง
คำอธิบายหนังสือเหล่านั้นไว้ทุกเรื่อง ท่านทั้งหลายที่ได้อ่านคำอธิบาย
ก็ยอมว่าข้าพเจ้าเป็นผู้รู้ถึงความคิดของผู้แต่งหนังสือเหล่านั้น ๆ บัดนี้ข้าพเจ้า
ได้อ่านหนังสือเรื่องสามก๊กฉบับนี้ เห็นว่าควรนับเขาเป็นเรื่องดีได้เรื่อง ๑
เพราะเนื้อเรื่องขยายความในพงศาวดารเป็นหลักฐานดียิ่งนัก หนังสือ
เรื่องอื่น ๆ แม้ที่นับว่าดีก็ไม่ถึงเรื่องใดถึงเรื่องสามก๊กเลย

หากมีคำถาม ว่าหนังสือเรื่องต่าง ๆ อันเป็นเรื่องแต่งก่อนสมัย
ราชวงศ์จิวก็ดี แต่เรื่องภายหลังสมัยนั้นมาจนบัดนี้นักคิด เขาก็แต่ง
โดยอาศัยพงศาวดารคล้ายสามก๊กทุกเรื่อง ดังจะเห็นว่าดีไม่ถึงเรื่องสามก๊ก

(๑) พระเจนจันอักษรเป็นผู้แปล แต่ข้าพเจ้า (ผู้ไม่รู้ภาษาจีน)
ได้แก้ไขถ้อยคำแต่งสำนวนไทยหลายแห่ง ถ้าคลาดเคลื่อนจาก
ภาษาจีนไปมากนักขออภัยต่อโทษพระเจนจันอักษร

ตอบว่าเรื่องสามก๊กก็กล่าวถึงกระบวนการแย่งชิงอาณาเขตคั่นอย่าง
 นำอ่านนำฟังนัก เรื่องแย่งชิงอาณาเขตคั่นตั้งแต่โบราณมาจนบัดนี้นั้น
 ก็มาก แต่ไม่มีเรื่องใดน่าพิศวงเหมือนเรื่องสามก๊ก ผู้แต่งเรื่องสามก๊ก
 มีความรู้มาก ทั้งฉลาดเรียงความ ในบรรดานักประพันธ์ตั้งแต่โบราณมา
 จนบัดนี้นั้น ผู้แต่งเรื่องสามก๊กควรนับว่าเป็นชั้นเอกได้คนหนึ่ง อันเรื่อง
 แย่งชิงอาณาเขตคั่นครั้งราชวงศ์ต่าง ๆ ที่ปรากฏในพงศาวดารมาเป็นลำดับ
 เรื่องอื่น ๆ จะเก็บเอาเรื่องออกแต่งได้ไม่ยาก แม้นักประพันธ์สามก๊ก
 ความรู้ช้อยก็แต่งได้ ด้วยเหตุนี้หนังสือเรื่องอื่น ๆ จึงไม่เทียบเรื่องสามก๊ก
 ข้าพเจ้าอ่านเรื่องสามก๊กแล้วต้องพิจารณาเหตุการณ์บ้านเมืองครั้งนั้น ก็
 ไม่เห็นทางที่จะสันนิษฐานให้แปลกกับที่แต่งไว้ ได้เป็นอย่างอื่น

คือเมื่อรัชกาลพระเจ้าเหียนเต๋นนั้น เป็นสมัยราชวงศ์ฮั่นซุก ไทรม
 อำนาจไปตกอยู่แก่ตั้ง ไค้ หัวเมืองทั้งปวงก็แข็งเมืองขึ้น เป็นเหตุให้เกิด
 รบพุ่งกัน ถ้าหากในตอนนั้นเจ้าบ่มีกำลังมากเหมือนอย่างว่าปลาดอยู่ในน้ำ
 เมื่อใดเมืองเกงจิ๋วแล้วเจ้าบ่ยกไปปราบปรามหัวเมืองฮ้อบัก เช่นเมือง
 กงหล่าเมืองกงตั้งแถมเมืองจันเมืองยงเหต่าน เพียงแต่ประกาศไปตาม
 หัวเมืองทั้งปวงก็ยอมอยู่ในอำนาจ (เพราะเจ้าบ่เป็นเชื้อสายกษัตริย์
 ราชวงศ์ฮั่น) บ้านเมืองก็จะสงบสุขสืบไปตุจครั้งกองบู่ (ในเรื่องตั้งฮั่น)
 คงไม่ได้เห็นการเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองปรากฏเป็นสามก๊ก

ตั้ง ไค้ซึ่งราชสมบัติยังไม่เต็มความคิดก็ถูกฆ่าตาย แล้วอำนาจไปตก
 อยู่แก่โจ โฉ บังอาจบังคับพระมหากษัตริย์ให้มารับตั้งไปตามหัวเมืองตาม

ใจคน กระแสรับสั่งก็ไม่เป็นที่เชื่อถือ แต่ถึงกระนั้นก็ต้องเคารพ เพราะราชวงศ์ชั้นนี้ยังปกครองแผ่นดินอยู่ ฝ่ายเต่าปีตกอับไม่สามารถทำนุบำรุงราชวงศ์ชั้นนี้ให้รุ่งเรือง หัวเมืองภาคเหนือภาคใต้แห่งแม่น้ำโขง ลือเลื่องก็ตกอยู่ในอำนาจของโจโฉแต่ชุนกวน ต่างพยายามแย่งชิงกัน ยังเหลือแต่หัวเมืองภาคตะวันตกเฉียงใต้ (เสฉวน) สำหรับเต่าปีจะได้อาศัย ถ้าเต่าปีไม่ได้ขงเบ้งเป็นกำลัง แต่ไม่ได้ไปช่วยชุนกวนรบกับโจโฉที่ตำบลเซี่ยะเบีย (๑) ในภาคตะวันออก หัวเมืองทางภาคตะวันตกเฉียงใต้ คือ เมืองฮันตังและเมืองเสฉวนนั้นก็คงต้องตกเป็นของโจโฉ เพราะเหตุที่ชุนกวนไม่สามารถต่อสู้โจโฉได้ บ้านเมืองก็คง (จะไปรวมอยู่ในอำนาจโจโฉ) กลายเป็นเหมือนเมื่อครั้งของมั่ง (ในเรื่องตั้งฮัน) ซึ่งราชสมบัติราชวงศ์ชั้น การเปลี่ยนแปลงของบ้านเมืองก็คงไม่ปรากฏให้เห็นเป็นสามก๊ก ตั้งแต่โจโฉข้ามพ้นตำบลยวี่หยงแล้ว ถึงขานยามซาโก่เล็กทัพกลับเมือง บ้านเมืองตอนนั้นเริ่มเป็นรูปสามก๊ก จนพวกชุนกวนพร้อมใจกันสู้รบชนะข้าศึกแล้ว (๒) รูปสามก๊กจึงปรากฏเป็นสามก๊กแท้จริง แม้

(๑) เซี่ยะเบีย เป็นชื่อภูเขาแปลว่าฮันตังกำแพง อยู่ที่ฝั่งแม่น้ำชามกั้ง หนังสือเรื่องสามก๊กที่พิมพ์แล้วเรียกว่าที่ฝั่งแม่น้ำชามกั้ง

(๒) หมายความว่าตอนลกซุนตีทัพพระเจ้าเล่าปี่แตกยับเยิน แล้วตีทัพพระเจ้าโจผีแตกพ่าย

โจโฉทำบาปกรรมไว้มาก จนคนทั้งหลายพากันแค้นเคือง ที่ประกาศ
โทษไปตามหัวเมืองก็มี แข่งด่าต่อหน้าก็มี ถอบทำร้ายก็มี วางยาพิษก็มี
เอาไฟเผาก็มี เข้าปล้นก็มี จนโจโฉต้องตัดหนวดพันหัก ตกม้ตกคู้
เมือง เกือบตายหลายครั้ง แต่ก็ไม่ตาย แม้ผู้เป็นศัตรูโจโฉมีมาก
ผู้เป็นพรรคพวกช่วยเหลือก็มีมาก ดูเหมือนดินฟ้าอากาศบันดาลจะให้
บ้านเมืองเป็นสามก๊ก โจโฉผู้เชี่ยวชาญในการ โกงจึงยังไม่ตาย ได้ช่วย
ทรยศราชวงศ์ฮั่นตั้งแมลงมุมชักใยคอยจับสัตว์ เทพดาตกแต่งให้จิวยี่
เกิดมาเป็นคูศิกกับขงเบ้ง ก็ตกแต่งให้สุมาอี้เกิดมาเป็นคูศิกกับโจโฉ
ดูเหมือน (เทวดา) เกรงสามก๊กจะรวมเข้าเป็นก๊กเดียวเลยใน ตอนกลาง
จึงให้ผู้มีปรีชาสามารถเกิดมาทำการให้แยกกันสืบไป

อันการแย่งชิงอาณาเขตกันนั้น ก็เคยมีมาแต่โบราณหลายครั้ง ที่มี
ผู้ตั้งตัวเป็นเจ้าได้ก็มี เป็น ๓๒ ก๊กก็มี เป็น ๗ ก๊กก็มี เป็น ๓๖ ก๊กก็มี
เป็นไซอันตงฮั่น (๑) ก็มี เป็นเอกราชภาคเหนือแต่เอกราชภาคใต้ก็มี

(๑) ในเรื่องซิดก๊กไซอันแลตงฮั่น ตั้งแต่พระเจ้าฮั่นโกโจ
ครองราชสมบัติตั้งอองมั่งเป็นกบฏ ตอนนี้เรียกไซอัน ในเรื่อง
ไซอันแลสามก๊ก ตั้งแต่พระเจ้าฮั่นกอบูของเต้ครองราชสมบัติ
ตั้งพระเจ้าเหียนเต้ออกจากราชสมบัติ ตอนนี้เรียกตงฮั่น

เป็นตงงุ่ยไซงุ่ย (๑) กัม ครวงหน ๆ ผู้ที่โตเมืองกัม ที่เสียเมืองกัม ที่อยู่
 ทาวรกัม ที่สูญสิ้นไปโดยเร็วกัม อย่างช้าไม่เกิน ๓๒ ปี อย่างเร็วก็ไม่
 ถึงปี ยังไม่มีเรื่องใด ๆ ซึ่งผู้เจริญจะเจริญอยู่และผู้ชด โทรมจะสูญสิ้น
 ตลอดระยะเวลาช้านานถึง ๖๐ ปีเหมือนเรื่องสามก๊กกันเคย

เรื่องสามก๊กกันเป็นเรื่องตจจริง นักปราชญ์ได้อ่านก็ชอบใจ ใครมี
 ปรีชาสามารถได้อ่านก็ชอบใจ ชาวบ้านร้านตลาดได้อ่านก็ชอบใจ ทุกคตะ
 เข็มใจได้อ่านก็คงจะชอบใจ . ครั่งกวยทองห้ามฮันตันอย่าให้ไปช่วย
 พระเจ้าฮัน โโก โจ แล้วแนะให้ฮันตันแขงเมืองไว้ให้เป็นสามก๊ก (๒) แต่
 ครั่งนั้นฮันตันไม่ทงความสตัยซ้อ ซึ่งเป็นข้าของราชวงศ์ฮัน ฝ่ายห่างฮิมแต่
 ความดูร้ายไม่มีความคิด ได้ฟ้ามแจงไว้ ไซ้ก็ไซ้ไม่เปน หัวเมืองทงปวง
 ไปคคอยู่ในความคิดแต่กำลังของพวกราชวงศ์ฮันรวมเข้าเป็นก๊กเดียว เรื่อง
 สามก๊กกันมีตางมาแต่สมัยเมือคังราชวงศ์ฮันตงกล่าวมา ครั้นราชวงศ์ฮัน
 ชด โทรมจึงปรากฏเป็นสามก๊ก พระเจ้าฮัน โโก โจเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ฮัน

(๑) ในเรื่องตงงุ่ยไซงุ่ย ตอนพระเจ้าแผ่นดินอ้าวงุ่ยหนีไปอยู่กับ
 อ้วนไก ตอนที่เรียกไซงุ่ย เมื่อพระเจ้าแผ่นดินอ้าวงุ่ยหนีไปแล้ว
 พวกขุนนางพร้อมกันเชิญพระเจ้าแผ่นดินองค์ใหม่ครองราชสมบัติ
 ตอนที่เรียกตงงุ่ย

(๒) ในเรื่องซิคกักไซฮัน ตอนฮันอองรบกับฉ้อปาออง
 กวยทองบอกให้ฮันตันแขงเมืองไว้ให้เป็นสามก๊ก ฮันอองก๊ก ๑
 ฉ้อปาอองก๊ก ๑ ฮันตันก๊ก ๑

ตอนเริ่มเจริญ เต่าเป็นกษัตริย์ราชวงศ์ชั้นคอนซุดโทรม ผู้หนึ่งสามารถ
 เอาเมืองจีนได้ทั้งสามเมือง อีกผู้หนึ่งไม่สามารถเอาดินแดนไหนได้
 แต่สู้กับเดียว ทงนกก้อคนฟ้าอากาศบันดาลให้ราชวงศ์ชั้นรุ่งเรืองสืบมา
 ด้วยประการดังนี้ และให้ซุดโทรมสูญสิ้นไปด้วยประการดังนี้

เดิมข้าพเจ้ากำลังสืบค้นหาหนังสือเรื่องดี ๆ พอเพื่อนเขาเอา
 คำอธิบายเรื่องสามก๊กซึ่งเม่าจงกั๋งแต่งมาให้ดู (๑) ข้าพเจ้าเห็นคำอธิบาย
 นั้นถูกใจ จึงได้เอาเหตุผลเรื่องสามก๊กมาลงไว้ในที่นี้ ให้เม่าจงกั๋ง
 ทำแม่พิมพ์ ๆ สืบไป เพื่อท่านทั้งหลายที่อ่านหนังสือเรื่องนี้เห็นความคิด
 ข้าพเจ้ากับความคิดเม่าจงกั๋งตรงกัน หหมดความอธิบายของกิมเสี้ยงต่าง
 เพียงนี้ นับว่าเป็นความเห็นของจีน ยังมีความเห็นของไทยวินิจฉัยเรื่อง
 สามก๊ก ข้าพเจ้าเคยได้ย่นกล่าวกันมาแต่ก่อน แต่ว่าช้านานมาแล้ว
 ต้มไปเสียโดยมาก นี้ก็ได้ในเวลาเมื่อแต่งตำนานนี้แต่สองราย

รายหนึ่งเมื่อข้าพเจ้ายังเป็นนักเรียนนายร้อยทหารมหาดเล็ก ได้เคย
 เห็นพระสารสาสน์พดธันธ์ (สัมบุรณ) ซึ่งเป็นตำแหน่งอนุสาสนาจารย์
 กรมทหารมหาดเล็กอยู่ในเวลานั้น พยายามจะแต่งหนังสือสามก๊กใหม่อีก
 จำนวนหนึ่ง ข้าพเจ้าเคยถามว่าจะแต่งทำไม พระสารสาสน์ ๆ บอกว่า
 หนังสือเก่าแต่งยังสืบเพราอยู่หลายแห่ง ได้ยกตัวอย่างตรงที่ “ กวนอู

(๑) สันนิษฐานว่าเม่าจงกั๋งแต่งคำอธิบายไว้ก่อน กิมเสี้ยงต่าง
 ชำระแต่งเป็นคำอธิบายนี้ขึ้นใหม่ เม่าจงกั๋งยอมว่าดีกว่าของตน
 จึงให้พิมพ์

กักต้อน” ซึ่งมัญญหาว่าขงเบ้งรู้อยู่แล้วว่ากวนอูคงไม่ทำอันตรายโจโฉ เหตุใดจึงใช้ให้กวนอูไปคอยจับโจโฉ ในหนังสือสามก๊กฉบับเดิมแก้ข้อนี้ว่าเพราะขงเบ้งจับยามเห็นว่าโจโฉยังไม่ถึงที่ตาย จึงใช้กวนอูไปเพื่อจะให้ใช้คุณของโจโฉ พระสาร์สาสน์ ๑ เห็นว่าแก้เช่นนั้นไม่ถูก เหตุที่แทนเพราะขงเบ้งเห็นว่าจำจะต้องเอา โจโฉไว้ ให้เป็นคู่แข่ง กับซุนกวน ถ้ากำจัดโจโฉเสีย ซุนกวนมีกำลังมากอยู่แต่ก๊กเดียวก็คงทำอันตรายเล่าปี่ที่ไหนจะปล่อยให้ตั้งตัวได้ แต่ยังมีตรงที่อื่นอีก แต่ข้าพเจ้าลืมเสียหมดแล้ว เห็นพระสาร์สาสน์ ๑ เขียนหนังสือสามก๊กฉบับนั้นอยู่นาน แต่ข้าพเจ้าไม่ได้สนใจจะขออ่าน ก็ทราบไม่ได้ว่าแต่งแก้เป็นอย่างไร แลจะแต่งได้ตลอดเรื่องหรือไม่ สันนิษฐานว่าถ้าไม่ค้างอยู่จนพระสาร์สาสน์ ๑ ถึงแก่กรรม ก็คงไปติดอยู่ด้วยไม่มีใครรับพิมพ์ จึงเลยเงียบหายไป ต้นฉบับที่พระสาร์สาสน์ ๑ เขียนไว้นั้น ใครจะได้ไว้ในบัดนี้ หรือเป็นอันตรายสูญไปเสียแล้วก็หาทราบไม่^(๑)

อีกรายหนึ่งข้าพเจ้าเคยได้ยินคำผู้หนึ่ง จะเป็นใครก็ตามไปเสียแล้ว กล่าวว่่าเรื่องสามก๊กนั้นแต่งดีจริง แต่ผู้แต่งเป็นพวกเล่าปี่ ตั้งใจแต่จะยกย่องเล่าปี่เป็นสำคัญ ถ้าหากพวกโจโฉแต่งเรื่องสามก๊ก ก็อาจจะดำเนินความในเรื่องสามก๊กให้ผู้อ่านเข้าใจกลับกันไปได้ ว่าโจโฉเป็นผู้ทำนุบำรุง

(๑) ถ้าใครได้ไว้ แลบอกมาให้ราชบัณฑิตยสภาทราบจะขอบ

แผ่นดิน ฝ่ายเต่ามีเป็นผู้คิดร้าย เพราะมีข้อที่จะอ้างเข้ากับ โฉนได้
 หตายข้อ เป็นคนแคระขึ้นเดิมที่ โฉนเป็นผู้รู้ สักเจ้าร้อนด้วยแผ่นดิน ไป
 เทียวรักชวนพวกหัวเมืองให้ช่วยกันปราบตั้ง โค๊ะซึ่งเป็นราชศัตรู และต่อมา
 เมื่อ โฉนจะได้มีอำนาจในราชธานีนั้น ก็เป็นด้วยพระเจ้าเหียนเต๋มรับสั่ง
 ให้หาเข้าไปตั้งแต่ง มิได้กำเริบเอิบเอื่อมเข้าไปโดยดำพังกน เมื่อ โฉน
 ได้เป็นที่เซียงก๊กแล้ว สามารถปกครองบ้านเมืองแถบราบปรามหัวเมือง
 ที่กระต้างกระเตื่องให้กลับอยู่ในบังคับบัญชาของรัฐบาลกลางอย่าง แด่ก่อน
 ได้ โดยมาก ข้อที่กล่าวหาว่า โฉนเป็นศัตรูราชสมบัตินั้นก็อาจจะคิดค้านได้
 ว่าถ้า โฉนเป็นศัตรูราชสมบัติจริง จะกำจัดพระเจ้าเหียนเต๋มเสียเมื่อหนึ่ง
 เมื่อใดก็กำจัดได้ ที่ไหนจะยอมเป็นข้าพระเจ้าเหียนเต๋มอยู่จนตลอดอายุ
 แด่ความชอบอาจพิสูจน์ได้ ด้วยเมื่อ โฉนได้เป็นที่แทน โฉนก็ชิงราชสมบัติ
 ได้ โดยง่าย ส่วนเต่ามีที่ว่าเป็นคนดกดีแต่ซื่อซำคัย แต่เรื่องประวัติ
 ของเต่ามีซึ่งปรากฏในเรื่องสามก๊ก ดูเป็นแต่เทียวรบพุ่งชิงบ้านเมืองเพื่อ
 ประโยชน์ของตนเอง ไม่เห็นว่าได้ตั้งใจชวนช่วยพระเจ้าเหียนเต๋
 จริงจังอย่างใด คำที่กล่าววนเมื่อพิเคราะห์ประกอบกับรูปเรื่องสามก๊กก็เห็น
 ชอบกถ ดูเหมือนจะต้องรับว่าเป็นความจริงอย่างหนึ่งในข้อที่ผู้แต่งหนังสือ
 อาจจะจงใจผู้อ่านให้ นิยมได้ตามประสงค์ ยกเรื่องสามก๊กนี้เป็นอุทาหรณ์
 ได้เรื่องหนึ่ง แม้ไทยเรามีได้เป็นพวกข้างไหน ใครอ่านเรื่องสามก๊ก
 หรือเพียงได้ดูวงเต็นเรื่องสามก๊กก็ดูเหมือนจะเข้ากับเต่ามีด้วยกันทั้งนั้น

๗ รูปภาพสามก๊ก

ไทยเรารู้อะไรเรื่องสามก๊กยิ่งกว่าเรื่องอื่นในพงศาวดารจีนฉันใด อาจจะ
อ้างต่อออกไปถึงรูปภาพจีน ว่าไทยเราคุนกับรูปบุคคลในเรื่องสามก๊กยิ่ง
กว่าในเรื่องอื่นทั้งนั้นกว่าได้ ขอนพวงสิ่งเกิดรูปภาพจีนอย่างที่เขียนในแผ่น
กระจกสำหรับติดฝาผนัง ที่ชอบใช้แต่งตำหนักรักษาเหย้าเรือนกันมาแต่
ก่อนก็มักเป็นรูปเรื่องสามก๊กเป็นพจน (๑) ไทยตงจ๊กชอบดูเรื่องสามก๊ก
ชำนาญตากว่าเรื่องอื่น จนเห็นดวงจ๊กมักบอกได้ทันทีว่าเป็นบุคคลผู้ใดใน
เรื่องสามก๊ก แต่รูปภาพในเรื่องสามก๊กนั้น เมื่อสืบสวนหาต้นตำรา
ได้ความว่าเป็นรูปคิดสมมติขึ้นทั้งนั้น น่าสันนิษฐานว่า พวกจีนแต้จิ๋ว
จะคิดสมมติขึ้นก่อน โดยเอาวิสัยของตัวบุคคลตามที่ปรากฏในเรื่อง มาคิด
แต่งหน้าแต่งตัวแต่ทำกิริยาอาการให้เห็นว่าเป็นเช่นนั้น ๆ คนตงจ๊กก็นิยม
ตาม จนเคยยุติเป็นแบบแผน ว่าบุคคลนั้นหน้าตาต้องเป็นดังนี้ มีหนวด
ยาวหรือสั้นดั่งนี้ หรือหน้าเกตุยง ส่วนเครื่องแต่งตัวนั้น รูปภาพเรื่อง
สามก๊กซึ่งจีนเขียนกิต หรือแต่งแต้จิ๋วก็ ได้ความว่าเป็นแบบเครื่องแต่งตัว
ในสมัยราชวงศ์ใต้เหิมมิ่ง คือในระหว่าง พ.ศ. ๓๘๓๓ จน พ.ศ. ๒๓๘๖
มิใช่เป็นแบบเครื่องแต่งตัวอย่างเก่าถึงสมัยสามก๊ก ขอนกเป็นเค้าเงื่อนชวน
ให้สันนิษฐานว่า รูปภาพในเรื่องสามก๊กอย่างเช่นปรากฏทุกวันนี้ น่าจะเกิด

(๑) รูปภาพเช่นนั้น ที่เป็นเครื่องประดับพระที่นั่งในพระ
ราชวังบวรสถานมงคล ยังรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานสำหรับพระ
นครก็มีมาก

ซึ่งร่วมสมัยกับเมื่อมีหนังสือสามก๊กอ่านนิยมกันแพร่หลาย แต่ประหลาด
 อยู่อย่างหนึ่ง สังเกตรูปภาพที่จินทำในเรื่องสามก๊กต่างกันเป็น ๒ แบบ
 ถ้าเป็นรูปบรรยายดี มักเขียนหน้าสัตว์อย่างแจ่ม ไม่นิยมที่จะให้มัน
 เหมือนสัตว์อย่างธรรมดา แต่ถ้าเป็นรูปเขียน เช่นเขียนในแผ่นกระจก
 สำหรับคิดฝ่าหรือเขียนในฉาก มักบรรยายหน้าให้คล้ายสัตว์ธรรมดา
 แม้ตัวบุคคลซึ่งในเรื่องกล่าวว่าเป็นหน้าดำหรือหน้าแดง ก็ประหลาดหน้าพอให้
 คล้ายหรือให้แดงแปลกกว่าผู้อื่นเล็กน้อยพอเป็นที่สังเกต ยกตัวอย่าง
 ดังเช่นฉากเขียนรูปกวนอู ซึ่งมีรูปจิ๋วค้องกับกวนเบ้งยืนสองข้าง ซึ่งเขว
 ณะที่บูชาตามบ้านจีนเห็นอยู่แพร่หลายก็เป็นเช่นนั้นว่า ข้อที่ข้างจินทำรูปภาพ
 บันกับรูปภาพเขียนผิดกันดังว่ามา จะเป็นเพราะเหตุใดยังไม่ทราบ จินทำ
 หนังสือเรื่องสามก๊กก็พยายามจะให้เหมือนคนธรรมดา เป็นแต่แต่งหน้า
 ให้เขาเค้าภาพสามก๊ก ทำดีได้หนักหนา

รูปภาพที่พิมพ์ไว้ในหนังสือสามก๊กฉบับภาษาจีนมีเป็น ๒ ประเภท
 คือภาพรูปตัวคนประเภท ๑ ภาพเรื่องประเภท ๑ ได้จำลองภาพเรื่อง
 พิมพ์ไว้ตรงเรื่องในหนังสือสามก๊กฉบับงานพระเมรุ ส่วนภาพตัวบุคคล
 ได้จำลองมาพิมพ์ไว้ในหนังสือเล่มตำนานตอนนั้น.

สามก๊ก
สารบาปรูป

- ที่ ๑ พระเจ้าเหียนเต้ นางตั้งกฤษหุข นางฮกเฮ่า
ที่ ๒ อ๋องอ้วน ตังสิน ฮกฮ้วน
ที่ ๓ ตังโตะ ลีโป๋ นางเคี้ยวเสียน
ที่ ๔ ฮ้วนเสี่ยว ฮ้วนสุด บุนทิว จันเหตียง
ที่ ๕ เต่าบี่ กวนอู เคี้ยวหุข
ที่ ๖ ซี้ซี้ บังทอง ขงเบ้ง
ที่ ๗ จูต่ง ม้าเฉียว ฮองตง จิวตอง กวนเบ้ง
ที่ ๘ เต่าเจียง เคี้ยวส่ง หวดเจ้ง
ที่ ๙ เจี่ยมหงัน เกียงฮุย ฮองเบ้ง ม้าเจ็ก
ที่ ๑๐ เบ้งเฮ็ก เตี้ยวฮัว เคี้ยวเปา กวนหิน
ที่ ๑๑ ชุนเกียน ชุนเซ็ก ชุนกวน
ที่ ๑๒ จิวอี้ โดซก จุกัดกัณ
ที่ ๑๓ ฮันตัง อยกาย ง่าเต็ก จิวท่าย
ที่ ๑๔ โกะหยง ซี้เซ้ง เคี้ยวเจียว เตงฮอง
ที่ ๑๕ โจโฉ กุยกแก ชุนฮก
ที่ ๑๖ โจจู ยี่เกียด เกียดเบ้ง ฮัวโต๋
ที่ ๑๗ เกาทู เตียนฮุย ซี้หลง
ที่ ๑๘ เคี้ยวคัม งักจัน ฮองส่ง
ที่ ๑๙ โจจิ๋ว เคี้ยวเสี่ยว อิกิม บังเต็ก แฮหัวเอียน
ที่ ๒๐ แฮหัวคู้ ฮัวหิม ฮองตอง
ที่ ๒๑ โจทอง โจหยิน โจเจียง
ที่ ๒๒ โจผี นางเอียนสี้ โจสิต
ที่ ๒๓ สุ่มาฮี่ สุ่มาสู่ สุ่มาเจียว สุ่มาหุ เตงกาย จงโฮย

รูปที่ ๑

๑ นางตังกูยหุย. ๒ พระเจ้าเกียรติ ๓ นางฮักเว้า

รูปที่ ๒

๑ พงศน ๒ อั้งสู่น ๓ ชักอ้วน

๑ สีปี่ ๒ ตังโต๊ะ ๓ นางเตียวเลียน

๑ อ้วนสุด ๒ มุนีทิว ๓ อ้วนเล็ก ๔ อ้วนเหลือง

หอสมุดกลาง
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รูปที่ ๕

๑. กานอ. ๒. เก้าอี้. ๓. เต็มวหุข

รูปที่ ๖

๑. มังทอง.

๒. จี๊จี้.

๓. ชางเบ้ง.

รูปที่ ๑๗

๑ จิวทอง ๒ ม้าเขียว ๓ จุล่ง ๔ ศองตง ๕ กวนเป้ง

๑. เตียวส้ง.

๒. เถาเจียง.

๓. หาดเจ้.

๑ อองเป็ง ๒ เจียมหมงัน ๓ เกียงออย ๔ ม้าเจ๊ก

๑ เตียวเปา ๒ เบิ่งเซ็ก ๓ เสียวฮัว ๔ กานหิน

๑. ชุนเจ้า

๒. ชุนเกียน

๓. ชุนกวน

รูปที่ ๑๒

๑ โฉงก ๒ จิวรี่ ๓ จุกัดกั้น

รูปที่ ๑๓

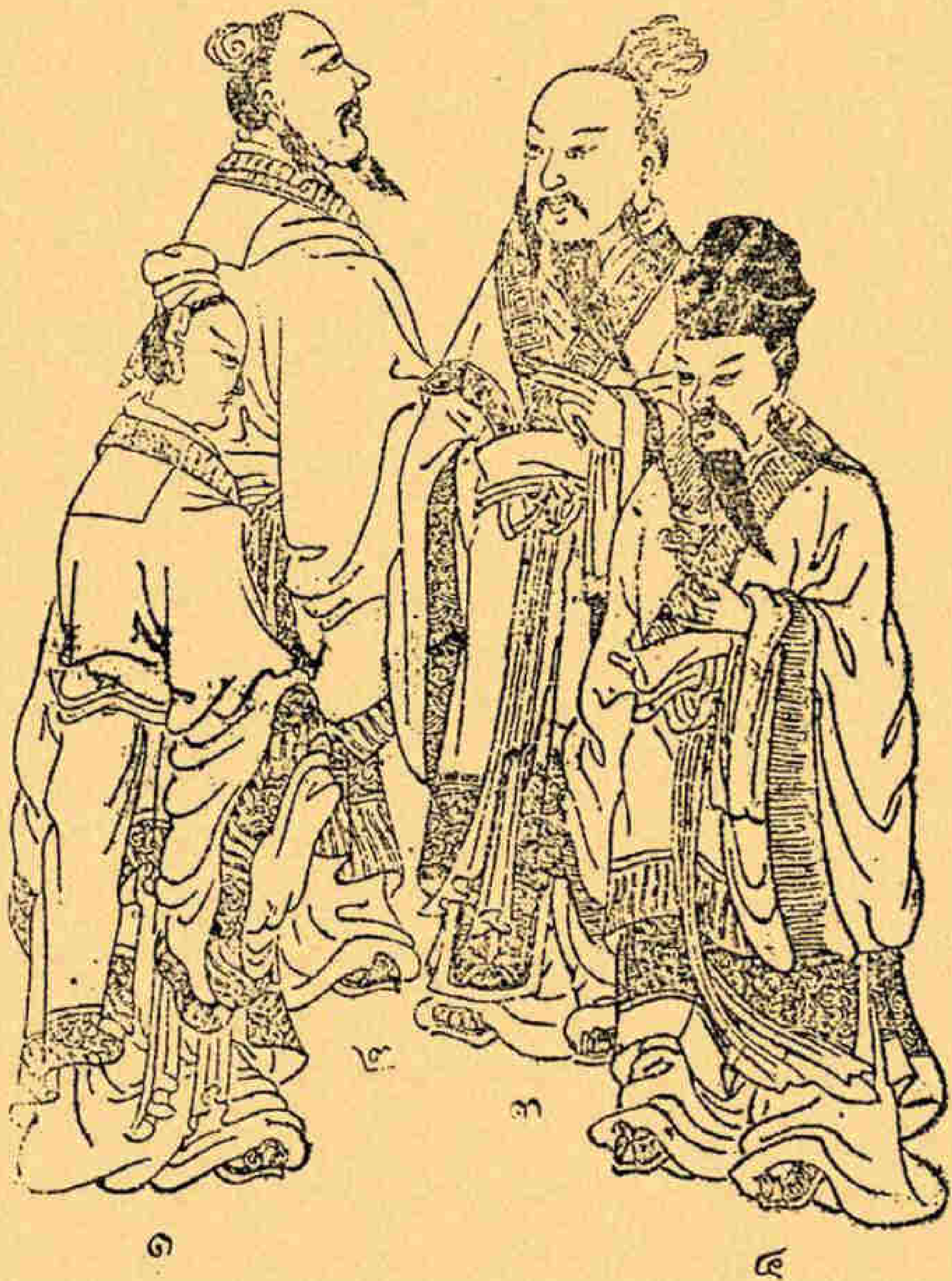
๑ จิวท่าย ๒ อูยกาย ๓ ชันต่ง ๔ จำเต็ก ๕ กำเหลง

๑ เตี้ยวเจี๊ยะ ๒ โกะหยง ๓ ซี้เซ่ง ๔ เตงฮอง

๑ กุญแจ ๒ โฉนด ๓ ชุมนฮก

๑ เกือบเฟ่ง ๒ โจ่ง ๓ อีเกือบ ๔ ส่วไต

รูปที่ ๑๗

๑ เตียนฮุย ๒ เคาทู ๓ ชั่นลง

รูปที่ ๑๘

๑ งักจัน ๒ เตียว คัม ๓ อองสง

๑ บังเต็ก ๒ เตยวเลี้ยว ๓ โจจ๊ะ ๔ อ๊กิม ๕ แฮหัวเอี่ยน

๑

๓

๑ ชิวทิม ๒ แฮ่หัวตู่ ๓ อองลอง

รูปที่ ๒๑

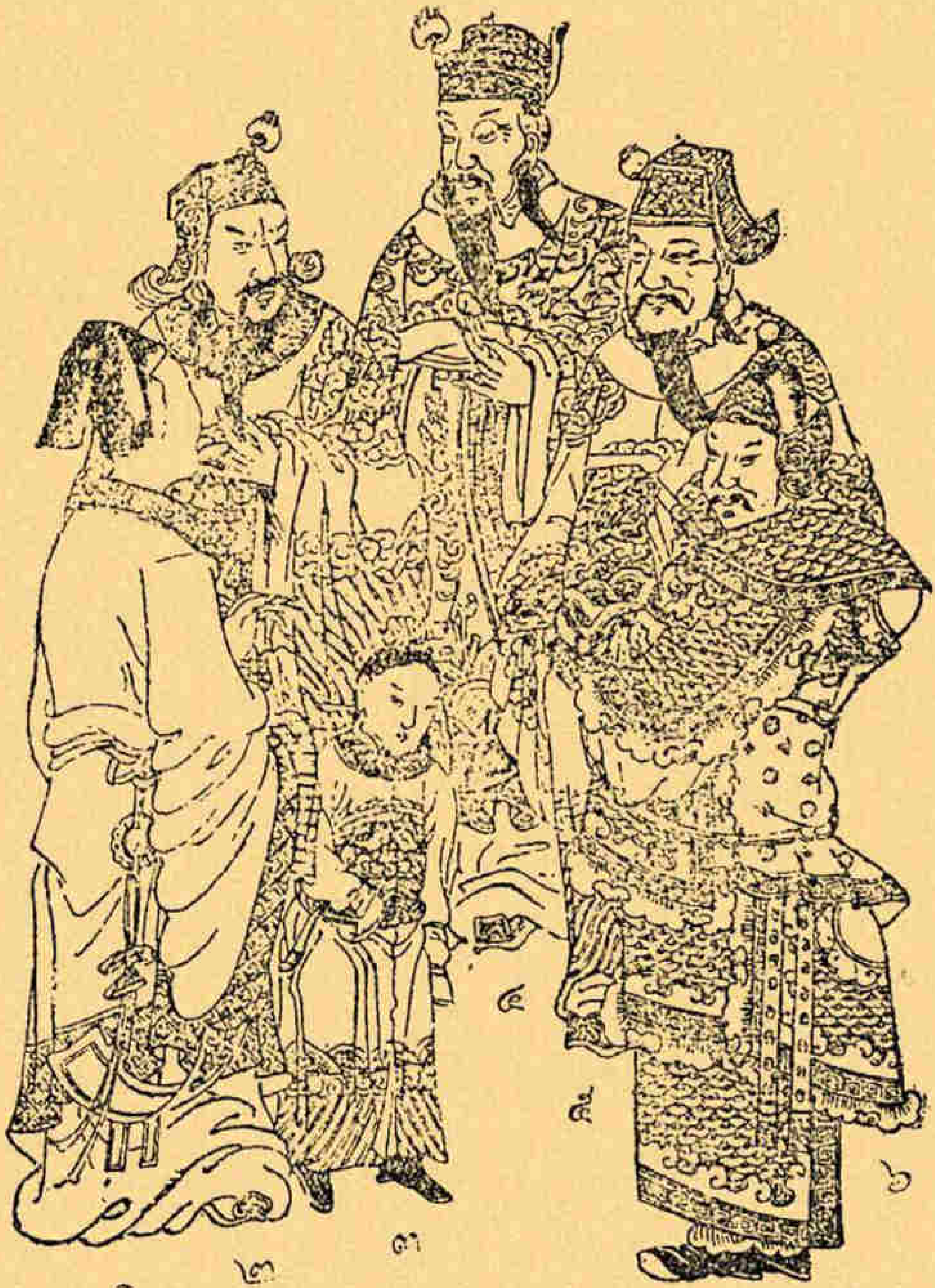

๑ โจษยีน ๒ โจษอง ๓ โจษเอียง

รูปที่ ๒๒

๑ นางเอียนสี ๒ โจษ ๓ โจลัด

๑ เเตงกาย ๒ สุมมาเว็ยว ๓ สุมมาเอ็ยน ๔ สุมมาอ็
 ๕ สุมมาลล ๖ จงไฮย

๒๐° ในส่วนตะวันออก ๑๕° ในส่วนตะวันออก ๑๐° ในส่วนตะวันออก ๕° ในส่วนตะวันออก ๐ ๕° ในส่วนตะวันออก

แผนที่เมืองจีนสมัยสามก๊ก

- ที่บัญชาการมณฑล
- ประเทศต่าง
- เมือง
- เมืองด่าน
- ✶ สังกัณณ

๑:๑๐๐,๐๐๐,๐๐๐
๒๕๐ ๐ ๒๕๐ ไมล์

ม ง โ ก เ ฉ ย

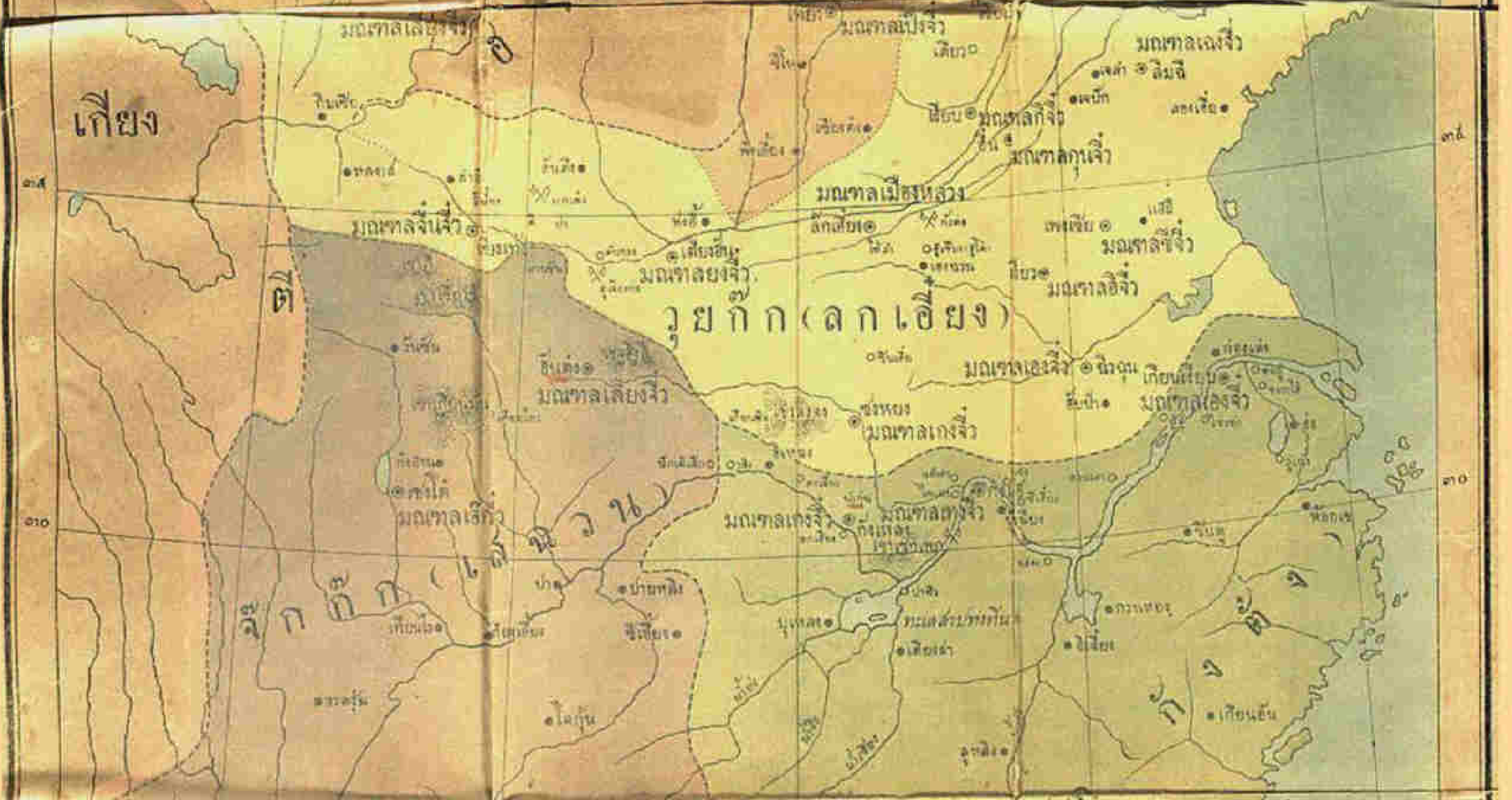
อู๋ ฟัน

มณฑลเสฉวน

เกี๋ยง

วุยก๊ก (ลกเอี๋ยง)

๑๕° ในส่วนตะวันออก ๑๐° ในส่วนตะวันออก ๕° ในส่วนตะวันออก ๐ ๕° ในส่วนตะวันออก

๘ ว่าด้วยแผนที่สามก๊ก

การที่ไทยเราอ่านหนังสือสามก๊กกันมาแต่ก่อน ได้ความรู้แต่เรื่อง
กับกระบวนความ ส่วนแผนที่นั้นรู้เพียงว่าเป็นเรื่องในประเทศจีน แต่
เมืองใดซึ่งปรากฏชื่อในหนังสือสามก๊กจะอยู่ตรงไหน หรืออาณาเขตค
ก๊กไหนจะเท่าหนึ่งเท่าใดก็ไม่รู้ ด้วยไม่มีสิ่งใดซึ่งจะอาศัยสอบสวน ก็เป็น
ธรรมดาอยู่เองที่ตัดความนำพาของผู้อ่านด้วยเรื่องแผนที่ ครั้นมาถึงสมัย
เมื่อความรู้ภูมิศาสตร์เจริญแพร่หลาย แผนที่ประเทศต่าง ๆ พิมพ์
จำหน่ายพอหาได้ไม่ยาก การอ่านหนังสือเรื่องสามก๊กในสมัยนั้นถึง จึงมี
ผู้ซึ่งใคร่จะรู้แผนที่เรื่องสามก๊กขึ้น จะแต่แต่ถึงส่วนตัวข้าพเจ้าเองพอเป็น
อุทาหรณ์ ได้ตองเอาแผนที่ประเทศจีนมาพิจารณาหาความรู้ในเรื่อง
สามก๊กก็ไม่สมประสงค์ ได้แต่เคาะเงื่อนม้างอย่างว่าเห็นเป็นเงา ๆ เช่นมีชื่อ
เมืองเสฉวนปรากฏอยู่ในแผนที่ประเทศจีน ก็เข้าใจว่าแต่บึงคงคงเป็นอิสระ
ที่นั่น แล้วเลยสันนิษฐานต่อไปถึงเมืองอื่น เช่นเมืองกังกตงของซุนกวนก็
เห็นว่าคงเป็นเมืองเดียวกับเมืองกังกตง (ที่อยู่ใกล้กับเมืองฮ่องกง) เพราะ
ชื่อคล้าย ๆ กัน ได้ความเข้าใจเพียงเท่านั้น ครั้นเมื่อจะพิมพ์หนังสือสามก๊ก
ฉบับงานพระเมรุสมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า ฯ คราวนี้ ข้าพเจ้าปรารถนาว่าถ้ามี
แผนที่เมืองจีนครั้งสมัยสามก๊กพิมพ์ไว้ด้วยได้จะดีนักหนา เพราะไทยเรา
ยังไม่รู้ตำแหน่งแห่งที่บ้านเมืองในเรื่องสามก๊กกันโดยมาก พระเจน
จันอักษรบอกแผนที่เช่นข้าพเจ้าว่านั่น พวกจีนสมัยใหม่เขาได้พิมพ์แล้ว

พระเจนน ๆ ไปหาแผนที่นั้นมาให้ดู เมื่อข้าพเจ้าได้เห็นแผนที่แต่ได้พงศาวดาร
 ของพระเจนน ๆ ก็รู้สึกว่เรื่องแผนที่เป็นข้อที่ข้าพเจ้าเข้าใจผิดมาแต่ก่อนอีก
 อย่างหนึ่ง ด้วยอาณาเขตต์ประเทศจีนเมื่อครั้งสามก๊กยังไม่กว้างใหญ่
 ไพศาลเหมือนเมื่อชนหลัง บรรดาเมืองสำคัญอันกล่าวถึงแต่ที่สมรภูมิซึ่ง
 รบพุ่งกันในเรื่องสามก๊กอยู่เพียงลุ่มต๋านาเอียงจอกเกียงเท่านั้น เมืองเสฉวน
 แต่เมืองกึ่งตงที่ข้าพเจ้าสันนิษฐานตั้งกล่าวมวกั้เซวใจผิด ชื่อเมืองเสฉวน
 แต่เมืองกึ่งตงเกิดขึ้นต่อเมื่อภายหลังสมัยเรื่องสามก๊กมาช้านาน เป็นแต่
 ต่อกวณตงเอาชื่อซึ่งเรียกกันอยู่ในสมัยเมื่อแต่แห่งชื่อสามก๊กมาใช้

อันตัวเมืองตงเคียงที่เป็นราชธานีของราชวงศ์ฮั่น แต่เป็นราชธานี
 ของราชวงศ์วุยแต่ราชวงศ์จินต่อมาเน คือเมืองที่เรียกว่า “โหล้วฝู”
 ในชนหลัง เมืองที่พระเจ้าซุนกวนตงเป็นราชธานี เรียกว่าเมืองเกียนเงียบ
 ในแผนที่ คือเมืองนำกิงในปัจจุบันนี้ แต่เมืองที่พระเจ้าเต่าปตงเป็น
 ราชธานีนั้น เรียกว่าเมืองเซงโต ในมณฑลเหอเกี๊ว ส่วนอาณาเขตต์
 ครึ่งสามก๊กนั้น มีหนังสือจีนเรียกว่า “ซื่อย่ง” แต่ชนหลัง ได้พรรณนา
 เทียบด้วยแผนที่ครึ่งราชวงศ์ไตเซ็งไว่ตงนี้

“พระเจ้าโจผีปฐมกษัตริย์ราชวงศ์วุย ครองราชสมบัติเมื่อปีชวด
 พ.ศ. ๗๖๓ เขตต์แดนของพระเจ้าโจผี คือ มณฑลตติจี้ มณฑลโหล้ว
 มณฑลซันตง มณฑลซันซี มณฑลกังซก กับภาคกลางมณฑลเซี่ยนซี
 แต่ภาคเหนือมณฑลฮูเป่ มณฑลเกียงชู มณฑลฉางไฝ แต่ภาคกลางกับ
 ภาคตะวันตกมณฑลฝ่งเทียน (มุกเตน) จนถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

เมืองเกาหลี่ สืบมาถึงพระเจ้าโจยวนกษัตริย์ราชวงศ์วุยองค์ที่ ๕ เลี้ยเมือง
แก่พระเจ้าสุมาเอี้ยนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จิ้น เมื่อปีวอก พ.ศ. ๘๐๗
จำนวนรัชกาลราชวงศ์วุย ๔๕ ปี

พระเจ้าเต่าบปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จ๊กฮั่น ครองราชสมบัติเมื่อปีฉลู
พ.ศ. ๗๖๕ เขตแดนของพระเจ้าเต่าบ คือ มณฑลเสฉวน กับภาคเหนือ
มณฑลยงลำ มณฑลฉุ่จิ๋ว แต่เมืองฮั่นตัง มณฑลเซี่ยนซี สืบมาถึง
พระเจ้าเต่าเลี่ยน กษัตริย์ราชวงศ์จ๊กฮั่นองค์ที่ ๒ เลี้ยเมืองแก่ราชวงศ์วุย
เมื่อปีมะแม พ.ศ. ๘๖๖ จำนวนรัชกาลราชวงศ์จ๊กฮั่น ๔๓ ปี

พระเจ้าซุนกวนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์ง่อก้อ ครองราชสมบัติเมื่อปีชวด
พ.ศ. ๗๖๕ เขตแดนของพระเจ้าซุนกวน คือ มณฑลเกียงชู มณฑล
เจเกียง มณฑลยู่ลำ มณฑลยู่เป่ มณฑลฮกเกี้ยน มณฑลกวางตุ้ง
มณฑลกวางซี กับเมืองญวน สืบมาถึงพระเจ้าซุนฮั้วกษัตริย์ราชวงศ์
ง่อก้อองค์ที่ ๕ เลี้ยเมืองแก่พระเจ้าสุมาเอี้ยนปฐมกษัตริย์ราชวงศ์จิ้นเมื่อปีชวด
พ.ศ. ๘๒๓ จำนวนรัชกาลราชวงศ์ง่อก้อ ๕๘ ปี”

เมื่อได้ความดังแสดงมา ข้าพเจ้าจึงให้จำลองแผนที่ประเทศจีน
ครั้งสามก๊กมาพิมพ์ ในตำนานนี้ด้วย แต่สำเร็จได้ด้วยความพยายามของ
พระเจนจันอักษร ที่รับแปลหนังสือจีนในแผนที่เป็นหนังสือไทย ใช้
สำเนียงฮกเกี้ยนให้เขากับหนังสือสามก๊กภาษาไทยสถาน ๑ และต้องอ่าน
หนังสือสามก๊กภาษาไทยตรวจคัดข้อต่าง ๆ อันเกี่ยวกับแผนที่มาทำเป็น
อภิธานแล้วไปสอบตำราจีน ว่าที่นั่น ๆ หรือเมืองนั้น ๆ ในปัจจุบันนี้เรียก

อย่างไรด้วยอีกสถาน ๓ เป็นการลำบากแก่พระเจนน ๑ มากทีเดียว เพราะ
 ชื้อบ้านเมืองในประเทศจีนเปลี่ยนมาเนื่อง ๆ แม้อธิบายที่ตั้งไว้ในอภิชาน
 แผนที่สามก๊ก พระเจนน ๑ ก็ว่ารับรองได้แต่เพียงชื่อที่เรียกในสมัยเมื่อ
 ราชวงศ์ไคเซ็งเป็นใหญ่ แต่จะเปลี่ยนชื่อมาในชั้นประเทศจีนเป็นรัฐบาล
 อีกอย่างใดบ้าง ไม่มีคำราคาที่จจะค้นให้ทราบได้ ข้าพเจ้าเห็นว่าแม่ทำได้
 เพียงเท่าที่พิมพ์ในหนังสือของจัดเขาเป็นดี แต่พระเจนนจันอักษรควร
 ได้รับความชอบใจของผู้่านเรื่องสามก๊กที่พิมพ์ใหม่ครั้งนทวกัน

ชื่อภูมิภาคประเทศในเรื่องสามก๊ก

- ก๊กก ภูเขา อยู่ภาคเหนืออำเภอพานพร้าว มณฑลเซียงหนี่
ก๊กจิว เมือง เปรนอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ่ เมื่อ
คอนปตaylorราชวงศ์ ฮั่นเต็ง ทว่าการมณฑลที่เมืองเจียงกุ้น (ดู
อักษร ง) ครั้งสามก๊ก มณฑลก๊กจิวเป็นของวุยก๊ก วุยก๊ก
ย้ายที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่เมืองสินตุ ราชวงศ์ภายหลังสามก๊ก
ตั้งมาช้เขาเมืองสินตุ ในมณฑลจี้ตี เป็นเมืองก๊กจิว
ก๊กเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอตงเอียง มณฑลซันตง
ก๊กก๊กกุ้น เมือง ภายหลังเรียกซุนเตอะพุ มณฑลจี้ตี
ก๊กसान ภูเขา อยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอซี้ห้อ มณฑลกั้งซก
ก๊กสุยก้วน ด่าน อยู่ในมณฑลให้ต่า
ก๊กชุย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลให้ต่า
ก๊กसान ภูเขา อยู่ภาคตะวันออกอำเภอพานพร้าว มณฑลซันตง
เกเต้ง, แกเต้ง (๑) ตำบล ภายหลังเรียกแกจิว อยู่ในมณฑลกั้งซก
แกห็น เมือง อยู่ในมณฑลเจเกียง

(๑) ชื่อภูมิภาคประเทศที่ลงไว้แห่งเดียวกันตั้งแต่ ๒ ชื่อขึ้นไป
คือหมายความว่าภูมิภาคแห่งเดียว แต่ในหนังสือสามก๊กเรียก
แปลกกันไปเป็นหลายอย่าง

โกชยุบ ตำบล ภายหลังเรียกตำบลนั้นเค้า มณฑลอยุธยา
โกเหล็ก เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ ข้าเภอตินเงิน
มณฑลชั้นสี่

โกเอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ ข้าเภอเมี่ยน มณฑล
ชั้นสี่ ภายหลังเปลี่ยนไปอยู่ในมณฑลอยุธยา

โกเหล็ก, โกเปงเหล็ก ตำบล ภายหลังเป็นข้าเภอโกเหล็ก อยู่ใน
มณฑลชั้นสี่

เกาจิ๋ว เมือง เป็นอย่างมณฑลครึ่งราชวงศ์ ไชยยัน เมื่อตอนปลาย
ราชวงศ์ตั้งอันคงที่ว่าการมณฑลที่เมืองกวังสิน คือข้าเภอซังวาง
มณฑลกวังซี้ ครึ่งสามก็ก มณฑลเกาจิ๋วเป็นของง่อ๊กก ึ่งอ๊กก
แบ่งมณฑลนั้นเป็น ๒ มณฑล คือมณฑลกวังจิ๋ว (กวางตุ้ง)
มณฑล ๑ ตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองพั้ง มณฑลเกาจิ๋ว
มณฑล ๑ ตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองตงเผียน คือหัวเมือง
มณฑลฮ่านฮยประเทศญวน ภายหลังแยกเป็น ๓ คือ มณฑล
กวังซี้ ๑ มณฑลกวังตุ้ง ๑ ประเทศญวน ๑

เกาเสียบ เมือง อยู่ภาคใต้ข้าเภอคงโต - มณฑลเสฉวน

ก่าล่อ วัด อยู่ที่ไห่เตาเปกู ภาคเหนือข้าเภอตั้งกู มณฑลเกียงชู

ก่าเหล็ก เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคใต้ข้าเภอซิงพิง มณฑลชั้นตง

ก๊กเส, ก๊กเสียบ เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงข้าเภอเหียน มณฑลจี้ต

ก๊กสัน เมือง ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กั๑งจ๑ง เมือง เมืองเก่าอยู่ที่อำเภอลาวาย ในมณฑลล๑งจ๑ง แด๑งข๑งอำเภอ
 ๑งใหม่เรีย๑งกั๑งจ๑ง อยู่ในมณฑลล๑งจ๑งเหมือนกัน

กั๑งฮาน, เก๑งอัน เมือง ในมณฑลเส๑งฉวนมีเมืองชื่ออย่างนั้น ๓ เมือง ไม่
 ทราบว่าเป็นเมืองใดแน่

กั๑งจ๑ง ตำบล ความจริงเป็นหาดทราย ไม่นิยมว่าเป็นที่ตรงไหน

กั๑งจ๑ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตก อำเภอป่า มณฑลเส๑งฉวน

กั๑งต๑ง เมือง ที่จริงไม่ใช่ชื่อเมือง เป็นภาคหนึ่งหรืออีกหนึ่ง ๒๕
 เมื่อครั้งราชวงศ์ฮั่นถึงสามก๊ก ต่อมาเปลี่ยนเป็นเมืองกั๑งหน้า
 หรือภาคกั๑งหน้า คนภายหลังหมายเอามณฑลเก๑งช๑ง เป็นภาค
 กั๑งต๑ง ซึ่งเอาแม่น้ำเก๑งจ๑งเป็นศูนย์กลาง เพราะมณฑลเก๑งช๑ง
 ตั้งอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้แม่น้ำนั้น

กั๑งเต๑ง ตำบล ไม่ใช่ตำบลใหญ่โต หมายเอาศาลาที่ผ๑งน้ำเท่านั้น

กั๑งหน้า เมือง (ดูกั๑งต๑ง)

กั๑งเหล๑ง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอกั๑งเหล๑ง มณฑลช๑งเป

กั๑งอัน อ่าว ภายหลังมาเป็นอำเภอ เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
 อำเภอกั๑งอัน มณฑลช๑งเป

กั๑งเฮ๑ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอ เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ
 มณฑลช๑งเป

เก๑งกั๑วน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเก๑ง มณฑลฉ๑งไฝ

เก่งจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ่ ตอน
 ปลายราชวงศ์ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองฮังเลี้ยว เมืองเก่า
 อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอหวู่หลิง มณฑลฮู่ต๋า ครั้ง
 ส้ามก๊ก ย้ายที่บัญชาการมณฑลเก่งจิวไปตั้งที่เมืองนำกุน (ดู
 อักษร น) ราชวงศ์ภายหลังส้ามก๊ก ช้เอาเมืองนำกุนเป็นเมือง
 เก่งจิว

เก่งเตี้ยว เมือง ที่จริงเก่งเตี้ยวแปลว่าเมืองหลวง แล้วแต่เมืองหลวง
 ตั้งที่ไหนก็เรียกว่าเก่งเตี้ยว เช่นครั้งราชวงศ์ไซฮั่น ตั้งเมือง
 ตกเฉียงเป็นเมืองหลวง ก็เรียกว่าเก่งเตี้ยว คำว่าเก่งเตี้ยว
 ยังไซ้เรียกเมืองหลวงมาจนทุกวันนี้

เก่งสั้น ภูเขา เขาเก่งมีหลายแห่ง อยู่นอกประตูเซียนวูเมืองปักกิ่งก็มี
 อยู่ภาคใต้อำเภอเฮียนซื่อมณฑลไห่ต๋ากมี อยู่ภาคตะวันออกเฉียง
 ใต้อำเภอเซ้ามณฑลซันตงก็มี อยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้
 อำเภอฮัมณฑลซันชกมี เขาเก่งสั้นที่เรียกในเรื่องส้ามก๊ก จะ
 เป็นที่ไหนไม่ทราบชัด

ก่องเล่ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอเกียงตุ
 มณฑลเกียงชู

เกียงเสี่ย, เจียงเสี่ย, เสเกียง เมือง ไม่ปรากฏว่าอยู่ที่ไหน

เกียดเซ็ก เมือง ที่จริงเป็นชื่อภูเขา ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหนแน่

กีนโต้ เมือง ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กินต้าย, กิมโต้ ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 กุนจิว, หุนจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ
 ครองราชวงศ์ตั้งขึ้นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองเซียงเยะ เมือง
 เก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอตั้งเซียง มณฑลขึ้นตั้ง
 ครั้งสามก๊ก มณฑลกุนจิวเป็นของวุยก๊ก ย้ายที่ว่าการมณฑล
 ไปตั้งที่เมืองดินคิว เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอผ่าน
 มณฑลขึ้นตั้ง ราชวงศ์ภายหลังสามก๊กลงมา ช้เขาเมืองเฮียคิว
 เป็นเมืองกุนจิว

กวนต้ง ตำบล กวนต้ง แปลว่าระหว่างตำบล คือมณฑลเซียงซี เพราะ
 มณฑลนี้อยู่ในระหว่างตำบลฮ่าก๊ก ตำบลอู ตำบลซัน ตำบลเสี่ยว
 กวนหยง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอกวนหยง มณฑลเกียงซี เมืองเก่า
 อยู่ภาคเหนืออำเภอขึ้นไป

เกียนเจียบ เมือง เดิมเรียกเมืองเบาะเหลง ครั้งสามก๊กพระเจ้าซุนกวน
 ตั้งเมืองหลวงที่เหมืองเบาะเหลง จึงเปลี่ยนชื่อเป็นเกียนเจียบ
 ครั้งราชวงศ์เหมงตั้งเมืองหลวงที่เมืองเกียนเจียบเปลี่ยนชื่อว่า
 นางกิง ต่อมาเปลี่ยนเป็นเมืองเกียงตงฟู

เกียบแฮ ตำบล ภายหลังเรียกอำเภอเกียบ อยู่ในมณฑลไห้ดำ

กิมก๊กก๊ก, เขมก๊กก๊ก, เขมโกะ ด้ำน ภายหลังเป็นเมืองเก็ยมโกะจิว
เมืองด้ำนเก๋ออยู่ภาคตวันออกเฉียงเหนือ
อำเภอเก็ยมโกะ มณฑลเสฉวน

กิมกั้ง แม่หน้า มี ๒ อยู่ในมณฑลเก็งชี่ ๑ มณฑลเสฉวน ๑ ในเรื่อง
ส่ามก๊กหมายเอาแม่น้ำมณฑลเสฉวน

กิมงันเก็ยวโป้ ตะพาน ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กิมโต้ ภูเข (ดู่ที่กินค้าย)

กิมบั้นसान ภูเข อยู่ในมณฑลเสฉวน

กิมหลงเส็ย เมือง ดุยก๊กครั้งส่ามก๊กสร้างชน เมืองเก๋ออยู่ภาคตวันออก
เฉียงเหนือ อำเภอดกเค็ยง มณฑลไห้ถ่า

กิมเส็ย เมือง เมืองกิมเส็ยมี ๒ เมือง อยู่ในมณฑลกังซก ในเรื่อง
ส่ามก๊กจะเป็นเมืองไหนไม่ปรากฏชัด

เก็ยมเหลง เมือง ภายหลังเรียกตึงย่อนพู้ อยู่ในมณฑลเสฉวน

กิวกั้ง เมือง เมืองเก๋ออยู่ภาคตวันตกเฉียงเหนือ อำเภอตึงย่อน มณฑล
กังไฝ แด้วเป็ดี่ยนไปอยู่ในมณฑลเก็งชี่

กุก๊ก ภูเข ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กุก้วน ด้ำน ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

กุกูย ภูเข ภายหลังเรียก จักุกูย อยู่ในมณฑลชู่เป

กวยเช็ย ด้ำน ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

แก้วต่อ เมือง อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอจ่งเปียน มณฑล
ให้ดำ ต่อมาเป็นเมืองร้าง

ขยกโอ้ ตำบล ต่อมาเรียกตำบลตั้งเอียง มณฑลเกียงซู
ขยกเอียง ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

โคกุ่น เมือง อยู่ภาคใต้เมืองจุนงฟู มณฑลกยิว

เคก เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอพิงตก มณฑลซันซี

คอนจุง ตำบล ต่อมาเป็นอำเภอคองเน่ง มณฑลเซียงซี

หมอไฟ ตำบล อยู่ในมณฑลให้ดำ

งอกัก ทาง คือทางเขาจ้องอกัก อยู่ภาคใต้อำเภอเตียงฮัน มณฑล
เซียงซี เป็นทางตัดระหว่างเมืองตั้งฉวน เมืองเตียงฮัน และ
เมืองตกเอียง

ง่อกุ่น เมือง ภายหลังเรียกชู่เจียว มณฑลเกียงซู

หงี่ เมือง ภายหลังเรียกหังเน่ง มณฑลซันซี

งี้เต้า เมือง ภายหลังเป็นอำเภอจี้เต้า มณฑลฮูเป่

งี้หยง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอท่งปะ มณฑลให้ดำ

งูบี่สัน ภูเขา เขาบูบี่มี ๓ ที่มณฑลเสฉวน ๓ มณฑลกวางซี ๓ มณฑล
ฮกเกี้ยน ๓ ภูเขาบูบี่ในเรื่องสามก๊กคือเขาบูบี่มณฑลเสฉวน

งิงวสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

งิงหลังกั้ง ภูเขา อยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอตำหยง มณฑลให้ดำ

เงาโกสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เจ้าเข้เข้ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จักแกเสี้ย เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จักปุ่นก้วน ตำบล ตำบลจักปุ่นอยู่ภาคตะวันออก อำเภอตินท่ง มณฑล
 เขียนซี้

จินแข เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จินตีสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 งวนเสี้ย เมือง ภายหลังเป็นอำเภอของงวนเสี้ย อยู่ในมณฑลจี๊ด
 เจียบกุน เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอตินเจียง มณฑลให้ต้า
 จิวจู้ ตำบล เป็นตำบลอยู่ในมณฑลฉางไผ่
 จิวเทาสัน ภูเขา ภูเขากิมมี ๒ อยู่ในมณฑลเกียงชู ทิศตะวันออกในสามก๊ก
 ไม่ปรากฏชัดว่าตูกไหน
 จี เมือง ภายหลังเป็นอำเภอจี้กุก มณฑลชู่เป่ เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตก
 อำเภอจี้กุก มณฑลชู่เป่
 จื่อเสี้ย, โจ๊ะเทาเสี้ย, เซ็กเทา เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกอำเภอ
 เกียงหติง มณฑลเกียงชู

จูเต่ง ตำบล (ตูกที่จูเต่ง)
 เจชุย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลให้ต้า
 เจบัก เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอเซียงซิง มณฑล
 ชันตง

แจตอก เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอเสียวชั้น มณฑลเจเกียง
 เจ้าอ้อ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเจามณฑลวงไฝ เมืองเก่าเดิมเป็น
 ทะเดสาบ คือทะเลสาบพรมแดนอำเภอเจา อำเภอหัยหุย
 อำเภอโตกั้ง อำเภอซู่เฉ่ง

เจ้ากุน, เจียวกุน เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอเปาะ มณฑลวงไฝ
 เจ้าชุย, เตียวชุย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลกังซุก
 เจ้าเส, เตียวเจียง, เตียวเอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ในแขวงอำเภอตินท่าม
 มณฑลกังซุก

เจ้าสั้น ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จ้ากัก ค่าน (ตูที่เขี้ยกัก)
 จงก้วน เมือง (ตูที่อันจงก้วน)
 จงพวน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอจงพวน มณฑลไห่ฉ่า
 เจียงโต๋ ค่าน ทางตั้งแต่ภาคเหนืออำเภอเพาเฉ่ง ถึงภาคตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอฝง มณฑลเซียงซี

เจียงเสี่ย เมือง (ตูที่เกียงเสี่ย)
 เจียงโห แม่น้ำ อยู่ในมณฑลจีต
 จันเค้า ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 จัน เมือง คือมณฑลซันซี
 จันกัก เมือง คือมณฑลเซียงซี

จุนสัว เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอค่ายฝง มณฑล
ไห่ถำ

จวนหยกสั้น ภูเขา คือเขาหยกจวน ภูเขาอื่นมี ๒ อยู่ภาคตะวันตก
เฉียงเหนือเมืองปักกิ่ง ๓ อยู่ภาคตะวันตกอำเภอตั้งเหยียง
มณฑลชู่เป ๓ ภูเขาหยกจวนที่กล่าวในเรื่องสามก๊กจะเป็น
ตุ๊กโตไม้แน่

เจียนต๋อง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอ มณฑลเจเกียง เมืองเก่าอยู่
แขวงอำเภอเจียนต๋อง มณฑลเจเกียง

เจียวก๊ก เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอเปาะ มณฑลกังไส

เจียวกุ่น เมือง (ดู่ที่เจ้ากุ่น)

เจียวซอง ตำบล ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

จ้วงกสก ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

โจะเทาเสี่ย เมือง (ดู่ที่จื่อเสี่ย)

ฉบวยโผ ทาง ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ฉสองกุ่น เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอกิวเกียง
มณฑลกังไส

โฉหยง, โฉเหยียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอโฉหยง มณฑลจี๊ด เมือง
เก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอฝงไท่ มณฑล
กังไส

โฉะเปงสั้น ภูเข่า ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เฉงจิว, เซงจิว, เซียงจิว, เซงจิว, เซียงจิว, ชุนจิว เมือง เปนอย่าง

มณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ่ ครั้งราชวงศ์ฮั่น

ตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองถิมฉี ราชวงศ์ภายหลังตามก๊ก

ตงมาช้เอาเมืองถิมฉีเป็นเมืองเฉงจิว

ฉวนเค้า, ซอนเค้า ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฉิวฉุน, ชิวฉุน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฉิวฉุน มณฑลฉางไฝ

ชิวจิว, ชิวจิว เมือง เปนอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอู่เต้ ราชวงศ์แฮ่

ครั้งราชวงศ์ตั้งขึ้นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองท่าง เมืองเก่า

อยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอท่างเฉง มณฑลฉันทง

ฉิวฉีก ครั้งตามก๊กย้ายที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่เมืองเพงเฉย

ราชวงศ์ภายหลังตามก๊กตงมา ช้เอาเมืองเพงเฉยเป็นเมือง

ชิวจิว

ชะงันโฝ ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ชิงเอียง แม่น้ำ ภายหลังมาเรียกชิมเอียง

อยู่ภาคเหนืออำเภอฉิว

มณฑลฉางไฝ

เซงจิว เมือง (ตั้งที่เฉงจิว)

เซงเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเซงเอียง มณฑลให้ต้า

ซองเตง, ซองเตง ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เซียงจิว เมือง (ตั้งที่เฉงจิว)

เซ็งสัน ภูเข่า ภายหลังเรียกภูเข่าเซ็งเตี้ย อยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้
อำเภอแก่ง มณฑลเสฉวน

ซันซก ภูเข่า ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ซินเสี่ย เมือง (ดู่ที่ซินเสี่ย)

ชีวจิว เมือง (ดู่ที่ชีวจิว)

ชีวณ เมือง (ดู่ที่ชีวณ)

ซัวหยิน แม่น้ำ อยู่แขวงอำเภอหวายอิน มณฑลเกียงซู

ซุหล่ง, เสเหลียง เมือง ตงซวนครึ่งราชวงศ์จั้น ภายหลังมาเป็นอำเภอ

คูไว มณฑลกังซุก

ซุเสง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอไถหื้อ มณฑลฉ่านซี

เซเป่งก้วน ด่าน ภายหลังเป็นอำเภอเซเป่ง มณฑลเหอหนาน

ไซสิน เมือง ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

เซ็กเต็ง ตำบล อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอเฉียนซัน มณฑล

ฉ่านซี

เซ็กเทา เมือง (ดู่ที่จ้อเสี่ย)

เซ็กเพ็ก ภูเข่า อยู่ฝั่งขวาแม่น้ำแยงซีภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอ

เกียช มณฑลชู่เป่

ซงกั้ง เมือง ที่จริงเป็นชื่อแม่น้ำ ภายหลังมาเรียกซงไห่ อยู่ในแขวง

เมืองซงหยงฟู มณฑลชู่เป่

ชงหยง เมือง อยู่ในมณฑลชู่เป

ช่งหยง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอจ๊กชั้นมณฑล
ชู่เป

ชังงาว เมือง ภายหลังเป็นอำเภอชังงาว อยู่ในมณฑลกวางซี

เซ่งจิว เมือง (ตูที่เฉงจิว)

เซงเซ็ก เมือง ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

เซงโต เมือง อยู่ในมณฑลเสฉวน

ซงสัน ภูเขา ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

เซียงจิว เมือง (ตูที่เฉงจิว)

เซียงตัง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคใต้อำเภอเอียงคยก มณฑลชานซี

เซียงแท้ง, เสียงแท้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้อำเภอ
เทียนชุย มณฑลกังซุก

เซียงเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคเหนืออำเภอเตี้ยวเอียง มณฑลฝงเทียน

เซียงหยง เมือง เมืองเก่าอยู่ที่พรมแดนเมืองต้าหยงฟู มณฑลไห่ต่า
กับเมืองเซียงหยงฟู มณฑลชู่เป เมืองเซียงหยงฟูตั้งชน
ครังราชวงศ์เหมง

เซียงไส เมือง ครังสามก๊กยังมี ฟงตงชนเมื่อครังราชวงศ์ซ้อง แล้ว
เปลี่ยนเป็นมณฑลเซียงซี

เซียงสั้น, เสียงสั้น เมือง ภายหลังมาเปลี่ยนเป็นอำเภอเสียงสั้นมณฑล
เจเกียง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอ
ย่งตี้ มณฑลจีต

ซันกวน เมือง เป็นเมืองด่านอยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอเป่ากั
มณฑลเซี่ยนซี

ซันหยง เมือง ภายหลังมาเป็นอำเภอซันหยง มณฑลเกียงชู เมือง
ซันหยงว่าสร้างขึ้นในสมัยไซจีนหรือตงจีน ไม่แน่

ซันเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซิวบู มณฑลไห่ถำ

ซันก้วน เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ซันเฉียบ แม่น้ำ ภายหลังเรียกซันชุย อยู่ในมณฑลเสฉวน

ซันเสียบ, ซันเสียบ เมือง ครังสามก๊กเมืองซันเสียบมี ๒ เมือง คือเมือง
ซันเสียบฝ่ายโจผี ซึ่งภายหลังเปลี่ยนเป็นอำเภอฟ่าง
มณฑลชู่เป่เมือง ๑ เมืองซันเสียบฝ่ายซุนกวน ซึ่ง
ภายหลังเป็นอำเภอซันเสียบ มณฑลเจเกียงเมือง ๑

ซันเอียบ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซันเอียบ อยู่ในมณฑลไห่ถำ

ซันฮอง เมือง เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอตันทง มณฑล
เซี่ยนซี

ซันจิว เมือง (คู่อึ้งจิว)

ซันหยง เมือง ครังสามก๊กยังมี ฟงตงซันเมื่อครั้งราชวงศ์เหม็ง
แล้วต่อมาเป็นอำเภอซันหยง อยู่ในมณฑลเซี่ยนซี

ชอนเกล้า คำบด (ดุทีฉนวนเกล้า)

ชิมหวย, เซียมหวย เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เซียมก๊ก ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ชีวสาน ภูเขา ภูเขาชีว มี ๓ อยู่ในมณฑลให้ดำ ๒ มณฑลเซียนซี ๓
ที่กล่าวถึงในเรื่องสามก๊กจะเป็นเขาใดไม่แน่

เซียมก๊ก, จักกัก ด่าน อยู่ในมณฑลเซียนซี

เซียมหยี่ แม่น้ำ อยู่ในมณฑลยงดำ

เซียมหวย เมือง (ดุชิมหวย)

ซัวตัง เมือง ตั้งชนภายหลังสามก๊ก หมายถึงหัวเมืองภาคหนึ่ง ซึ่ง
อยู่ทางตะวันออกเขาไท่หัง คือมณฑลซันตง ซึ่งสำเนียงพวก
แต่ใจเรียกว่ามณฑลซัวตัง

ฉื่อ เมือง เป็นชื่อเดิมครั้งเตยต๊ก คืออาณาจักรอันหนึ่ง ครั้งไต้เซง
ซื่อเขาเมืองอยู่ตามณฑลอยู่เปเป็นเมืองฉื่อ

ฉือสู คำบด อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอหังชาน ถึงพรมแดนอำเภอเฉา
มณฑลตางไฝ เรียกกันเป็น ๓ อย่าง ว่าฉือสู ๓ นากวาน ๓ ตังหิน ๓

เตโกะ เมือง คือที่พักเจ้าประเทศราชในเมืองหลวง

ไตกุน, ไตจิว เมือง อยู่ในมณฑลซันซี

ไตจัน เมือง หมายถึงดุกกัก และจักกัก เมื่อสุมาเอียนเป็นพระเจ้า
แผ่นดินแล้ว

ไตเหลียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอคายนง มณฑลให้ดำ

โตเสียง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกอำเภอโตเสียง มณฑลเจเกียง
 เต็กโตเสียง เมือง ภายหลังเป็นเต็กโตจิ๋ว มณฑลกังซุก
 เตกหยง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเตกหยง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออก
 ฉียงไต้ มณฑลเสฉวน

ตงกุ้น, ตองกุ้น เมือง เป็นหัวเมืองอยู่ในมณฑลกุนจิ๋ว ตั้งที่ว่าการ
 ที่อำเภอปักเซียง

ตงก้วน ค่าน ภายหลังเป็นอำเภอตง มณฑลเซียนซี

ตงเก้า ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตงบันโบ้ คำบด อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอตงเอียง มณฑลชู่เป
 ตงหยง, ตงเอียง, ตองเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตงเอียง
 มณฑลชู่เป

ตังกั้น เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตงฉวน เมือง ตั้งชนภายหลังสามก๊ก คือหัวเมืองภาคตะวันออก
 มณฑลเสฉวน

ตงเหลงก้วน เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตงหิ้น เมือง (คูที่ญี่สี่)

ตงเซ็กไต้ ปราสาท อยู่ภาคตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอตินเจียง มณฑล
 ไต้ตา กระเบื้องมุงปราสาทนั้นนับถือกันว่าดีนัก อาจใ้สน้ำ
 ไว้ได้นานไม่แห้ง กระเบื้องนั้นราคาแพง ว่าทำหินฝนหมึก
 ดีกว่ากระเบื้องอื่น ..

เตงกั้ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เตงกุนสัน ภูเขา อยู่ภาคตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอเมียน มณฑล
เซียนซี

เตงกวน เมือง คืออำเภอผ่านครึ่งราชวงศ์อันมาถึงสามก๊ก ภายหลัง
จึงได้เรียกชื่อเตงกวน อยู่ในมณฑลซันตง

เต็งจิว เมือง ครึ่งสามก๊กยังมี มาตั้งชนในภายหลัง อยู่ในมณฑลจีต

เต็งโต๋ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเต็งโต๋ มณฑลซันตง

ต่องอ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอต่องอ มณฑลเกียงซู

ตองเต็ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ตองเอียง เมือง (ดูที่ตองเอียง)

ตองไฮ เมือง ครึ่งสามก๊กคงที่ว่าการเมืองที่อำเภอต่าง มณฑลซันซี
ภายหลังตั้งอำเภอตองไฮขึ้นในมณฑลเกียงซู

ตองไฮ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตองไฮ เมืองเก่าอยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ
อำเภอเฮียงก๊ก มณฑลซันตง

เตียงบันเกี้ยว สะพาน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เตียงสา เมือง อยู่ในมณฑลยูนนาน

เตียงเสียบ เมือง เตียงเสียบแปลว่ากำแพงยาว ราชวงศ์ภายหลังสามก๊ก
ซื่อเอ้ออำเภอเซียงฮิง มณฑลเจเกียง ที่จริงกำแพงยาวนั้น
สร้างแต่ครึ่งเตียบก๊ก ราชวงศ์ตอ ๆ มากได้ซ่อมแซม
โดยลำดับ ฟังมางดเสียบเมื่อราชวงศ์ไซ่จันหรือตงจัน

เตียงฮัน, เตียงอัน เมือง ว่าเป็นเมืองหลวงกรุงราชวงศ์ไซฮัน อยู่นอ
 ในมณฑลยงจิ๋ว แต่ในครั้งนั้นไม่ได้ชื่อว่าตั้งอยู่ที่ใด
 ภายหลังมาจึงได้ชื่อเมืองซังฟู่ มณฑลเซียงซี
 เป็นเมืองเตียงฮัน

ตันเช แม่ค้า อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอเสียงเอียงมณฑลยูนเป

ตันฉอง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกอำเภอเป่ากิมณฑลเซียงซี

ตันลิว เมือง ชื่อนี้มีอยู่ในมณฑลไห่หนาน ๓ มณฑลเกียงซูเมือง ๓
 ที่กล่าวถึงในสามก๊กไม่ปรากฏชัดว่าเป็นเมืองไหน

ตันอู เมือง คือประเทศของพวกฮยงนู ตั้งแต่ภาคเหนืออำเภอเซียวหยก
 มณฑลซันซี จุดประเทศมังกโกลเดีย คำว่า “ตันอู” ไม่ใช่ชื่อเมือง
 เป็นคำของพวกฮยงนุกย่อของพระเจ้าแผ่นดินของตน เช่นภาษาจีนว่า
 “ฮวงเสียง” หรือ “ฮวงตี้” ฉะนั้น

ตันเอียง เมือง ครึ่งสามก๊กมี ๓ เมือง ต่อมาเปลี่ยนชื่อใหม่ทั้ง ๓
 คืออำเภอฮวงเฉิง อำเภอตังตู มณฑลฉางไฝ และอำเภอ
 เกียงหลิง มณฑลเกียงซู เมืองตันเอียงในสามก๊กหมายถึง
 เมืองใดไม่แน่

ตันทกชื่อ วัด ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ตันล่า คำบท คงชนภายหลังสามก๊ก อยู่ในมณฑลยงถ่า

ตันก้วน เมือง ภายหลังเรียกเมืองตุนจิ๋วอยู่แขวงนุกกิง

ตวนโกะ ภูเข เขา^{๕๕}เรียกตามชื่อแม่น้ำตวนโกะ อยู่แขวงอำเภอชิงชู้

มณฑลกังซก

เตี้ยวเจียง เตี้ยวเอียง เมือง (ดูที่เจ้าเส)

ไทสัน อยู่ในมณฑลซันตง

ไทเหียงสัน ภูเข ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ไทเอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอฝิงตก

มณฑลซันซี

ไทฮัวสุข แม่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ทรงบูกว่าน เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เทียดลองสัน ภูเข ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เทียนชุย เมือง ^{๕๕}ซอมี ๘ เมือง อยู่ในมณฑลกังซก ๕ เมือง มณฑล

เซียงซีเมือง ๓ มณฑลเสฉวนเมือง ๓ มณฑลฉางไฝเมือง ๓

เมืองเทียนชุยทุกตัวในเรื่องสามก๊กอยู่ใต้ อำเภอทงไวมณฑล

กังซก

เทียนตองสัน ภูเข ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

น้ำกุน เมือง คือเมืองต่ากุน (ดูที่กษร ๓)

น้ำฉี เมือง ^{๕๕}ตงซนครึ่งราชวงศ์ ^{๕๕}ชี่ภายหลังสามก๊ก ต่อมา^{๕๕}เขาเมือง

เกียงหตั้งฟู มณฑลเกียงชูปนเมืองน้ำฉี

บิชองสัน ภูเข อยู่ในมณฑลเซียงซี

บิตัก เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอเคอะเอียง มณฑลเสฉวน

บุกองสัน ภูเข่า อยู่ในมณฑลเข็ยนซี

บุเหลง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเข็ยนเคอะ มณฑลยู่ต้า

บุเสง เมือง ซ็อนมี & เมือง คืออำเภอบุเสง มณฑลซันตง เมือง ๓

เมืองบุเสงซึ่งเปลี่ยนเป็นอำเภอมีมณฑลซันตงอีกเมือง ๓

เมืองบุเสงเก่าอยู่ทางคว้นออกเฉียงเหนือ อำเภอฟา มณฑล

เข็ยนซีเมือง ๓ เมืองบุเสงเก่าอยู่ทางคว้นออกเฉียงเหนือ อำเภอ

พิงตุ มณฑลซันซีเมือง ๓ เมืองบุเสงที่กล่าวถึงในสามก๊ก

ไม่ปรากฏว่าอยู่ที่ไหนแน่

บุเก้า คำบด ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

บุเฉียง เมือง อยู่ในมณฑลยู่เป

บุเสียงซัน ภูเข่า อยู่ในมณฑลกังซก

บุอัน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอบุอัน มณฑลไห้ต้า

บุอาว คำบด ภายหลังเป็นอำเภอ มณฑลางไฝ เมืองเก่าอยู่ทาง

คว้นออกอำเภอนั้น

เบอะเหลง, วัวเหลง เมือง ภายหลังเรียกเกียงตงฟู มณฑล เกียงซู่

(ดูอธิบายที่ เกียนเจ็บบ อักษร ก)

บอกเซ็ก คำบด ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

บอกบุ้น คำบด ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

บองเทาเจ็บบ ภูเข่า ซ็อนมีอยู่ & ภูเข่า อยู่ทางเหนือ อำเภอมี

มณฑลซันตง ๓ อยู่ที่พรมแดนอำเภอเจ็บบาง อำเภอ

มิ่งชั้น อำเภอดุชนูชั้น มณฑลเสฉวน ๓ อยู่ทางตะวันออก
 อำเภอดินงาง มณฑลยงตำ ๓ อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้
 อำเภอม่งชั้น มณฑลกวงซี้ ๓ ภูเขาบองทักดำวในสามก๊ก
 ไม่แน่ว่าถูกไหน

บองหยง, บองเอียงสัน ภูเขา ซันมี ๒ ภูเขา อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้
 อำเภอทะซัน มณฑลเกียงซู่ทัง ๒ ถูก

เบียดสวน ชานน้ำ ไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

ปาเส เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตั้งจง มณฑลเสฉวน

ปาตัง เมือง ภายหลังเรียกปาจิว มณฑลเสฉวน

ปากุน เปากุน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอปา มณฑลเสฉวน

ปาซัน ภูเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอซี้เซียง มณฑลเซียนซี้

ปากิว ด่าน เมืองด่านเก่าอยู่แขวงอำเภอซ่งเหยง มณฑลเกียงซี้

ปาจิว ตำบล ภายหลังเป็นอำเภอเงาะเอียง มณฑลยู่ตำ

ปาเหลียง แม่น้ำ ภายหลังเรียกแม่น้ำปา มณฑลเซียนซี้

ปูเต้า เมือง ภายหลังเป็นอำเภอปูเต้า เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตก อำเภอ
 ฉิ่ง มณฑลกังซุก

แปะเฉียบ ท่า คือท่าภูเขาแปะเฉียบ อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอบี
 มณฑลเซียนซี้

แปะเบ๊าะ ตำบล อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอกวัด มณฑลให้ตำ

แปะโฮ แม่น้ำ ชื่อนี้มีในมณฑลจิตต์แม่น้ำ ๑ ในมณฑลกังซกแม่น้ำ ๑
 ที่กล่าวในเรื่องสามก๊กไม่ได้ ชัดลงไปชัดว่าแม่น้ำใด

ไปเซีย เมือง ภายหลังเป็นอำเภอไป มณฑลเซียนซี

ไปจิ๋ว เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ไปชุย แม่น้ำ ภายหลังเรียกโปลิง อยู่ในมณฑลเสฉวน

เปาแก่ บ้าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เปาเหลง เมือง ตั้งขึ้นภายหลังสามก๊ก คืออำเภอเงาะเอียง มณฑล
 ฮู่ดำ

เปาสิว ทาง ภายหลังเป็นอำเภอดาวไห้ มณฑลกังซก

ปักกัว ภูเขา อยู่ทางเหนือ อำเภอตั้งถู่ มณฑลเกียงซู

ปักกุसान ภูเขา อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอตงเอียง มณฑล
 ไห้ดำ

ปักหงวน ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ปักเต้เสี่ย, เบ็กเต้ เมือง อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอฝงเจอะ มณฑล
 เสฉวน

ปักเป้ง เมือง คือเมืองปักกิ่ง

ปักสัน ภูเขา เขามักเรียกชื่อหลายอย่าง ว่าปักคุบั้ง ว่าง บั้ง
 เกียะ บั้ง บัก บ้าง บักถาง บ้าง บักกุसान บ้าง อยู่ใน
 มณฑลไห้ดำ

บักเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอบักเอียง มณฑลจิต เมืองเก่า
อยู่ทางใต้ อำเภอบักเอียงนั้น

บักไฮ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอ เชียงตุง มณฑล
ชันทง

เปกตก แม่น้ำ อยู่ในมณฑลจิต

เปลงसान กูซา อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอตะเกา มณฑลจิต
เป็กเซย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้ อำเภอตั้งเขียง มณฑล

ฮูเป

เปงหงวน เมือง (ดุที่เพ่งง่วนก่วน)

เบ็งจิว, เปงจิว, เบงจิว, เปนจิว, เมือง เปรนอย่างมณฑลมาแต่ครั้ง
พระเจ้าสุนเต๋ฮองเต้ ครั้งราชวงศ์
ตั้งฮั่น ตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมือง
จินเอียง ราชวงศ์ภายหลังสามก๊ก
ลงมาช้เอาเมือง จินเอียงเป็น เมือง
เบ็งจิว ต่อมาเปลี่ยนเป็นเมือง
ไทยงฟู อยู่ในมณฑลชันทง

บักลับตอง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ปุกไฮ เมือง ครั้งราชวงศ์ตั้งฮั่น ตั้งที่ว่าการเมืองที่อำเภอดำพี มณฑล
จิต มาจนครั้งสามก๊ก ภายหลังย้ายไปตั้งที่อื่น จนเปลี่ยน
ชื่อเป็นเมืองชงจิว

บ้านอัน แม่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ไปยงกัวัน ด่าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ไฟก๊ก, ไฟกัวัน, พายก๊ก, เมือง ภายหลังเป็นชื่ออำเภอไฟ มณฑล
เกียงชู เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออก อำเภอไฟ

พกบ้อง ทุง อยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอตำเขียง มณฑลให้ต้า
พักเหลง ตำบล อยู่ในมณฑลจี้

เพ่ง่วนกัวัน, เพ่ง่วนกัวัน, เปงหงวน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอ
เพ่ง่วน มณฑลซันตง

เพงเสียบ, เพงเซียบ เมือง คือเมืองซี้จิวในภายหลัง (ดูอักษร ๗)

พวนโห แม่น้ำ อยู่ในมณฑลยงตำแต่มณฑลอุดกุกยิว

มอซุย, อูยซุย, อูยโห, ฮุยซุย, ฮุยโห แม่น้ำ ภายหลังเรียกแม่น้ำฮุย
อยู่ในมณฑลกังซุก มณฑล
เซียนซี้ รวมมาดงแม่น้ำฮองโห

มอเทียนเนียบ ภูเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอบูอัน มณฑลให้ต้า
แต่อำเภอเดียว มณฑลซันซี้ ผู้แต่งหนังสือตำมก๊กเห็น
จะเดาภูมิประเทศผิด จึงเอาเขามอเทียนเนียบไปไว้ใน
มณฑลเสฉวน

มอเสียบ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ม้าเล่ง, ม้าเล่น ภูเขา เป็นตำบลไม่ใช่ภูเขา อยู่ทางเหนืออำเภอจินตง
มณฑลซันซี้

ม้าอ้ว ภูเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอขุนซัน มณฑลเกียงซู

มีตอง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

มันอ่อง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางใต้ทะเลสาบ อำเภอเจียนฉี มณฑลยงดำ

ยี่หย่ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอมีหย่ง เมืองปักกิ่ง

ยี่หล่า เมือง (ดู่ที่หลี่หล่า)

ยี่เอ็ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ยี่เอียง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอเซียงซุ่ย มณฑล

ไห่ถ่า

ยี่ชู่ ปากน้ำ อยู่ทางขวานอกอำเภอหวู่ไว มณฑลฉางไฝ (ดู่อักษร ญ)

ยี่เอียง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

หยกซุ่ย แม่น้ำ อยู่ในมณฑลฮูเป่

ยงจิว, เลงจิว, ฮองจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าต้่นเต้

ฮองเต้ เขตแดนกว้างขวาง คือมณฑลเซียนซี

มณฑลกังซกถึงชิงไฮ่ (คือฮันตูเหนือ) ต่อมา

ภายหลังยุบเลิก

ยงเป้ง, เอียงเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอเมียน

มณฑลเซียนซี

ยงเสียบ, เอียงเสียบ, เมือง ภายหลังเป็นอำเภอยงเสียบ มณฑลชานซี เมือง

เก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอคิงฟง มณฑลไห่ถ่า

ยิวสวน ธาร ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เหยี่ยว เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเหยี่ยว มณฑลเจเกียง

ลิหยง ตำบล อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอสิ้น มณฑลให้ดำ

หลี่หล่า, ยี่หล่า เมือง ภายหลังเป็นอำเภอหลี่หล่า มณฑลให้ดำ

เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอหลี่หล่า

โลก๊ก เมือง คนภายหลังครั้งสามก๊กชื้อเมืองกุนจิวฟู มณฑลซันตง

เป็นเมืองโลก๊ก

โลกัง เมือง ชื่อนมหายเมือง ตงซุนก่อนสามก๊กมี ภายหลังตง

มากมี เมืองโลกังในเรื่องสามก๊ก เห็นจะหมายเขาเมืองโลกังที่

ตงเมื่อครั้งราชวงศ์ไซฮั่นและครั้งราชวงศ์ตงฮั่น เมืองใดเมืองหนึ่ง

โลเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่พรหมแดน อำเภอเทียนชุกกับอำเภอฝกเกียง

มณฑลกังซก

เล่าลองไฟ ตำบล ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ล้ากุน เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิน ครองนงตงทงการ

มณฑลที่เมืองเท่ง ครั้งราชวงศ์ซุซชื้อเขาเมืองเท่งเป็นเมืองล้ากุน

แล้วเปลี่ยนมาเป็นเมืองเกงจิว (ตงกษร ก)

ล้าเจียง เมือง คืออำเภอล้าเจียงอันตงซุนภายหลังสามก๊ก อยู่ใน

มณฑลชู่เป

ล้าฉัน ตำบล ภายหลังเป็นอำเภอล้าฉัน มณฑลเจเกียง

ลำชี เมือง ตั้งชนภายหลังครึ่งสามก๊ก แล้วเปลี่ยนเป็นอำเภอตั้งอยู่
มณฑลเกียงชู

ลำตัง เมือง ภายหลังเรียกฮันตังฟู มณฑลเซียงนซี

ลำเต็ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอฮงเฉิง มณฑลไห่ถำ

ลำเต็ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลำพี เมือง คืออำเภอฮันเปินที่ตั้งที่ว่าการเมืองปุกไฮ มณฑลจีต (ดู
อักษร ป)

ลำหยง เมือง อยู่ในมณฑลไห่ถำ

ลำสัน ภูเขา อยู่ทางใต้อำเภอฮงเฉิง มณฑลเกียงชู

ลำอวด เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิน คือมณฑล
กวางตุ้ง มณฑลกวงชี่ในภายหลัง

ลำอัน เมือง ชีอันมี ๕ เมือง คือเมืองลำอันครึ่งสามก๊กสร้างเมื่อครั้ง
ราชวงศ์ตงฮันสมัยพระเจ้าเตนเต้ เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียง
เหนือ อำเภอตงชี่ มณฑลกิงชกเมือง ๑ เมืองลำอันฟู มณฑล
เกียงชี่ สร้างครั้งราชวงศ์ซ่งเมือง ๑ อำเภอลำอัน มณฑล
ฮกเกี้ยน สร้างเมื่อครั้งราชวงศ์ซุ่ยแห่ง ๑ เมืองลำอันจิ๋ว
มณฑลยงถำ สร้างเมื่อครั้งราชวงศ์หงวนเมือง ๑

ลกเค้า ตำบล ตำบลเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอเกียฮี่ มณฑลฮูเป่

ลกซุ่ย ตำบล อยู่ ๒ ฟากฝั่งน้ำตก มณฑลเซียงนซี

ลกเสียบ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอกวางหัง มณฑลเส่กวน

ลกห้องโฝ คำบถ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลกเอียง เมือง ภายหลังเรียกให้ตำพุ มณฑลให้ตำ

เล็กเสียบ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเล็กเสี มณฑลชั้นตง

ลงจิว แม่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลงต่อตอง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ลงเส เมือง เมืองเก่าคืออำเภอคิต้าว มณฑลกังซก คนภายหลัง

ครึ่งสามก๊กช้เขามณฑลกังซกทั้งมณฑลเป็นเมืองตงเส

เลงจิว เมือง (ตูที่ยังจิว)

เลงเหลง เมือง ชื่อนี้ ๓ เมือง เมืองเก่าครึ่งราชวงศ์ไช่ฮั่นอยู่ทาง

ตะวันตกเฉียงใต้อำเภอชวงมณฑลกวังชี่เมืองหนึ่ง เมืองเก่า

ครึ่งราชวงศ์ตั้งฮั่นอยู่ทางเหนืออำเภอเลงเหลง มณฑลอยู่ตำ

เมือง ๓ ที่กล่าวในสามก๊กเห็นจะเป็นเมืองนี้ ยังมีเมือง

เลงเหลงครึ่งราชวงศ์ชู่อีกเมือง ๓ ซึ่งเป็นอำเภอเลงเหลง

อยู่ในมณฑลอยู่ตำ

สองจิว เมือง ชื่อนี้ ๒ เมือง ครึ่งราชวงศ์ถึง ซึ่งเป็นอำเภอตองจิว

อยู่ในมณฑลเสฉวนเดี่ยวนั้น

สองเอียบ เมือง เมืองเก่าอยู่ริมเขาตองเอียบ ๆ อยู่ทางตะวันออกเฉียงใต้

อำเภอจูเฉ่ง มณฑลชั้นตง

เตียงจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาตั้งกรุงราชวงศ์ไช่ฮั่น กรุงราชวงศ์
 ตงฮั่นตั้งทวากการมณฑลที่เมืองดงเฉิง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออก
 เฉียงเหนืออำเภอชิ่งนาง วุยก๊กครั้งสามก๊กย้ายทวากการมณฑล
 ไปตั้งที่เมืองวูไว ราชวงศ์ภายหลังสามก๊กตั้งมาชื่อเขาเมืองวูไว
 เป็นเมืองเตียงจิว คือเมืองเตียงจิวผู้มณฑลก๊กซก

ตุตคี่ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอตุตคี่ มณฑลให้ต้า

ลับจิว เมือง อยู่ในมณฑลซันตง

ติมกั้ง เมือง ตั้งชนภายหลังครั้งสามก๊ก คือเมืองติมกั้งผู้มณฑลเกียงซี

ติมฉี เมือง คือที่ตั้งทวากการมณฑลเฉิงจิวสมัยสามก๊ก (ดูอักษร ฉ)

หลิวเซี่ย เมือง ภายหลังเรียกหลิวจิวผู้ มณฑลกวงซี เมืองเก่าอยู่ทาง
 ไต้อำเภอซีฟา มณฑลให้ต้า

ลวยเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอลวยเอียง มณฑลชู่ฉ่า

เลี้ยวซุน, เอี้ยวซุย เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอไฮเฉิง มณฑลฟงเทียน

เลี้ยวต้ง, เสี้ยวต้ง, เสียงต้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกเฉียงไต้
 มณฑลฟงเทียน

เลี้ยวไส เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันออกอำเภอตู่ต้ง มณฑลฉีต

วุยก๊ก เมือง คืออาณาเขตของพระเจ้าโจผี หมายถึงราชวงศ์วุย คำ
 ว่าก๊กมาภายหลังมิได้ใช้ ใช้คำซึ่งแปลว่าราชวงศ์แทน

วู้เหลง เมือง (ดูที่เบาะเหลง)

เสเกียง เมือง (ดุที่เกียงเสี่ย)

เสเกียง เมือง เป็นมณฑลเอกราชยัมณฑล ๑ ภายหลังจึงเป็นเมือง
& เมือง คือเมืองเพาจิวกับเมืองมินจิว มณฑลกังซุก และ
เมืองซงฟานจิวกับเมาจิว มณฑลเสฉวน

เสฉวน เมือง เป็นมณฑล ๑ ครั้งสามก๊กเรียกว่าเอ๊กจิว (ดุอักษร อ)
แต่มาถึงครั้งราชวงศ์ถัง จึงเปลี่ยนชื่อมณฑลเอ๊กจิวเป็นมณฑล
เสฉวน แล้วต่อมาเปลี่ยนชื่อเป็นลือฉวนอีก

เสเป้ง ค่าน ภายหลังเป็นเมืองซู่หิงฟู มณฑลกังซุก

เสหลง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เสเหลียง เมือง (ดุที่ซู่หลง)

เสสัน ภูเขา ภูเขาเสมี ๗ แห่ง อยู่แขวงปักกิ่ง ๑ มณฑลจีต ๒
มณฑลชกเกียน ๒ มณฑลกวางตุ้ง ๑ มณฑลเกียงซี ๑ ภูเขา
เสที่กล่าวในสามก๊ก ไม่ได้ชี้ชัดลงไปว่าภูเขาไหน

เสเสียบ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอจางคัง มณฑล
เซียนซี

ส่ากั้ง คำบด คำบดส่ากั้งตั้งแต่ฮ่าวเซียงจิวถึงแขวงเสฉวนมี ๕ คำบด
ในสามก๊กไม่ปรากฏว่าเป็นคำบดไหนแน่

ส่าคสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

สองเขียน คำบด คือคำบด ๒ ฟากแม่น้ำสองเขียน ภายหลังเรียกแม่น้ำ
ยงคิง มณฑลจีต

เสียงตัง เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิ้นคือภาคกึ่งหลัง
มณฑลซันซี

เสียงเท่ง เมือง (อยู่ที่เซียงเท่ง)

เสียงสั่น เมือง (อยู่ที่เซียงสั่น)

เสียดก๊ก ภูเขา ที่ถูกเซียดก๊ก เป็นด้านไม่ใช่ภูเขา (ดูอักษร ๗)

สินเต่ง ภูเขา อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอกิ่งทางมณฑลเกียงชู

สามก๊ก เมือง ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

เสียวก้วน ด่าน เมืองด่านเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนือ อำเภอชุกยั้ง

มณฑลกังซก

เสียวเกี้ยว ตำบล อยู่แขวงอำเภอหับหุย มณฑลฉางไผ่

เสียวตัง เมือง (อยู่ที่เตียวตัง)

เสียวพ่าย เมือง ภายหลังเป็นอำเภอพ่าย มณฑลเกียงชู เมืองเก่า
อยู่ทางตะวันออกอำเภอฉินไป

หอกี้, ห้อยเซ, ห้วยเซ เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิ้น
ครั้งนั้นตั้งว่าการมณฑลที่เมืองง้อ อำเภอ
หอกี้พงคังชนภายหลัง อยู่ในมณฑลเกียงชู

แห่ฝ้อ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฝ้อ มณฑลเกียงชู เมืองเก่าอยู่ทาง
ตะวันออกอำเภอฝ้อ มณฑลเกียงชู

ไห้อำ เมือง ไม่ทราบว่าจะอยู่ที่ไหน

ไห่ล้า เมือง อยู่ในมณฑลไห่ล้า

ไห้ลาย, โห้ลาย, โห้โล่ เมือง ภายหลังเป็นอำเภอไห้ลาย มณฑล
ไห้ดำ

ไห้ใส เมือง ขึ้นฝั่งตงเป็นอำเภอขึ้นภายหลังสามก๊ก

หองเหลง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอหอง มณฑลฮูเป่

หุนจิว เมือง (ดูที่กุนจิว)

ห้วนเซี่ย, ห้วนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอชงหยง มณฑล
ฮูเป่

หับป่า, หับหุย, ฮับป่า เมือง ภายหลังเรียกตู่จิวฟู มณฑลฉางไฝ

เหยียบเสียบ ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

หุ้ยเหลง ตำบล อยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอฟาเซียง มณฑลเสฉวน

ห้วยซุย แม่น้ำ แม่น้ำห้วยตั้งแต่มณฑลไห้ดำถึงทะเลสาบฮ่งจะมณฑล
ฉางไฝ

ห้วยหน้า แม่น้ำ เป็นชื่อรวมหัวเมืองภาคหนึ่งซึ่งอยู่ทางใต้แม่น้ำห้วยตั้ง
แต่เมืองเองจิวฟูมณฑลเกียงชู ถึงเมืองกวงจิวมณฑลฮูต๋า
เป็นชื่อตงขึ้นภายหลังสามก๊ก

พ้อก๊ก ทาง แต่ภาคตะวันตกเฉียงใต้อำเภอเจียวจะ ถึงภาคใต้อำเภอ
ชิงเจะมณฑลเซี่ยนซี ระยะไกลราว ๕๐๐๐ เส้น

ออโกก๊ก เมือง อยู่ภาคตะวันตกแม่น้ำใหญ่ประเทศอินเดีย ที่กต้าว
ชื่อนี้ในสามก๊กเห็นจะไม่ใช่เมืองนี้

ออเสง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอออเสง มณฑลเจเกียง

อิข็อง ภายหลังเป็นอำเภออิข็อง มณฑลเจเกียง

อิเจียง ภายหลังเป็นอำเภอตำเซียง มณฑลเกียงซี

อิจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าอูฮงเต้ ครั้งสามก๊ก
ก็ไม่ได้ตั้งที่ว่าการมณฑลเป็นยุติ มาภายหลังครั้งราชวงศ์ตั้งงุย
ช้เขาเมืองยี่ดำเป็นเมืองอิจิว คืออำเภอยี่ดำมณฑลให้ดำ

อิตั้ง ทาง คือทางแม่น้ำอิตั้ง มณฑลฉางไผ่

อิปักโป้ คำบด ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อิหลง คำบด ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อิหลง คำบดหรือด่าน คำบดเก่าอยู่ในแขวงมณฑลชู่เป่ถึง ๕ แห่ง ที่
กล่าวในสามก๊กไม่ทราบว่ายู่ที่ไหนแน่

อิสาน ภูเข ภายหลังเรียกภูเขาท่งเหย่ง อยู่ในมณฑลเจเกียง

อิอั้ง, อิวั้ง, อิวักก, อิวตั้ง เมือง ครั้งสามก๊กเป็นแต่คำบด ๓ แถบ
ไปตั้งเป็นเมืองขึ้นเรียกว่าเมืองกั้งอัน (ดู
อักษร ก)

อุไถ เมือง ภายหลังเป็นอำเภออุไถ มณฑลฉางไผ่ เมืองเก่าอยู่ทาง
ค้วนออกอำเภออุไถ

อุเต้ง, จูเต้ง, เฮาเต้ง คำบด ภายหลังเรียกพู้นาวไปนี้ มณฑลชู่เป

แอสวน ชานน้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

โอจิว, โฮจิว เมือง อยู่ในมณฑลฉางไผ่ ตั้งขึ้นภายหลังสามก๊ก

เอ๊กก้วน เมือง ที่จริงเป็นแต่อำเภอหนึ่งในเมืองเทียนชุนมณฑลกั้งชก

เอ๊กจิว^(๑) เมือง ชื่อนตงชนภายหลังสามก๊ก

เอ๊กจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์ไซฮั่น ต่อมาถึง
ราชวงศ์ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองตงเตี้ย ภายหลังย้าย
ที่ว่าการมณฑลไปตั้งที่เมืองเซงโต่ ที่กล่าวว่าพระเจ้าเต๋มึนครอง
เมืองเสฉวนนั้นคือมณฑลเอ๊กจิว (ดูอักษร ๘)

เอ๊กसान ภูเขา อยู่ภาคเหนืออำเภอซาไห้ มณฑลจี๋ต

เอ็งจิว, เอียงจิว, เอียวจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลสืบมาแต่ครั้งพระเจ้า
ฮุ่ยองค์เต๋ ครั้นราชวงศ์ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑล
ที่เมืองเต็กเอี้ยง คืออำเภอห้อมณฑลทางใต้
ต่อมาถึงครั้งสามก๊กมณฑลเอ็งจิว แยกออก
เป็น ๒ ภาค ของวุยก๊กภาค ๑ ตั้งที่ว่าการ
มณฑลที่เมืองหับหย แต่ย้ายไปตั้งที่เมือง
ฉิวฉุน ของง่อก๊กภาคหนึ่ง ตั้งที่ว่าการ

(๑) ชื่อภูมิประเทศในเรื่องสามก๊กที่เขียนลงในภาษาไทย อาจ
ทำให้เข้าใจผิดด้วยอักษรวิจิ พังสัจเกิดคำที่ใกล้เคียง เช่น เอ๊กจิว
เอ๊กจิว หรือเอ็งจิว เอ็งจิว ในระยะนี้ ผิดกันแต่มีเลข ๗ บังคับ
แต่กลายเป็นคนละเมือง ชื่อที่พิมพ์สืบ ๆ กันมาในสามก๊กอาจ
คลาดเคลื่อนและปะปนได้มาก ข้อสังเกตก็มีแต่แผนที่เท่านั้น ถ้าจะ
ให้ชัดเจนต้องดูแผนที่ประกอบที่อื่น ๆ ก็ยังเป็นเช่นนี้อีกหลายแห่ง

มณฑลที่เมืองเกียนเงียบ คนภายหลังสามก๊ก
 ดงมาช้เขาอำเภอเกียงคูนเป็นเมืองเองจิว คือ
 เมืองเองจิวฟู มณฑลเกียงชู

เอ็งจิว เมือง ตั้งชนภายหลังสามก๊กเรียกว่าเอ็งจิวฟู มณฑลางไฝ
 เองฉวน เมือง เป็นหัวเมืองใหญ่เก่ามาตั้งแต่ครั้งราชวงศ์ จิน ตั้ง
 ว่าการเมืองที่อำเภอเอียงคู้ คืออำเภอขมณฑลให้ดำ

เองเฉียง เมือง ภายหลังเรียกเองเฉียงฟู มณฑลยงดำ

เองเป้ง ค่าน ค่านชื่อนั้นอยู่ในมณฑลเซียนซี ๓ แห่ง อยู่ทางตะวันตก
 เกียงเหนืออำเภอเมียนแห่ง ๑ อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอ
 ดึงเกียงแห่ง ๑ อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอเพาแห่ง ๑ ที่
 ก้าวในสามก๊กคือค่านที่อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอเมียน

เองหยง, เอียงหยง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเองหยง มณฑลให้ดำ
 เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้อำเภอยงจระ มณฑล
 ให้ดำ

เองอัน เมือง คือเมืองปักเต้เสี่ย มณฑลเสฉวน เมื่อเล่าปี่เสี่ยทัพถุกซุน
 ไปอาศัยขยู่ จึงเปลี่ยนเป็นเองอัน

อองจิว เมือง อยู่ในมณฑลชู่เป

อองเสียบ เมือง (คู้ที่ซ่างเสี่ย)

เอียงเป้ง เมือง (คู้ที่ยงเบ้ง)

เอียงหลงโผ ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน
 เอียงเสี่ย, เอียนเสี่ย ภายหลังเป็นอำเภอเพาะจิ๋ว มณฑลซันตัง
 อวดจุ่น เมือง ภายหลังเป็นอำเภอซี้เซียง มณฑลเสฉวน
 อันจก้วน, จก้วน เมือง เมืองเก่าอยู่แขวงอำเภอเจียนผิง มณฑล
 ให้ต้า

อันตัง เมือง (ดุที่ซันตัง)

อันเป็ง ค่าน ภายหลังเป็นอำเภออันเบ็ง มณฑลจี๊ด

อันลกจัว ชานไห่ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อันหลิม ป่า ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อันเหียง เมือง คืออำเภออันเหียง มณฑลฮู่ต๋า ตั้งชนภายหลังง่ามก๊ก

อันอิบ เมือง ภายหลังเป็นอำเภออันอิบ มณฑลซันซี้

อันเอียง เมือง (ดุที่ฮ้วนหยง)

อันไซ ตะพาน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อวนเทาถ้วน ค่าน ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อวนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนืออำเภอเฉียนซัน มณฑลตางไฝ

อ้วนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางใต้อำเภอกิ่งมัน มณฑลฮู่เป

อ้วนสุข แม่หน้า ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เอียนก้วน เมือง งอก๊กครั้งง่ามก๊กเปลี่ยนเป็นบูเฉียง คือเมืองบูเฉียงฟู

มณฑลฮู่เป

เอียนเข แม่่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เอียนเหลง, เอียนเหลียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอเอียนเหลง มณฑล
ไห้ดำ

เอียนเสี่ย เมือง เมืองเก่าอยู่ทางคว้นออกอำเภอเพาะ มณฑลซันตง

อิมตองสัน ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

อิมเป้ง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางคว้นตกเฉียงเหนืออำเภอวันมณฑลกังซก

อิวกั้ง เมือง (ดู่ที่อิวกั้ง)

อิวกัก เมือง (ดู่ที่อิวกัก)

อิวต้ง เมือง (ดู่ที่อิวต้ง)

อิวจิว เมือง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งพระเจ้าสุนเต๋ฮองเต้ ครั้งราชวงศ์
ตงฮั่นตั้งที่ว่าการมณฑลที่เมืองคืออำเภอต้ายิง มณฑลจิ๋ว
ราชวงศ์ภายหลังล้มก๊กลงมาซ้เอาเมืองบักกิงเป็นเมืองอิวจิว

อูก้วน เมือง ภายหลังเป็นอำเภออูย มณฑลซันตง

อูยชุย แม่่น้ำ (ดู่ที่มอชุย)

อูยเต้ ตำบล ภายหลังเป็นเมืองคจิว มณฑลฮูเป

อูยหล่า เมือง คืออำเภออูยหล่ามณฑลเซียงซี ซึ่งตั้งชนครังราชวงศ์จัน

อูยโห แม่่น้ำ (ดู่ที่มอชุย)

เอียวชุย เมือง (ดู่ที่เอียวชุย)

อ้วกั้ง ทาง อยู่ทางคว้นออกเฉียงใต้อำเภอฮ้อ มณฑลฉางไฝ

อัวเจ้า ตำบล คือมิ่งอัวเจ้าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้ อำเภอเขียนจิน
มณฑลไห้ถ่า

ฮีสัน ภูเขา อยู่ทางใต้อำเภอเซียงเคี้ยง มณฑลฮูเป
ฮูเซียง, ฮูโต๋ เมือง โจโฉสร้างขึ้นที่ตำบลฮู ครั้นโจผีได้เป็นเจ้าของดิน
เปลี่ยนเป็นฮูเซียง ภายหลังมาเป็นอำเภอฮูเซียง มณฑล
ไห้ถ่า เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้เมืองฮูจิวมณฑล
ไห้ถ่า

แฮเค้า เมือง เมืองเก่าอยู่บนภูเขาว่างคกทางตะวันตกอำเภอฮูเคี้ยง
มณฑลฮูเป

แฮฉ้อ เมือง เมืองเก่าอยู่ทางเหนือเมืองเสี่ยวจิว มณฑลฉางไฝ

แฮบั้งก้วน ตำบล เป็นเมืองด่าน เมืองเก่าอยู่ทางตะวันตกเฉียงใต้
อำเภอเจียวผา มณฑลเสฉวน

แฮเปี่ยน ตำบล อยู่ทางตะวันตกอำเภอเฉิง มณฑลกังซก

แฮหุย เมือง เมืองไม่ทราบว่าอยู่ที่ไหน

โฮกั้น เมือง อยู่ในมณฑลฉี

โฮก้วน ด่าน เมืองด่านเก่าอยู่ทางตะวันตกอำเภอเซียงตี้ มณฑลซันซี

โฮจิว เมือง (อยู่ที่โฮจิว)

โฮตัง เมือง เป็นชื่อเมืองที่อยู่ทางตะวันออกแม่น้ำฮองโห ไม่เจาะจงว่า
เมืองใด (ดูอธิบายที่ฮองโห)

โฮโลกัก, เฮาโลกัก คำบถ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

โฮโล่ }
โฮล่าย } เมือง คู่มือให้ตาย

เฮาโลก้วน คำบถ อยู่ในมณฑลให้ดำ คำนั้นเรียกเป็น ๓ ชื่อ เรียกคำ

เฮาโลก้วนชื่อ ๑ คำนี้ก็สุยก้วน ๑ คำภอเน่งเกาชื่อ ๑

เฮาเต่ง คำบถ (คู่มือคู่แข่ง)

เฮาโฮ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

เฮกสวน ธารน้ำ คือแม่น้ำจันระ มณฑลกังซก

ฮังเต่ง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮังเต่ง มณฑลกังซก เมืองเก่าคือ

อำเภอเจียนย่ง มณฑลกังซก

ฮังเสียบ เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮางเนียบ ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮางเสียบ, อองเสียบ เมือง ครั้งสามก๊กเป็นแต่อำเภอ ฟังมาตั้งเป็นเมือง

ชั้นภายหลัง อยู่ในมณฑลให้ดำ

ฮองจิว เมือง (คู่มือจิว)

ฮองเบงसान ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮองหลง เมือง เมืองเก่าอยู่ทางใต้อำเภอดิงป้าอ มณฑลให้ดำ

ฮองโฮ แม่น้ำ แปลว่าแม่น้ำสี่เหต็อง เป็นแม่น้ำใหญ่ที่ ๒ ในประเทศจีน

แต่ก่อนมาสายน้ำไหลไปลงทะเลทางเมืองเทียนสินที่มณฑลจี้ต

ต่อมาเปลี่ยนไปลงทางอำเภอางคกงมณฑลเกียงชู แล้วเปลี่ยน
มาลงทางหัวดินมณฑลซันตง แม่น้ำฮองโหลที่ก่่าวในสามก๊ก
คือคองมณฑลโหลต้า

ฮันกั้ง ทาง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮันกั้ง เมือง ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮันจัน แม่น้ำ ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

ฮันฉวน แม่น้ำ อยู่ภาคตะวันออกเฉียงเหนืออำเภอฮันฉวนมณฑลฮูเป่

ฮันชุย ตำบล หมายถึงตำบล ๒ ผังน้ำฮันชุย มณฑลเซียงซี

ฮันต้ง ฮันต้ง เป็นอย่างมณฑลมาแต่ครั้งราชวงศ์จิ้น ครั้งสามก๊กบาง
คราวก็เรียกต่าง คือเมืองฮันต้งผู้มณฑลเซียงซี

ฮันตัน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮันตัน มณฑลฉี

ฮันเบ้ง เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮันเบ้ง มณฑลฉี

ฮวนกวน เมือง ภายหลังเป็นอำเภอฮวนกวน มณฑลซันตง

ฮวนหยง, ฮันเอียง เมือง ฮันมี ๖ เมือง อยู่ในมณฑลกังซุกเมือง ๓

ในมณฑลฮูเป่มีทั้งเมืองและอำเภอเป็น ๒ มณฑล

เสฉวนมีอำเภอ ๒ มณฑลซันซีมีเมือง ๓ ที่ก่่าว

ในสามก๊กไม่แน่ว่าเมืองไหน

ฮับปา เมือง (ดูที่หับปา)

ฮุยชุย แม่น้ำ (ดูที่มอชุย)

ฮุยसान ภูเขา ไม่ทราบว่ายู่ที่ไหน

สุขโห แม่หน้า (คุทัมอชฺช)

สุขเอียง เมือง ภายหลังเป็นอำเภोजั๊ยน มณฑลหุฎ้า

ฮัวยง ค้ำบถ อยู่ทางตะวันตกเฉียงเหนืออำเภอเกี้ยนหัตถ์ มณฑลชู่เป

ภายหลังตั้งเป็นอำเภอฮัวยง อยู่ในมณฑลหุฎ้า

ฮัวยิม ค้ำบถ อยู่ทางตะวันตกอำเภอเกี้ยนฮี่ มณฑลชู่เป

